

DOM IN SVET

LETO XVII.

1904.

ŠTEV. 4.

VSEBINA.

	Stran
Bogdan Vened: V smrtni senci. Baltiška povest. (Dalje)	193
Silvin Sardenko: Pomladno svidenje	205
Silvin Sardenko: Zamorska pesem	205
Helen Helenov: Na okence trka mi beli dan . . .	205
Fr. S. Finžgar: Iz modernega sveta. Roman. (Dalje)	206
V. F.: Anton Foerster. Življenjepisni načrt	216
Ivan Lah: Umetnik. Vaška slika	224
Anton Medved: Job. Svetopisemska zgodba. 13., 14.	234
Helen Helenov: Dvigajo bele se megle . . .	235
Fran Kolenec: Vulkanizem. (Dalje)	236
I. Istina: Nesmrtnik	240
Marijan: Kmetiški motivi. 1., 2., 3.	241
Književnost	242
To in ono	245
A. Breznik: Slovarski navržki	255

SLIKE.

Hozana Sinu Davidovemu. F. Deger. — Anton Foerster. — Cesta v Jeruzalemu. — Numizmatika. — Ognjenik Izalko v Salvadorju, zrasel v 100 letih za 800 m. — Izbruh Santorinskega bljuvalnika, opazovan 23. marca 1866 skozi daljnogled. — Izbruh vulkana na Liparskih otokih l. 1888. — Port Artur. Pristanišče in trdnjava. — Carski namestnik Aleksejev in njegovo spremstvo. — Donski kozaki. — General Kuropatkin. — Admiral Makarov. — General Linjevič. — Ruská oklopnica „Retvizan“. — General Stössel. — Bog vetrov pred Buddhovim templjem v Nikku.

Listnica uredništva. G. J. Gr.: Vaša slika pride kmalu na vrsto. — G. X. v K.: Imate prav: Literarna kritika ne sme postati niti reklama za strankarskega pristaša, niti bat, s katerim se ubijajo neljube osebe. Pri nas so v tem oziru nezdrave razmere. Imamo neko literarno proizvajalno zadrugeto, ki hvali brezmejno vse, kar pride iz njene delavnice, a neusmiljeno zaničuje, kar je izven njenega kroga. Ostanite mirni zaradi tega! Mi jih ne bomo posnemali in se ne oziramo nanje.

„Dom in Svet“ izhaja prvega dne vsakega meseca.

Urednika: **dr. Mihael Opeka** za leposlovje, **dr. Evgen Lampe** za znanstvo in ilustracije. — Založnik in lastnik: **„Marijanišče“**. — Tiska „Katoliška Tiskarna“ v Ljubljani.

Naročnina: 9 K, za dijake 6 K 80 h, za Ameriko 2.5 dolarja, za Italijo 11 lir, za Nemčijo 10 mark. Sprejema lastništvo in upravništvo v „Marijanišču“

BOGDAN VENED.

V SMRTNI SENCI.

BALTIŠKA POVEST.

VII.

Z glavo trudno in pobešeno — kakor cvetica, ki jo je ponoči bila in globoko k tlom uklonila nemila ploha — potrt — kakor hrast, ki ga je celo noč mikastila nezvana razdivjanka nevihta, je slonel drugi dan dopoldne nadknez Krut pri oknu Pluzonove hiše. Nad Velegostom je ponosno-veselo plavalo jesensko, a še vedno močno solnce. Mladi nadknez je pa gledal skozi okno čemerno, klavrno, kakor bi ga bile v pustinji kje zatele in objele puste in dolgočasne pozno-jesenske megle.

Poraz — telesni in duševni —, ki ga je doživel prejšnji večer, ga je pekel in boled v dno srca. Šel je bil kmalu potem v določeno mu sobo k počitku, ne da bi bil izpregovoril besedico. A ni mogel pa ni mogel zatisniti očesa. Celo noč je prečul. Zakaj je morala priti nad njega taka nezgoda? Zakaj ga je morala doleteti taka sramota? Kako hitro se je pooblačilo in potemnilo nebo njegove sreče in slave! Vzdignil se bodeš s čapljami, z vrani bodeš padel na zemljo — ta rujanski pregovor se je nad njim kaj hitro uresničil. A pokaj bi tožil:

saj je tega poniževalnega padca sam kriv! Zakaj je pa pribesnel v Velegost? Čeprav je v Tešinu slišal, da je šel Gotšalkov sin Budivoj v Velegost, kaj mu je bilo treba zato zdivjati in leteti in noreti za njim? Saj se mu Budivoja vendar ni treba nič bati — to bi bil lahko takoj preudaril in se še ne zmenil za njega, oziroma za njegov izlet v Velegost! Kaj bode opravil proti njemu človek, ki se mora potikati po tuji deželi kot begunec, izgnanec, in si samo v beraško-siromašno obleko preoblečen upa stopiti na bodriška tla, da tu priberači kaj za svoj gladni želodec! Tako naj bi bil on, 'krotki Krut', kakor so ga imenovali že rujanski rojaki, pojmoval in tolmačil to stvar pa mu ne bi bilo treba doživeti takega osramočenja! Toda kar je, je. Stvari sedaj ne more predrugačiti. In da je tako ravnal, tudi ni nič posebno čudnega; vsaj izgovarjati se dá njegovo vedenje — —

Hm, rad ima Slavico, in to je ves izgovor. To in edino to ga je zavedlo k toli neprevidnemu in nemodremu koraku. Sicer še sam ne ve, kdaj in kako je to prišlo, ali prišlo je: zaljubil se je v Slavico, zaljubil strastno, vroče, koprneče. Da je ves in do cela zaverovan vanjo, to je spoznal zlasti

sedaj, ko je izvedel v Tešinu, da je šel Budivoj v Velegost — k Pluzonovim seveda, kam pak drugam: obiskat je šel svojo teto in — sestrično Slavico. In s to sestrično je bil Budivoj — tako so mu pravili ljudje — včasih prav velik prijatelj. Pravili so mu, da je bila že pred dvema letoma javna tajnost, da se bodeta Budivoj in Slavica enkrat vzela. Stvar se je sicer po Gotšalkovem umoru tako zasukala in zamotala, da nihče več ne misli na kakšno zvezo Slavice z Budivojem. Njega je pa ona vest le spekla: hm, ta zveza je vendarle lahko izpeljiva. In brez dolgega razmišljanja je pretrgal svoje natančno načrtano in že začeto potovanje po deželi pa se vrnil v Velegost, da bi se prepričal na svoje oči, kakšno je razmerje med Slavico in Budivojem. In prepričal se je, da je to razmerje sicer še prijateljsko, a prepričal se je obenem, da ima Slavica njega, Kruta, vendar rajši, dosti rajši kakor Budivoja. Ta zavest, da je ljubljen, ga sicer napolnjuje z radostjo, in vriskal bi od veselja naglas, da bi se slišalo v daljno vas, ko ne bi bil v istem času, ko je spoznal Slavičino ljubezen, od Budivoja in Jaroslava tako poražen, tako globoko osramočen. Kaj bodo rekli Bodriči, ko izvedó o tem dogodku! Kakega junaka so si izbrali za nadkneza, junaka, katerega bi bila v njegovi lastni zemlji en slaboten starec in en komaj goden mladič zlahka pobila, da se ga nista velikodušno usmilita in mu darovala življenje! Ha, te sramote ne bode mogel preboleti! Le zakaj ga nista ubila, ko sta ga že docela imela v svoji oblasti! Odvzela bi mu bila bridko zavest, da je bil sramotno poražen in poniževalno pomiloščen, zavest, ki ga bode mučila in morila do smrti! „Ti nesrečni, nespametni Budivoj: zakaj me nisi zabodel s smrtonosnim zabodljajem? Mene bi se bil lepo za vedno odkrižal pa bi bila tvoja bodriška knezovina in tvoja — lepa Slavica!“ Tako je končno bolestno zaječal Krut, krčevito zamahnil z rokami po zraku in od jeze in sramote zaškrtal z zobmi...

„Solnce sije, dež miglja“, se je zaslišal od vrat sém znani glas hišne gospodarice

Zorane, ki je bila neopažena stopila v Krutovo sobo in strmeč že precej časa opazovala nadkneza in njega čudno vedenje.

Krut se je ozrl, malce zardel pa tiho dejal: „Ah, ti si, gospodarica! Klanjam se. Dobro jutro daj ti jari Jutribog, solnčni svit naj razlije na te vsedobri Svetovit!“

„Solnce sije, dež miglja“, je ponovila Zorana in se nekam poredno zasmejala

„Kaj hočeš reči s temi besedami?“

„No, to bi pač lahko uganil! Nad menoj in nad mestom Velegostom je že davno razlit Svetovitev solnčni svit, ki ga ti meni želiš. Ti pa tega dobrotvornega svita ne vidiš; ti vidiš namesto njega meglo in dež.“

„Gospodarica“, je povzel besedo Krut in še bolj zardel, „kaj naj pa po snočnem dogodku vidim drugega pred seboj kakor dež in meglo, megleno-deževno bodočnost? Ah, povem ti, da me je tako sram, da bi se najrajši vdrl v zemljo črno. Toda vdrl se ne bom, pač pa bom storil nekaj drugega. Veš, kaj? Odpovedal se bom bodriškemu prestolu in knezovanju pa odjadral nazaj na Rujano. Budivoj, Gotšalkov sin, naj pa vzame tvojo Slavico in naj zaknezuje z njo Bodričem.“

Zorana ga je smehljaje gledala in poslušala, kot večča poznavalka odkritih moških src, pa dejala:

„Nadknez, samo nekaj bi te prosila: Ne naredi kakšne nespametnosti, bodi boder in moder mož!“

„Moder mož! Da, dobro bi bilo, ko bi bil! A nisem. Zato je pa najboljšo, da jo odkurim, odkoder sem prišel, da bodo potem Bodriči imeli modrejšega moža za nadkneza, kakor sem jaz. Kaj mi je bilo treba iz Tešina sem prinoreti in doživeti tako osramočenje! Res, gospodarica, čimbolj preudarjam to stvar in sploh svoj položaj, bolj uvidevam, da je najbolje za mene in za mnogo drugih, da kar najhitreje poberem šila in kopita.“

„Še enkrat ti pravim, nadknez: Bodi mož! Kaj pa je to takega, kar se ti je primerilo snoči? Tudi še tako pametno pišče si opeče kljun v koprivah. In največjega junaka v zasedi lahko premaga najslabša

spaka. In starec Jaroslav te je vendar zgrabil odzadaj, kakor iz zasede. To ni nikaka sramota zate. Ko bi bil ti imel Budivoja in starca Jaroslava pred seboj, se pač ne bi bil ustrašil obeh. In pomisli, da si tudi ti velikodušno ravnal z njima: Saj bi ju bil lahko po svojih ljudeh dal potolči, pa si jima pustil, da sta svobodno odšla. Torej te ne moreta grditi in črniti. Zato pa kaj bi si iz tega storil! In veš, kaj pravi tudi vam Rujancem dobro znani pregovor: Zaradi ene muhe se ne izlije cela posodica dobre juhe. In bodriška knezovina je po mojih mislih vendar posodica dobre, slastne in mastne jedi.“

„Vse prav. Pametne in dobrohotne so tvoje besede, gospodarica. Ali mene je le sram, sram pred ljudmi, sram pred teboj in zlasti sram pred Slavico.“

„Zakaj zlasti pred njo?“

„Zakaj? Ker se mi bode vedno lahko rogala, da me je ona rešila pogina, ko se ga sam nisem mogel.“

„Rogala? Ne govori tako — kaj bi rekla — nespametno! Ali se je zato postavila na tvojo stran, da bi se ti potem rogala? Ali ni pokazala s tem svojim nastopom največjo ljubezen do tebe? Lastnega sorodnika, bratranca, ki ga je imela prej srčno rada, je rajši v srce smrtonosno ranila, ga odbila in odpehnila od sebe za večne veke — da je tebe branila! Ali ni to ljubezen?“

„Je, in hvaležen bodem Slavici vse dni svojega življenja za snočni dokaz — prijateljstva“, je vroče, iskreno pritrdil Krut, zaradel še huje, pa kakor bi ga bilo sram, da ne bi Zorana opazila njegove rdečice, začel nemirno hoditi po sobi gori in doli.

Z nekakim materinsko-srčnim zadovoljstvom ga je Zorana gledala pa nadaljevala:

„Torej, ti še enkrat pravim: Bodi mož in — bodi vesel, da se je vse tako dobro izšlo! Bodi Radovan, ne pa Tugumir! Pozabi, kar se zgodilo snoči. Narod itak ne bode izvedel, kaj se je vršilo v naši hiši. Naj Budivoj in Jaroslav še tako vneto pripovedujeta ljudem o svoji velikodušni zmagi in o tvojem — kakor sam praviš — ,osra-

močenju‘, kdo njima bode pa verjel, ko sta vendar kakor preganjana in zapodena begunca zapustila Velegost. In potem, če medve s Slavico rečeva, da ni nič res, kar pripovedujeta! Saj priči tega spopadka sva bili samo medve . . . Le pogum, svetli nadknez! Ne glej nazaj, glej naprej, kako bodeš izpolnil od bogov ti poverjeno, veličastno nalogo: visoko dvigniti slovensko zastavo, tako visoko, da bode nje senca padala daleč naokrog po sosednjih zemljah.“

Krut je obstal pred Zorano, jo pogledal sinovsko-milo pa izpregovoril:

„Gospodarica! Vidim, da me imaš rada, materinsko rada. Hvala ti za to naklonjenost. In ker si mi dobra in odkritosrčna, ti hočem biti tudi jaz odkrit. Gospodarica, poslušal bodem tvoj nasvet. In povem ti še več, vse, kar se godi v moji duši, naravnost, odkrito. Čemu bi tajil in prikrival: Rad, nad vse rad imam tvojo Slavico. Če bodem kdaj iskal soproge, bodem najprvo vprašal njo — to sem odločno sklenil zadnjič, ko sem bil pri vas in sem imel priliko jo opazovati natančneje. Soprogo pa si bodem moral poiskati prej ali slej. Bodriči morajo imeti dobro mater-kneginjo. Imeti sem hotel knežnjo Viljenico. Toda bogovi mi je niso privoščili. Kje naj bi iskal sedaj neveste drugod kakor pri vas? Gospodarica, ker si mi v drugih stvareh dobra in mi svetuješ in želiš vse najbolje, bodi mi, prosim, dobra in odkrita še v tej stvari: Ko poteče čas žalovanja po Viljenici, se bodem osmelil stopiti pred te in zaprositi roko tvoje hčerke Slavice. Ali mi jo bodeš drage volje obljubila in izročila? Povej mi, prosim, kako misliš. Odgovori po pravici in resnici.“

Zorana je pogledala mladega nadkneza ljubeznivo-milo in veselo, tako kakor pogleda v beli dan roža, če ji v pozno-jesen-skem jutru solnčni žarki še enkrat odpró že venečo čašo. Svetla solza, oznanovalka in pričevalka srčne radosti, ji je blestela v očesu, ko je z ginjenim glasom odgovorila Krutu:

„Najlepši, najsrečnejši dan mojega življenja bode dan, ko vidim hčerko edinko ob tvoji strani kot ženo tvojo.“

Krut ji je viteško-vljudno poljubil roko in takisto ginjeno veselo dejal: „Hvala ti, gospodarica! Dal ti Svetovit še dolgo vrsto let, da bi dolgo mogla okušati hvaležnost in ljubezen svojega zeta, svojega sina — nadkneza Kruta! Seveda“, je sedaj že smejé pristavil Krut, „tvoj hvaležni zet in ljubeči sin pa bodem le tedaj — to morava vpoštevati — če bode to dovolila tudi Slavica. Ona ima tu odločilno besedo. Lahko me odbije, lahko mi dá lečnati venec, če ji jaz ponudim mirtni venec poročni.“

„Spričo snočnega njenega nastopa bi človek res mislil, da ti bode dala lečnati venec“, je šaljivo pridejala Zorana. „Sicer jo pa lahko takoj vprašaš, kako bi te vzprejela, če ji prideš enkrat ponuditi mirtni venec. Na vrtu je, v lopi. Kar tja stopi!“

„Dobro, grem — — —“

Slavica je res sedela v vrtni utici. A glavo je imela naslonjeno na mizico in je plakala. Zakaj? Pač tudi pod vtiskom dogodka, ki mu je bila priča prejšnji večer.

Tudi ona ni bila celo dolgo noč zatisnila očesa. Misli so ji romale v preteklost in hkrati begale v neznano bodočnost. V katero dobo njenega preteklega življenja jo je nosil kriloviti duh? V dobo, v čas, ko je vzljubila Budivoja, Gotšalkovega sina, ne kot svojega bratranca — saj kot takega ga je ljubila že odkar ga je poznala —, ampak ko ga je vzljubila z drugo ljubeznijo. —

Bil je krasen poletni večer. Nebo je bilo prižgalo vse neštete milijone zlatih svojih zvezdnatih lučic, kakor bi hotelo tudi ono sodelovati pri lepi slavnosti, ki se je vršila v Ljubeku. Nadknez Gotšalk je namreč praznoval svoj rojstni dan, pa so mu zvesti in vdani Ljubečani napravili na večer pred njegovim nadknežjim dvorcem ljubeznivo in veličastno veselico-podoknico.

Nepregledna množica je bila zbrana pred dvorcem s plamenicami v rokah. In godba je svirala tako lepe melodije, in pevci so peli tako izborno nadknežjo himno „Bože, čuvaj nam nadkneza“ in druge narodne pesmi, da se je človeku-gledavcu, nehote morala vrivati misel, da je kot v nebesih ...

Nadknez Gotšalk in kneginja Sirita sta roko v roki stala na pomolu, poslušala godbo in vedno se ponavljajoče vzklike-pozdrave ter se ljubeznivo zahvaljevala.

Pri srednjem oknu drugega nadstropja sta pa stala Budivoj in Slavica. Ta je z Viljenico nalašč za to priliko prišla iz Vele-gosta v Ljubek. Knežnja je s knezovičem Henrikom nekaj časa tudi stala pri enem oknu v drugem nadstropju, kmalu pa je z njim odšla na pomol, anti češ da mora tudi njo narod razločneje in bolj od blizu videti. Budivoj in Slavica sta ostala v gorenji dvorani.

Dolgo časa sta molčala oba, zrla vun in poslušala pozive narodovega veselja in navdušenja. Naenkrat je pa prijel knezovič Slavico nekam vznemirjeno-strastno za desno roko, ji globoko pogledal v oči pa izpregovoril tiho, nežno, kakor šumlja v poletni večer zefir:

„Slavica, poglej nadkneza in kneginjo. Kako sta vesela! Lahko sta. Rada se imata, narod ju ljubi, zdrava sta, zadovoljna, srečna — kaj hočeta še več! Če bodem jaz katerikrat bodriški nadknez ...“

„Pa se ti bode ob tvojem rojstnem dnevu prav tako godilo, kakor sedaj nadknezu“, je smeje pristavila Slavica.

„Da, če me bode narod ljubil, in — če bodem imel ob svoji strani tako ljubeznivo kneginjo-soprogo.“

„Saj jo bodeš zlahka dobil, kakršno bodeš hotel. Nadknezu je lahko izbirati in trgati najlepše cvetke na tem velikem vrtu — božjem svetu.“

„Pa veš, katero bi jaz najrajši utrgal?“

„Katero?“

„Pluzonovo Slavico.“

„Mene? Zakaj ravno mene? Nedostajalo ti bode drugih!“ je presenečeno, a z vidnim zadovoljstvom odvrnila Slavica.

„Da, ravno tebe bi si volil“, je nadaljeval knezovič mehko, pristrčno, gorko, in mladenki še krepkeje stisnil desnico. „In tebe bodem zaprosil, nobene druge ne. Ali bi hotela postati bodriška kneginja in moja žena? Povej, ali bodeš hotela?“

Slavica je začudeno-veselo pogledala mladeniča. Prav nič ni dvomila, da mu prihajajo besede ljubezni iz dna srca. Gledala ga je — in ugajal ji je. Rada ga je imela sicer že od mladega: že takrat ko sta se otroka igrala in smejala v Ljubeku ali Velegostu ga je ljubila, seveda kakor ljubi otrok otroka. Ko je pa slišala sedaj iz njegovih ust te laskave besede, ko mu je gledala v lepe oči, ki so govorile tako vdano in odkrito-jasno kot golobinje-nedolžne zvezdice tam na daljnem nebu, in so žarele v noč kakor žareče kresnice, ko je čutila v njegovih nemirno se tresoči roki vrelo se prelivajočo njegovo kri, jo je objelo in prevzelo doslej neznano, sladko, toplo čustvo, in zašepetala mu je v odgovor srčno, iskreno: „Bodem.“

Tam na visokem in širokem nebesnem svodu so zlate zvezdice veselo zmigljavale; prikimavale so mladi ljubezenski zavezi. Spodaj pred dvorcem so grmeli gromoviti slava-klici, poskočno je svirala godba, iz mladih grl se je točila v lepi večer melodiozna narodna pesem.

Roko v roki sta Budivoj in Slavica stala molče, uživajoč tiho blaženstvo, dokler se nista vrnila v dvorano Viljenica in Henrik.

Od onega večera je Slavica ljubila Budivoja z vsem žarom prve ljubezni. In te ljubezni tudi ni prikrivala; kmalu je izvedela za njo Viljenica, izvedela mati Zorana, izvedel tudi Gotšalk. In nihče ni imel nič proti njej. Slavica se je že popolnoma vdala in zatopila v misel, da bode prej ali slej, a enkrat zatrdno, bodriška kneginja, srečna žena ob strani ljubljenega Budivoja.

Ná — pa je prišel oni usodni dan, ko je stopila z bodriškimi božjepotniki na Rujano in spoznala Kruta. Misel vseslovenska, ki jo je navdušeno širil svečenik Slavomir zlasti izza one božje poti, je deklico tako omamila, da se ni prav nič ustavljala od Slavomira sproženi misli o zakonski zvezi med knežnjo Viljenico in rujanskim knezovičem Krutom. Ni se ji ustavljala vkljub pekoči zavesti, da Krut, katerega je tudi ona že tedaj vzljubila, ne bode njen, in da sama

najbrže nikdar ne bode bodriška kneginja — kako, če je Slavomir z vso silo delal in se potegoval za to, da Krut, kot soproig Viljeničin, zasede bodriški prestol! Misel vseslovenska, ki se je gojila in dojila na domu njenega očeta Pluzona dan na dan bolj skrbno in vneto, je v njeni duši dan na dan bolj globoko izpodrivala podobo knezoviča Budivoja, v katerem je videla popolno, dovršeno sliko njegovega očeta, nadkneza Gotšalka: gorečega kristjana, mlačnega Slovena, prijatelja-hlapčona Nemcem, dočim je v Krutu gledala vzor pravega, navdušenega Slovena. In naposled, sosebnost še po Viljeničini smrti, je prišlo tako daleč, da na Budivoja sploh ni več marala misliti, v Kruta se pa smrtno zavezovala in ni ničesar bolj vroče želela, kakor da bi postala njegova.

A ko je snoči prišel Budivoj tako zapuščen in siromašen v Velegost in jo milo prosil pomoči in nekdanje ljubezni, se ji je tako zasmilil. In ko je slišala njegov obupni vzklík, ker se je ona postavila na Krutovo stran, ko je videla, da je prizanesel Krutu vkljub temu, da bi ga bil z enim samim suncem lahko usmrtil, pa je rajši šel nazaj v prognanstvo, ker je spoznal njeno brezmejno ljubezen do Kruta in njeno nezvestobo do njega, sorodnika in nekdanjega dragca svojega — kako bi se bila v oči-gled temu dejstvu mogla zdržati grenkih solza! Zaplakala je s plačem golobinjim, preplakala celo noč, plakala še danes kot nesrečna mladenka med dvema stoloma. „Kaj naj storim?“ se je vpraševala obupano. „Ah, že vem, kaj bom naredila. Da, tako bom naredila!“ Toda misel, ki se ji je spočela v glavi, je morala biti grenka, zakaj koj je mladenka še krčeviteje zaihtela — —

„Slavica, kaj plačeš?“ je vprašal deklico Krut, ko je po svojem razgovoru z Zorano veselo-razburjen prihitel v vrtno lopo.

Deklica je dvignila glavo, otrnila si solze, a nič odgovorila, samo pogledala ga je, globoko, a tako otožno, da je kar obstrmel.

„Kaj ti je, povej mi vendar?“ je nadaljeval z glasom mehkim, ljubeznivim in jo

hotel prijeti za roko, katero mu je ona sramežljivo in nekako nevoljno odtegnila.

„Človek je pač včasih slabše volje nego včasih“, je odgovorila tiho.

„Ali sem jaz vzrok, da si take volje?“

„Zakaj bi bil ti?“

„No, tako mislim: morda si huda, da sem snoči tako besno pridrvil za Budivojem?“

„Ti si nadknez in lahko greš v svoji zemlji, kamor hočeš in kakor hočeš!“

„Zakaj govoriš tako čudno, nedomače? Slavica, ali veš, zakaj sem pohitel sem, takoj ko sem izvedel v Tešinu, da je Budivoj na potu v Velegost?“

„Pač da bi ga prijel kot svojega tekmeča.“

„Da, kot svojega tekmeča sem se ga ustrašil in zato poletel za njim semkaj. A veš, v katerem oziru sem se ga ustrašil kot tekmeča? Mar meniš, da sem se ustrašil njegovega prihoda v deželo, kakor bi se bal, da hoče nahujskati ljudstvo in mene izpodriniti z bodriškega prestola? Oj ne: v tem oziru se Krut ne boji Budivoja. Pač pa v nekem drugem, bolj zasebnem oziru Slavica, ali nisi ti imela in imaš še rada Budivoja, rada ne samo kot sorodnika-bratranca, ampak še bolj kot — dragca svojega?“

Slavici je vzplamtelo oko, kakor vzplamti in visoko švigne iz sicer že zapaljenega, a prej samo tlečega kupa ogenj, če zapiše v kup velik veter —; vsa kri ji je šinila v glavo, vzravnala se je kvišku in odgovorila z glasom, v katerem se je jasno javila užaljenost njenega srca:

„Ha, tako? To mi praviš, to mi očitaš danes ti! S kom sem pa snoči držala, kaj? Mar z Budivojem? Ah, da mora biti človek tako nesrečen!“ In to izgovorivši se je sesedla nazaj na klopico in krčevito zaplakala.

Krut je stal nekaj časa nem pred njo, potlej pa začel mehko in rahlo:

„Slavica, saj te nisem hotel žaliti. Kako bi se osmelil, ko sem snoči do dobrega spoznal tvoje plemenito srce! Torej nikar ne bodi huda. Hotel sem ti samo povedati, kaj me je napotilo sèm v Velegost — ljubosumje. Ko sem slišal v Tešinu, da je šel

Budivoj proti Velegostu, in slišal obenem o nekdanjem njegovem razmerju do tebe, se nisem mogel premagati: moral sem poleteti sèm. Slavica, rad te imam, tako, da ti ne morem povedati. Vso glavo imam zmedeno, odkar sem bil zadnjič pri vas. Vedno in povsod mi je pred očmi tvoj smehlaj, ki je lep in sladak kakor odsev božjega solnca. Vedno in povsod vidim tvoj pogled, ki je svitel kot ogenj in ves vroč, paleč in žgoč. Slavica, rad sem te imel že prej, od snoči te pa moram imeti še stokrat bolj. Slavica, snoči si pokazala, da me ceniš, da me ljubiš, saj si mi baš ti rešila življenje. Sedaj te pa vprašam: Ali me ljubiš tako, da bi hotela postati moja žena? Oh, reci: da. S tvojo mamko sem ravnokar govoril o tej stvari, in ona je zadovoljna. Pritrdi še ti, in jaz bodem najsrečnejši človek na zemlji. Slavica, reci, da si moja in bodeš moja do hladnega groba.“

Mladi nadknez je po teh besedah prijel mladenko za roko, jo strastno poljubil in obdržal v svoji. Topot mu je deklica ni odtegnila, a mu tudi ničesar ni odgovorila: le pogledala ga je toplo, milo in ljubeznivo, potlej pa zopet zaplakala. Krut je tolmačil njen plač kot plač ginjenja, veselja.

Zadovoljen in ves srečen, kot človek, ki je dobro, da, sijajno rešil težko nalogo, kot človek, ki gleda svoje bodoče življenje posuto s samimi cveticami-krasoticami, je popoldne odrinil s svojimi ljudmi iz Velegosta, da nadaljuje pretrgano potovanje po deželi. Ko je že sedel na konju pred hišo, je še enkrat, topot še bolj ponosno-veselo kot zadnjič zamahnil z roko v slovo Slavici in njeni materi Zorani, ki sta stali pri oknu gorenje dvorane, in še enkrat zaklical: „Na svidenje, gospodarica! Na svidenje, Slavica!“

„Na svidenje, gospodar!“ mu je radostno odzdravila Zorana. Slavica je pa plakala blesteče solze. Kakšne so bile pa te njene solzice, solzice radostnice ali žalostnice, kakšno čuvstvo jih je porajalo — je vedela samo ona in Bog vsevidni in vsevedni. Kakšne so bile, sem izvedel prvi jaz, a tega ne smem še razodeti nikomur, zlasti pa tebi ne,

ti vrli orlič Krut, ker bi bil preveč žalosten. Sicer bodeš pa tako kmalu, še prekmalu izvedel to in — še kaj več!

VIII.

Zunaj se je vlačil pust jesenski popoldan z meglami in dežjem. V prostorni hištrni Pluzonovega doma se je pridno delalo in prepevalo. Dekle so predle in ob brnečih kolovratih po lepi starodavni šegi seveda tudi pele narodne pesmi. Po takisto lepi, starodavni šegi sta bili pri deklah tudi hišna gospodarica Zorana in hišna hčerka Slavica kot nadzorovalki, pa tudi sami pridni delavki.

Dekleta so ravno odpela staro narodno pesemco o materinih željah, v kateri sedi skrbna mamka na pragu svoje hiše in pravi in želi dečku sinčku, da bi bil skoraj že velik, da bi ji pripeljal v hišo lepo nevesto-kneginjo; dragi hčerki pa govori in želi, da bi bila lepa, bela kakor lilija, vitka kakor smrečice na daljnih višavah: na večer bi se potem zatrdno zbirali pred hišo mladci, da bi jo videli presti in slišali peti. Kar so se vrata odprla, in v hištrno je stopila tuja ženska v beraški obleki, silno slabotna, vsa premočena in premražena. Pozdravila je ponižno, želeč hiši vse dobro od vsedobrega Boga pa prosila, ali sme sesti k peči. Njen mili glas in prikupljivo, nikakor beraško, vsiljivo vedenje je zbudilo pozornost vse družbe. Vse se je radovedno ozrlo v tujko. Bila je že v letih, visoke postave, obraza sicer že velega, a na njem so se še vedno razločno poznali sledovi nekdanje lepote in plemenite krvi. Tudi Slavica jo je pogledala radovedno, a se kar zdrznila, ko si jo je ogledala. In mahoma je vstala, stopila k tujki in dejala z glasom tihim, začudenim: „Za Boga! Ti tukaj, mati Filomena? Ali prav vidim?“

„Da, jaz sem, Filomena, tvoja nekdanja učiteljica“, je odgovorila takisto tiho tujka.

„In kaj te je prineslo sèm?“

„Prišla sem te obiskat. Več stvari bi rada govorila s teboj.“

„Čakaj, greva gori v mojo sobo. Tam se bodeš najprej preoblekla, segrela, po-

krepčala, potem se bodeva pa kaj pomenili. Bodi brez skrbi: prišla si v slovensko hišo, kjer je doma gostoljubje. — Znanka in prijateljica izza mojih mladih let!“ je dejala sedaj Slavica na glas. „Peljem jo gori v svojo sobo. Ná, Godislava, prinesi kruha in pijače!“ In mladenka je prijela tujko za roko in jo odvedla iz hištrne, v kateri so se dekle rado-vedno spogledovale in popraševale: „Kdo neki je in odkod ta ženska? Znanka in prijateljica Slavičina, pa tako slabo oblečena!“

Ko se je tujka v Slavičini sobi nekoliko ogrela in pokrepčala, je mladenka sedla k nji in započela z njo razgovor.

„Povej mi sedaj hitro, kaj je s teboj. Povej vse odkrito. Čeprav sem se jaz od tistega časa, kar sem zapustila vašo krščansko šolo v Velegradu, nekoliko izpremenila, se me vendar ni treba nič bati.“

„Vem, da si se izpremenila, močno izpremenila. Toda o tem kasneje. Naj najprvo odgovorim na tvoje vprašanje: kaj je z menoj. Žalostno — kakor je zadnji čas v bodriški zemlji žalostno sploh za vse pristaše krščanske vere.“

Kmalu potem, ko so bodriški vstajniki staroverci umorili v Lenčinu nadkneza Gotšalka — kakor sem čula, si bila tudi ti takrat v Lenčinu —, so tudi velegrajski staroverci planili po kristjanih in Nemcih. Zgrabili so kneginjo Siritto, kakor ti je že znano, jo grdo psovali in zasramovali, potem jo pa z njenimi dvornimi gospemi sramotno, nago zapodili iz dežele na Dansko. Zgrabili in prijeli so škofa Janeza in druge duhovnike, Slednjič so napadli tudi naš zavod — samostan.

Dan se je nagibal k zapadu, ko sem pri oknu stoječ in iz knjige beroč zapazila divje kričečo množico, ki se je pomikala proti našemu samostanu. Takoj sem vedela, da nas bodo napadli. Da bi se rešila, na to ni bilo misliti. Kam neki, iz sredine mesta: saj nas takoj polové! Sklicala sem hitro sestre v kapelico — gojenke sem bila, pričakujoč napada, prej ta dan odposlala domov — in pred oltarjem klečeč in moleč smo pričakovale smrtonosnih udarcev. In ti so kmalu

HOZANA SINU DAVIDOVEMU!

F. DEGER.

padali po nas. Vstajniki so prihrumeli v kapelico kot silovita nevihta in s kopji in sulicami in palicami planili po nas. Kmalu smo vse, strahovito razmesarjene, ležale po tleh. Ko sem se jaz zgrudila pod težkim udarcem, in se mi je stemnilo pred očmi, sem mislila in bila uverjena, da se mi je stemnilo za vedno — za ta svet.

Pa Bog me takrat ni še hotel rešiti pozemskih spon. Ali nisem bila še zrela za nebeški vrt, ali me je pa še potreboval, mene, slabo stvarco, za kak namen na zemlji. Ne vem. Samo to vem, da so se mi zopet odprle oči in sem videla, da ležim v lepi, čedni sobici. Pri svoji postelji sem zagledala blago gospo-vdovo Gorislavo Jaroplukovo. Od nje sem kmalu izvedela, kako sem prišla v njeno hišo, rešena. Vstajniki- napadalci so zapustili kapelico, misleč, da smo vse mrtve, oropali samostan pa odšli. V kasni noči je pa prišla Gorislava v kapelico: ali se morda ne bi dalo rešiti katero izmed redovnic. Našla je vse mrtve, samo jaz sem bila še pri življenju. Spravila me je, skrivaj kajpada, v svojo hišo, me imela skrito in me večje zdravila, dokler se nisem zavedla, potem mi pa lepo stregla do sedaj, da sem mogla pokoncu. Sicer sem se čutila še zelo slabotno, vendar sem se odločila iti v Velegost tebe obiskat. Neki notranji glas mi je namreč neprestano velel, naj te obiščem. In prišla sem do tebe srečno, dasi po mnogih težavah.

In veš, Slavica, zakaj sem te želela še enkrat videti, še govoriti s teboj, preden umrjem?

Slavica, sama si prej priznala, da si se od tistega časa, kar si zapustila naš zavod v Velegradu, izpremenila. In res si se v tem času močno izpremenila, a žal — izpremenila v slabšo devojko, prav tako, kakor se je bila vsa izpremenila rajna knežnja Viljenica. Kako sta bili vedve včasih pridni: vzor krščanskih deklic! Pozneje sta se pa tako žalostno izprevrgli, da sta začeli držati s staroverci, pogani, proti kristjanom.“

„Prosim: v prvi vrsti proti Nemcem! Proti njim je bila v prvi vrsti naperjena za-

rota in vstaja“, ji je posegla v besedo Slavica in glas se ji je nalahko tresel.

„In zakaj proti njim? Sedaj pa jaz pravim: V prvi vrsti zato, ker so Nemci kristjani, ker so zlasti oni Slovenom oznanovali krščansko vero.“

„Motiš se, mati Filomena! Naši ljudje so se vzdignili proti Nemcem predvsem zato, ker so jih spoznali za največje nasprotnike svoje narodnosti, za grobokope narodne samostojnosti. Veš ti, mati Filomena, redovniki in redovnice živite za samostanskimi zidovi, se ne pečate — kar se popolnoma sklada z vašim stanom — dosti z zunanjim svetom: torej tudi ne poznate docela njega in njegovih homatij in spletkarij, zato vam pa tudi ne gre sodba o svetnih stvareh, o političnih zadevah, o delovanju te ali one stranke, ravno zato, ker nimate vpogleda v to zunanje življenje. Kaj ti pravim, mati Filomena: Pozna zgodovina bode pisala, da je večna sramota za Nemce, da so njih predniki tako grdo, tako umazano delali s Slovenci. In pisala bode, da so bili Nemci krivi, da so imeli Nemci na vesti vse one divje boje, katere so bojevali Slovenci z Nemci, tlačitelji svojimi. Ha, kaj so že vse počeli in bi še radi počeli nenasitni mejni grofje in oholi nemški naselniki! Gospodarski bi radi najprej Nemci uničili Slovence, potem jih pa v narodnem oziru popolnoma vpropastili in zaslužnili. In v dosego tega sebičnega, umazanega, grdega namena jim je križ, jim je evangelij najbolj uporabljano sredstvo. Ne rečem, da so vsi Nemci enaki, o ne: dosti jih je, dosti zlasti duhovnikov, redovnikov in redovnic, ki jih vodi pri oznanovanju evangelija blag, recimo vsaj dober namen. Ali pretežna večina Nemcev išče pri izobraževanju Slovencev samo gmotne pridobitve in koristi. Vidiš, in zato se Slovenci niso mogli in se še ne morejo sprijazniti z vero, ki jim jo prinašajo taki ljudje. Zato so se vzdigovali proti Nemcem naši predniki, zato so se dvignili proti Nemcem tudi sedaj naši ljudje. Vzdignili smo se, da preženemo in razpodimo senco narodnostne smrti in pogube, ki so jo Nemci v zvezi z

nekaterimi zaslepljenimi Sloveni prepregli čez nas, in katera nas je že vsak dan bolj obsenčevala s črnimi svojimi perutnicami. „Zori, zori, zlata zora; pridi, solnčece, na dan; jutro lepo nam naredi, dan naredi nam krasan!“ — tako so zapeli Bodriči in pogumno šli iz sence na dan in na plan. Stari bogovi so bili z njimi. Jutribog je vstal s svoje postelje in razlil rumeno jutranjo zarjo čez bodriško zemljo. Bodričem že vstaja toplo, zlato solnce svobode. In sijalo bode, zatrdno upamo, vedno lepše, veseleje in vedno močnejše ogrevalo srca. In naredil se bode dan krasan. Srečni bodo Bodriči, saj bodo uživali svobodo...“

Redovnica je bridko se smehljaje poslušala navdušeno mladenko Slovenko, nekaj časa molčala, potem pa dejala:

„Slavica, kaj je pa nasprotno svobodi?“

„Sužnost, robstvo!“

„In koga imenuješ ti sužnja?“

„Kdor ni samosvoj gospod, kdor nima svoje volje ni proste roke.“

„Dobro. Pa veš, katera je največja sužnost? Kako si se učila v mladosti v naši šoli? Največja sužnost je sužnost greha. In kdo je največji, najbednejši suženj? Kdor je suženj zmote, greha in zlih strasti. In katera je največja svoboda, najlepša prostost? Prostost otrok božjih, ki jo je svetu pridobil s svojo krvjo naš Odrešenik Jezus Kristus. Najlepša, pravim, je ta prostost, ker je v nji človek prost najsramotnejših spon, spon zmote, blodnje, grešnih strasti in je otrok božji in dedič nebeškega kraljestva. Ta prostost človeka kar najlepše oplemeniti in ga naredi sposobnega za lepa in velika dela, za dela, ki so človeka, krone stvarstva, zares vredna. Ta prostost pa rodi tudi krasne sadove, užitne in koristne i za posameznega človeka i za celo človeško družbo. Saj to prostost uživajoč človek goji in vrši tako lepe čednosti: ljubezen, mir, potrpežljivost, milosrčnost, dobrotljivost, prizanašanje, krotkost, vernost, zmernost, zdržnost in čistost. Ali ni torej lepa in veličastna ta prostost? In to prostost vi zametujete, odbijate od sebe in rajši volite sužnost hudobnega duha,

sužnost greha, zmote, blodnje, sužnost, ki rodi tako nelepe sadove: nevero, sovraštvo, zdražbe, krege, razprtije, nevoščljivost in poboje.

Slavica, ti si rekla prej, da bodo odslej srečni Bodriči, ker bodo uživali svobodo. Toda čuj, kaj pravi stara Filomena! S tem da so se otresli Nemcev in pogazili krščansko vero, si še niso pridobili prave svobode, niso prišli na beli dan in na solnčni plan: obratno, zašli so v še večjo, gostejšo in strašnejšo senco, v smrtno senco nevere in zmote. In če bodo Bodriči taval v tej senci, se bodo zatrdno vpropastili in padli smrti v naročaj. Smrti v časnem, narodnostnem pogledu: ker jih kot divjih poganov ne bodo mogočni krščeni sosede nikdar trpeli v svoji sredi in jih bodo prejkoprej podjarmili, rod za rod, zlasti ker jim je dobro znana slovenska slaba lastnost — nesloga. Padli bodo pa seve kot neznabožci tudi v naročaj večni smrti, večnemu pogubljenju.

Ali škoda bi bilo dobrega naroda slovenskega, ko bi se vpropastil časno in večno! In večno slavo ter neizmernih zaslug bi si pred ljudmi in pred Bogom pridobil oni, ki bi rešil ta dobri narod pred široko zevajočim prepadom. In taka, velezaslužna rešiteljica slovenskega naroda postaneš lahko ti, Slavica.

Kaj strmiš? Poslušaj! Moja rešiteljica Gorislava Jaropluckova mi je oni dan povedala, da je izvedela iz zanesljivega vira, da misli tebe poročiti novi nadknez Krut. Kaj bodeš zardevala! Biti nadknezova zaročenka je vendar častno in lepo. Gorislava mi je pa tudi to razodela, da si ti prej rada imela Budivoja, Gotšalkovega sina, in da je že vse govorilo, da bodeta enkrat mož in žena. Ko sem to slišala, Slavica, mi je neki notranji glas dejal: Pojdi k svoji učenki gojenki Slavici pa jo zopet pridobi za krščansko vero; ona bode potem lahko rešila bodriški narod propada. In silnejše in silnejše mi je to veleval oni notranji glas, da sem ga morala poslušati. Prišla sem le-sem in kaj ti pravim, Slavica: Bodi zopet dobra kristjana; potem pa ali izpreobrni Kruta h krščanstvu,

če imaš njega rajši, in ga šele potem in samo v tem slučaju vzemi, če se dá krstiti; sicer pa vzemi Budivoja, ki je že kristjan, in z njim skupaj poizkušaj zavladata Bodričem ter jih zopet pokristjaniti — in ti bodeš izvršila velikansko, največjo kulturno nalogo v svojem narodu, ti bodeš njegova rešiteljica, ki jo bodo slavili pozni rodovi...

Stori, Slavica, kar ti pravim, stori! In srečna bodeš na tem in na onem svetu. Že na tem svetu, ah, Slavica, ti ne veš, kako osrečuje človeka zavest, da je kaj storil za čast božjo in zveličanje neumrjočih duš. Kako mirno zre tak človek smrti v obraz!

Slavica! Daleč tam v lepi Normandiji je živela deklica plemenitega, grofovskega rodu. Lepa je bila, tako vsaj so govorili, tako so ji dvorili ljudje, kajpada zlasti možje. In deklici je taka hvala dobro dela; take hvale je bila vsa srečna, vsa vesela; in tako se je že privadila takemu laskavemu govorjenju in dvorjenju, da ga je naravnost zahtevala od vsakega.

Že izza mladih let je poznala grofovega sina iz sosednjega grada. Že v mladih letih se je z njim najrajši igrala, z njim se smejala, z njim je tudi najrajši kramljala. In ko sta odrastla, sta se ljubila dalje, ne več kot otroka, ampak kot se ljubita dve mladi, sorodno se čuteči, druga po drugi hrepeneči in po trajni združitvi težeči duši. Tudi roditelji so bili zadovoljni. In ves svet je že vedel in govoril, da bodeta kmalu — srečna zakonska dvojica. A prišlo je drugače.

Deklica se je seznanila z nekim drugim mladeničem. Ta se ji je zdel bolj zgovoren, bolj dvorljiv, bolj dovtipen, bolj duhovit in bolj lep, kakor znanec izza mladosti. In vzljubila je njega, ljubimca-novinca, mladostnega znanca pa zapustila. To je pa tega tako bolelo, da je šel in izginil v svet: nihče ni vedel, kam. Sedaj so se pa deklici od-

prle oči: spoznala je, kako je grdo naredila z mladostnim prijateljem, pa je sklenila popraviti, kar je zagrešila, na ta način, da se je odpovedala drugi ljubezni, odpovedala se svetu, vse zapustila, postala redovnica in kot taka v tujem kraju delala po svojih skromnih močeh za čast božjo in zveličanje duš, delala, dokler je mogla. In srečna je bila v tem delokrogu, da ne bi zamenjala te svoje tihe sreče z nobeno pozemsko slavo in častjo. In ko je čutila, da se ji bliža konec, je mirno, da, nekako hrepeneče pričakovala božje dekle, bele smrti, da jo presadi v nebeški raj.

Slavica, ta redovnica, prejšnja lahkoživa mladenka — sem jaz. Povedala sem ti to svojo povest, ker se nahajaš v precej podobnih razmerah, v kakršnih sem se nahajala nekdanj jaz. Nikakor pa ni bil in ni moj namen s to povestjo vplivati nate, da bi ti storila to, kar sem storila jaz. Ne. Stori to, kar sem ti svetovala prej, in bodeš rešila in osrečila svoj rod in sebe. To sem ti morala povedati, morala, ker mi je veleval notranji glas. Povedala sem ti. Sedaj pa lahko grem, lahko umrjem..."

„Ne, ne, ti ostaneš čez noč pri nas!“ je vzkliknila Slavica, ki je napeto-pazljivo, kot priden otrok v šoli, poslušala redovnico.

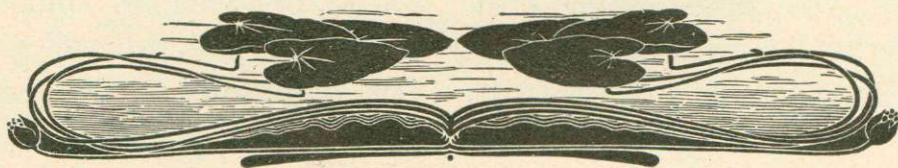
Ustavila jo je.

Ko je pa drugo jutro šla v sobico, kamor jo je bila spravila k počitku, pogledat, kako ji je, jo je našla na postelji mrtvo: roke sklenjene v molitev, s sladkim smehljajem na ustnicah je mati Filomena spala mirno smrtno spanje — —

Pod oknom so pele ptičice: „Kako je pač lep rod čisti v svetlobi: spomin mu bo večni, ko bo že v grobi!“

Pri mrliški postelji je pa klečala Slavica in ihtela — molila — —

(Dalje.)

SILVIN SARDENKO:

POMLADNO SVIDENJE.

— Le vstani, draga zemlja, vstani,
ti drobni biser v morju zvezd;
predrami se, ti stvarstvu dani
čarobni sen bežečih dni;
odpri mi cvet srebrnotkani,
ti roža mojih sinjih trat!
Glej, jaz stojim ob tvoji strani,
jaz — solnce tvoje — dragi tvoj...

In vstajala je zemlja mlada
in zarudela radostno,
kot da zacvela bi livada...
Nasméjala se je tako,
kot da bi ptice iznenada
priplavale iz južnih dalj...
In vstala je in srčnorada
privila se je k solncu vsa:

— Da le prišel si, dragi moj,
spet radost bo vse dni z menoj!

SILVIN SARDENKO:

ZAMORSKA PESEM.

Z nebom se razprla je
zvezda in umrla je,
utonila v dnu morja,
da pokojni grob ji da.

Solncu pa je bilo žal
zvezde, lepe kot kristal,
in gomilo vsakikrat
gre na večer obiskat.

Ali tega svet ne ve,
kam na večer solnce gre:
Mislijo, da hodi spat
v svoj kristalni morski grad.

HELEN HELENOV:

NA OKENCE TRKA MI BELI DAN...

Na okence trka mi beli dan
in smehlja se tako ljubo,
da vse bi pozabil in stopil ven
pod to krasno južno nebo.

Tam zunaj pa glasno bi pesem zapel,
ki vsem bi šla do srca —
in v zvonkih akordih povzpela bi se
tja gori — v osrčje neba.

In pesem ta bila bi slavospev
prekrasnih mladih dni,
ki trkajo kakor ta beli dan
na okenca srčna mi...

FR. S. FINŽGAR:

IZ MODERNEGA SVETA.

ROMAN.

VIII.

„oter!“

„Ponižno naznanjam, gospod doktor, da je Janez Lipovec ostal doma. Ženska je prišla povedat, da ima pljučnico. Pa da otroci tudi ležé.“

„Kje stanuje?“

„Na Prelazu, št. 4.“

„Dobro!“

Doktor se je obrnil k pisalni mizi, vtaknil v debelo strokovno knjigo list papirja in knjigo zaprl. Klešman je pa stal za vratmi, prestopal se z nogo na nogo in sukal zelene oči, ki so stikale po vseh kotih doktorjevega stanovanja.

„Želite?“

Zdravnik se je obrnil proti njemu in ga strogo pogledal v lice. Takoj je pa odvrnil pogled od teh strašnih oči in se prestopil par korakov proti omari, kjer je bilo polno instrumentov.

„He, prosim, počakam recepta.“

„Recepta? Saj moram prej bolnika videti, ne? Na slepo pač ne zapišem zdravil.“

„Ah, mhe, gospod se vendar ne bodo trudili po blatu v vas do bolnika. Saj mu bržkone ni nič sile. Lenuh je Lipovec. Kar kakšen prašek bi zapisali — —“

„Pojdite!“

Dr. Sluga je energično pokazal vratarju skozi vrata. Bil je nervozen, da se mu je tresel kazalec, in glas mu je bil rezek; premagovati se je moral, da ni bruhnla iz njega jeza. Stopil je do vrat za hinavsko se klanjajočim Klešmanom in mu s trdim stavkom dal lekcijo:

„Brigajte se za svoje dolžnosti, gledé mojih so Vaši nasveti nepotrebni in odveč! Zapomnite si to!“ — —

Klešman je mrmraje odhajal po stopnicah. Njegovo rejeno telo se je gugalo v sunkih naprej po dvorišču, v žepu je tiščal pest, oči so se bliskale in gledale v tla, v srcu se mu je pa rodilo sovraštvo do zdravnika. Zavedal se je svoje moči, ki je slonela na zlobnih spletkah njegovega umazanega jezika. Bil je sicer sluga, kljub temu pa vendar strah vsem uradnikom. Marsikoga je že izgrizel iz tovarne in svest si je bil, da mora tudi tega človeka, ki ga je zasovražil prvi trenotek, ko ga je zagledal.

Zdravnik se je napotil takoj po grdem kolovozu, ki je vodil proti Prelazu. Vreme je bilo odjužno, pot le malo razhojena. Stale so velike luže topečega se snega po kotanjah, da jih je moral zdravnik često preskakovati. Pot je bila utrudljiva. Prihajalo mu je vroče. Odpel je suknjo in klobuk je snel z glave.

„Kake razmere!“ je mrmral po poti. „Vse je vkovano v neko brezsrčno šablono. Vse živi po njej, vse brez srca, brez človekoljubja, brez vesti...“ In sredi tega modernega sveta stoji on sam — sam, kakor izpod jedena jelša ob naraščajočem hudourniku. Ali ne utone tudi on? Ali ga ne požró valovi? Odgrizli mu bodo korenine, ubili energijo in tedaj omahne ter pade v kalno strugo in zaplava po njej, kakor in kamor plovejo drugi... Ne — ne — ne! — —

Pred seboj je zagledal vas. Desetero vegastih poslopij. Same revne bajte s slamnatimi strehami brez dimnikov. Izpod ostrešja, kjer je bila tuintam odtrgana deska, se je kadilo — od ognjev z ognjišč, kjer se je že kurilo za skromne večerje.

„Kje stanuje Janez Lipovec?“

Pred zdravnikom je obstalo blede dekletce, ki je neslo vode s korita. Obstalo je prestrašeno, in velik škaf na glavi se je za-

gugal, da je plusnila voda iz njega. Odprla je blede ustnice, kakor bi hotela prav hitro odgovoriti. Beseda ji je za hip ostala v grlu in morala je zajeceljati. Potem se je obrnila in pokazala z levico na revno kočo, ki je slonela pod klancem.

Sluga se je zahvalil in šel proti hiši. Pri vratih se je moral pripogniti. V zakajeni veži, potlakani z ilovico je stala koščena ženska in pehala z burkljami lonec v peč.

„Dober večer! Imate tu bolnika?“

Ženska se je prestrašila.

„Oh, pa imamo tako po hiši. Sem mislila, da kar doma napišejo.“

Bežala je v sobo, vrgla kup cunj pod peč, sunila stare škornje pod posteljo, možu hitro popravila odejo, s strganim predpasnikom pobrisala mizo, kjer so bili še ostanki drobtin od južine.

Zdravnik je po čudnem vzduhu spoznal, da vlada v hiši — davica.

Na borni postelji je ležal mož. Njegovo lice ni bilo umito. Črne lise so bile na bledem obrazu: kakor se je privlekel pred dvema dnevoma iz tovarne, tako je legel. V kotu ustnic so tičale prisušene, krvave pene. — Hropel je globoko; pri vsakem vzdihu je preletel zmučeno lice znak bolečin, ki so mu jih povzročali bodljaji.

Zdravnik je hitro spoznal, da ni več daleč kriza. Odredil je vse potrebno, napisal recept in ukazal, da mati takoj poišče človeka, ki gre ročno v mesto po zdravila.

Nato se je obrnil do otrok. Na tleh pri peči je bil otep slame. Na njej so gledale iz starih plaht, raztrganih jopičev in zanošenih ženskih kril tri okrogle, kodraste glavice. Lica so bila od vročice zardela. Ustnice, napol odprte, so lovile sapo. Iz grl je bilo čuti grgrajoče dihanje. Otroci so velike oči širom odpirali in gledali tujega človeka s strahom. Šele prijazne besede zdravnikov, njegova mehka roka, ki jih je pobožala po razgretih licih, jim je pregnala strah. Zaupno so gledali vanj, s pogledi so se ga oprijemali krog vratu in prosili, naj jim pomaga, naj prereže to strašno, zadržgo, ki jim stiska vrat.

Dr. Sluga se je bal, da je že prepozno. Vendar je vsem vbrizgal zdravilnega seruma, naročil materi, kar je bilo potrebno, voščil lahko noč in obljubil, da drugo jutro zopet pride.

Mož na postelji je malo okrenil z glavo, in skozi težko dihanje sta se čuli besedi:

„Grda pot — —“

„Nič ne dé! Le mir! Lahko noč!“

V veži je poizvedel od žene, ali so res tako revni, kakor se zdi na videz.

„Hišo smo plačevali in njivo doslej. Ni bilo mogoče nič prihraniti. Sedaj bi šlo, pa ta bolezen. Ježeš, ali umrje, kaj? — Naj Bog vzame otroke; če pa on pade, kaj začnem sirota...“

S predpasnikom si je obrisala oči.

„In še v tovarni so mu gospod nadzornik utrgali pri mesecu. Nekaj se je potrl, so pa rekli, da ni bil dosti pazljiv; mu pa odtrgujejo.“ — —

„Ná-te, za to-le kupite, kar sem rekel.“

„Oh, nikar! Kako povrnemo!“ Roka ji je drhtela, ko je čutila trdo kolo goldinarja.

„Je še kaj otrok tako bolnih?“

„So še, pa ne tako hudo! Tamle v tej hiši in v oni-le...“

„Z Bogom!“

Dr. Sluga je obiskal še nekaj bolnikov in se vračal domov, ko je že migljala večernica na nebu.

V njegovi duši je bilo nekako svečano-tragično. Jasnejši utrinki so se mu zdeli začujeno hvaležni pogledi ljudstva, kakor posamezne lučke, ki so odpirale oči druga za drugo — tovarišice večernici. Kako cigansko bedni so nekateri ljudje! Ničesar ni po teh kočah! Ni dobrih postelj, ni snage, še za groš lončene sklede ni, da bi si umil roke. Da, celo zraka ni po teh bornih luknjah. Okna imajo zabita in zasuta z mahom. Človeku se zdi, kakor bi se bali tistega zraka, ki bi prošnil zatohli vzduh in bi v njem preveč zadišalo iz cunj in smeti po bedi in zanemarjenosti. In še dokaj blizu mesta živi tako ljudstvo! Čemu toliko šol, čemu toliko knjig o higieni, o snagi, o gospodinjstvu in gospodarstvu? Ali so to sadovi splošne

kulture? Človek bi zdvojil. — In vendar nekaj imajo ti ljudje: srce, čuteče in hvaležno srce. Kar na dlani ga nosijo, pri očeh jim vtriplje, po licih se čutijo njegovi goreči vtropi. Ali se ne bo enkrat to srce prebudilo in zaželelo za očmi, ki gledajo udobnost, bogastvo in razkošje! Ali se ne bo tedaj opasalo z jeklom in s kipečo nevoljo začelo odpirati zabita okna in metati beraštvo na cesto ter bo iztegnilo roke po tuji lastnini... Hrepenenje po sreči se ogлуši za nekaj časa, udušiti se ne dá — — —

Zdravnik je prišel do tvorniške bolnice. Zvečer navadno ni zahajal k bolnikom. Toda zadnjih par dni je poprej edini Peter Rožman dobil več tovarišev. Zato sklene zdravnik pogledati, če ni popoldne morda došel že kak drug bolnik.

Tiho, v galošah, stopi skozi vežo do vrat. Z roko je že prijel za kljuko, ko zasliši neki vznesen glas, kakor glas govornika. Posluhne. To je Petrov glas — — —

„Poslušajte to-le! ‚Naša moč‘ piše dalje: — Če so torej delavci tlačeni, če delajo za malo plačo mnogo ur — dvanajst in še več — prav se jim godi. Kdor si prostovoljno dá zvezati roke, kdor sam nastavlja hrbet, da ga kdo biča, prav se mu godi. Toda ta naj molči, ta ne sme vzdihovati. Njegovi vzdihovi so smešni, njegove solze zaslužijo palico. Torej sobratje — nikar ne tožite — rajši udarite! Naša moč vse ustvari, vse redi, vse bogati — zato naj naša moč — vse vlada...“

Nekdo je bolešno zakašljaval.

„Jutri berem naprej!“ je dejal Peter. „Ponoči naj vsak misli, kaj je njegova dolžnost!“ — — —

„Že vre“, je rekel zdravnik in zaloputnil vežna vrata ter stopil naglo v sobo. Nihče ni mogel slutiti, da je prisluškal. Šel je od bolnika do bolnika. Nekatero oko ga je pogledalo tako zaupno in hvaležno. Bili so pa tudi drugi, katerih čelo je bilo zgrbančeno in mračno. Za vse to se ni zmenil; čimbolj ga je gledal kdo nezaupno, tem bolj je bil skrben z njim, bolj prijazno ga je ogovarjal.

Petru se je brala očitno razburjenost v licu. Nalašč ga je obiskal zadnjega. Prašal ga je, če ima kaj knjig, da bi čital. Lahko bi tudi drugim bral glasno, ker so bolečine nehale in se noga izredno hitro celi.

„Nič nimam, gospod doktor!“

Peter je čutil, kako okorne so te besede, ker je lagal. Ni bil vaje lagati. Molčati je znal, trpeti tudi — lagati ne.

Zato ni mogel pogledati zdravnika kakor sicer. Sklonil se je na postelji, odejo odgrnil in jo tlačil k zidu, kakor bi hotel zakriti utajeno skrivnost. Imel je skrite časnike. Kar sam je pričel odmotavati ovoj na nogi —

„Pustite! Saj je bilo šele zjutraj preobvezano! Jutri Vam pošljem knjig — lepih povesti, pa ne boste dolgočasovali!“

„Ko bi bil slišal!“ vzdihne Peter po zdravnikovem odhodu.

„No, časnike pač vsak sme brati!“ se oglasi Petrov sosed z obvezano roko.

„Vsak, če nisi delavec. Naj bi to povedal Semenu: jutri imamo vruga na plečih! Preiskava, kaznen — ali me še zapodé.“

„Saj zdravnik ni tak. On drži z nami, vsaj meni se tako zdi!“

„Ne govorim. Toda nekaj vem, česar vi ne veste. Če se motim, prav; če se ne, tudi prav. Rečem pa: kar nima žuljev na rokah, je vse zoper nas!“ — — —

V kotu je močno zakašljaval bolnik; njegov votli glas je zadonel po prostorni bolnici kakor aplavz!

IX.

Po brežuljkih in rebrih so se pojavili prvi kobuljški vrese. Teloh se je dvigal tuintam z upognjenim vratom in z zaprto čašo, kakor bi bil še sključen od snežene odeje. Ozračje je bilo brez vetra. Po njem se je pretakal hladen vonj tajajočega se snega.

Direktorjeva ekvipaža je stala pred paviljonom. Dva lepa sirca, lipicanska kri, sta kopala mehko zemljo in pozvanjala z brzdami.

Zdravnik je stal pri oknu in kadil. Solnce je sijalo gorko skozi šipe in ga vabilo vun,

da užije nekaj lepega dne. Imel je pa nekaj nujnih opravkov, zato se je zadovoljil s tem, da se je nekaj časa solnčil pri oknu.

Na dvorišče pride direktorjeva obitelj. Gospa je s prožno kretnjo sedla v voz in se naslonila strmo nazaj. Komodno je sedel k njej soprog. Starišem nasproti je sedla Pavla. Alma je pa kakor peresce šinila h kočijažu na kozla in mu vzela vajeti. Mama ji je branila. Toda že so bili vajeti napeti, in konja sta čedalje nemirneje čakala tleska, da se spustita v dir. Pavla je gledala naravnost v zdravnikovo okno. Njeno lice je bilo od strani razsvetljeno od solnca. Kakor kip največjega umetnika iz najdražjega marmora, samo da je rahla rdečica plala vanj mlado življenje — taka je bila glava Pavle, obrobljena krog vrata z dragoceno boo.

Vinkota je z neko silo vleklo bliže do okna. Pavli so se za trenutek razširile trepalnice; zagledala ga je. Mehanično, kakor brezsvesten se je doktor poklonil. Pavline oči so se hitro napol zaprle, v trenutku so konji pretegnili, in Pavlina glava se je nagnila nekoliko naprej — kakor bi odzdravila.

Dr. Sluga je stal pri oknu, dokler ni kočija izginila skozi velika vrata.

Zmotal si je novo cigareto, zaigrala je v njem domišljija, začutil je krog srca nekaj nemir; postal je zopet in zopet pri oknu ter iskal še enkrat tistega pogleda, tiste umetniške glave, stoječe na piedestalu bogatega krzna.

„Alma je interesanten otrok — Pavla pa — — ba, mentor Prosenec, kje si!“

Hrupno je odmaknil stol od pisalnika, sedel in hitro začel pisati pismo prijatelju. Dolgoval je nekaterim dobrim znancem odgovore; zato je sklenil, da odgovori vsem in se tako raztrese.

Ko je dovršil pisanje, je nesel pisma v pisarno, kjer je bil skupni nabiralnik. Pisarne so bile prazne. Le dva starejša pisarja sta leno prepisavala dolge vrste števil v debele knjige. Zdelo se mu je nekoliko čudno, da ni nikogar. Prašati ni hotel. Ali naglo je zvedel, kje so uradniki. Iz zaprte kontrolorjeve pisarne je pogledal Butalič, ko je čul,

da so se vrata odprla. Takoj je bil pri zdravniku.

„Servitore, amice! Bravo, da si prišel. Na kozarec piva!“

Prijel je Butalič doktorja pod pazduho in ga vedel v svojo pisarno. Gozd praznih butelj je stal na mizi. Med njimi so bili ostanki raznih mrzlih prigrizkov. Vse uradništvo je bilo je bilo zbrano: nadzornik Seme, blagajnik, knjigovodja in še par drugih poduradnikov. Pri oknu je pa stal Klešman in si oblizaval mokre brke.

„Pij, gospod doktor!“

Kontrolor je natočil čašo plzenca in jo ponudil Slugi.

„Na zdravje!“

Vsi so pili.

„Pa se imate izvrstno!“

„Kaj pa misliš, sosed! Predpust! Stari se je vlekel vun, mi naj bi pa delali. Kako pa! Gospôda moja, eks! — Egon, toči! Kaj si tako lesen, mladenič!“

Nadzornik je jemal steklenko za steklenko iz zaboja, izvlekaval čepe in polnil čaše. Družba se je smejala, zbijala čisto navadne dovtipe, dostikrat zelo kosmate, in pila, pila...

Po drugi čaši se je zdravnik zahvalil, češ da mora še napisati status bolnikov za ravnatelja.

„Starega še ne bo. Sicer imamo stražo, ko bi se prehitro vrnil. Klešman, nate, pijte — in glejte, čeprav se Vam oči izbulijo. Pojdite vun — na cesto! Če nas ravnatelj zaloti — gorje Vam! Zdaj pa le hitro! Alaa! Ena — dve!“

Seme mu je odprl vrata, in Klešman je z negotovimi koraki šel na cesto stražit.

„Torej bodi — še eno! Tako! Na zdravje gospodje — hvala lepa!“

Zdravnik je izpil in odšel.

„Baba!“

„Kakor voda!“

„Šolar!“

Take sodbe so donele za Slugo, ko so se zaprla vrata.

* * *

„Mati, naj grem, lepo Vas prosim!“

„No — pa — poizkusi!“

Maretka je zgrnila ruto, še enkrat pogledala bolno mater na postelji in odšla. Starica je sklenila roke, njene ustnice so se počasi gibale. Materina molitev je spremljala hčerko.

Zunaj je bil lep večer. Dobro se je bilo zmračilo, od severa je pihal oster veter.

Maretka je hitela po poti, kjer se je že s tenko ledeno skorjico preprezala snežnica. Njene drobne noge so delale majhne korake. Skozi čevlje je čutila vlažno mokroto. Večkrat je brizgnila voda in oškropila njeno krilo. Pod nogami se ji je udirala nežna skorja ledu.

Za Maretko je bila ta pot nekaj groznega. Z eno roko je tiščala skupaj ruto in jo pritiskala na prsi, kjer je čutila, kako ji je hudo. Kam gre? Po zdravnika. Po tistega človeka, ki je menda tako zloben, kakor je rekla Korta. K njemu gre, sama, zvečer. Če je tak kakor Seme — morda še zlobnejši! Šalil se bo z njo in nazadnje jo vrže brez pomoči, brez zdravil po stopnicah. — Moj Bog! To je strašno! Zakaj so ljudje taki? — Zakaj so zboleli mati, in na noč, da jim je tako hudo. Kamorkoli bi bila rada šla, čez gore, po kamenju, po golih kolenih bi se plazila — samo k temu človeku ne, ki je hudoben, zviti in tako potuhnjen. Toda mora! Ljubezen do matere jo žene. Če bi vedela za gotovo, da bo psovana, da bo — — — mora — mora naprej, zaradi matere mora. Ko bi umrli mati — kam potem — kaj bi bilo z njo siroto ...

Hitela je, da so ji stale potne kaplje na čelu. Večkrat je omahnila na grudasti poti, zagnalo jo je od strani v stran, da je zamahnila z roko in se lovila po zraku. Vsa sključena je bila naprej, tako je bežala. Včasih je stekla nekaj korakov in preskočila luže na cesti. Pa je morala odnehati. Hropla je, čutila je, da jo obliva pot. V daljavi je zaslišala krik, ropot. Vsa se je stresla in še bolj hitela. Črne zaplate prekopenj so plesale po belem snegu. Kakor hudobni duhovi — tako so se ji dozdevale. Dvakrat je po-

stala in se prekrižala. Tedaj so mirovale tudi črne lise. Pomirila se je in šla dalje.

Tu je sredi pota. Majhna kapelica, v njej brli lučka. Maretka se je naslonila na ograjo in se trdno oklenila omrežja. Gledala je sedmere meče v srcu Žalostne Matere, lučka je poskakovala, in ti meči so se gibal, kakor bi se hoteli izpuliti iz tega dobrega srca. Maretki je izginil strah. Tako brez skrbi se je oddahnila pred kapelico. Nekaj ji je prišlo na misel. Vzame iz žepa rutico. V vogalu je bilo zvezanih nekaj krajcarjev. Počasi, s tresočo roko odvezuje voz. Silno previdno odvija — če bi se vsuli denarji na tla, ne dobi jih v temi in v blatu. Oprezno je razprostrla desetice na dlani in pri svitu luči poiskala grošiček. Vzela ga je z drobnimi prsti, dvignila proti luči in potem spustila v puščico, katere žrelce je gledalo skozi omrežje.

Denar je zažvenkljal v posodo. Maretka je čutila, kako veliko je žrtvovala, in ta glas iz kapelice, to lepo cingljanje ji je bilo kakor tolažilna pesem: Ne boj se, zaupaj!

Šla je dalje. Strahovi so bežali, pri srcu ji je bilo lažje. V njej se je budilo upanje. Tudi pot je bila tu lepša. Nič več se ni tako péhala. Zazibale so jo lepe misli, da prinese zdravil, da v par dneh mati že vstane, in zopet bo vse dobro in veselo.

Šla je mimo oken bolnišnice. Domislila se je Petra, spomnila se je njegove besede, da se ni treba bati zdravnika. In Peter je bil moder, pa rad jo je imel; on ni lagal.

Mimo poslopja je šla; skozi okna je koprnelo njeno oko. Tja k postelji bi bila rada stopila in rekla Petru: „Peter, mati so zboleli!“

Peter bi jo potolažil in bi rekel, da ni nič hudega. Ko bi bil zdrav, pa bi on šel k zdravniku. Peter se nikogar ne boji. — Bogve, kako mu je! To je zares strašno. Edini dve srci, ki jo ljubita, morata trpeti.

Maretki je otožnost prevzemala rahlo dušo. Čimbolj se je bližala tovarni, bolj se je vnovič bala. Zakaj nima denarja? V mesto bi tekla, poiskala zdravnika, v voz bi sedla in se pripeljala s kočijo pred materino hišo

in bi prinesla zdravil in vsega, kar bi našvetoval zdravnik. Tako pa mora sèm — ah mora, vkljub strahu in bojazni.

Prišla je pred vrata. Klešman je hodil semintja, kadil cigaro in si hladil vročo glavo. Ko zagleda Maretka, se razkorači pred njo:

„Punca, kam pa greš?“

„Ali so doma gospod zdravnik?“

„K zdravniku? Si bolna, he-he?“

„Ne, materi je tako hudo!“

„Aha, materi! Le pojdi, doma je, doma. Boš kronco dobila, he-he! Takim-le punčkam jih rad daje, he-he!“

Maretka je že izginila skozi vrata. Čula je dobro Klešmanove besede in koleno ji je zaklecalo. Toliko da se ni zgrudila na tla in zajokala na glas.

„Torej vratar to govori? Vratar ga bolje pozna. Moj Bog, moči, sveta Marija, sveta Mati božja ...“ Drhtela je po vsem životu.

Dvorišče je bilo razsvetljeno. Z vedno bolj negotovimi koraki se je bližala deklica hiši, kjer je bilo doktorjevo stanovanje. Že je stala pred vratmi. Z rutico si je otrla pot, popravila je lase s čela, skrbno si oddrgnila mokre čevlje ob slamo.

Po stopnicah nekdo prihiti. Maretka se vsa zgane.

„Maretka, kaj pa ti tukaj zvečer?“

Alma je prišla od kontrolorke, kamor je zahajala pogosto; tudi kontrolorka se je nekdam precej ukvarjala s slikanjem. V Italiji je videla najlepša dela velikih mojstrov. Alma je uvaževala njen okus in je zato rada hodila k njej po svete. — Maretka je pa poznala, ker je večkrat šla k dekletom v tvornici. Bila je prijazna z njimi; in vse so jo ljubile in zelo čislale.

Maretka se je Alme silno razveselila. — Kakor bi nebo poslalo angela.

„Gospodična, mati so bolni, še umrli bodo nemara.“ Solze so ji stopile v oči.

„Ali so doma gospod zdravnik?“

„Doma! Le gori pojdi.“

„Saj — saj še ne znam, ker nisem bila nikoli.“

„Ti punček ti, nikar se ne boj! Pojdi z mano!“

Alma jo je prijela za roko in šla z njo po stopnicah.

„Ko opraviš, Maretka, počakaj me tu pred našo hišo. Iz Italije smo dobili veliko pomaranč od tete. Dam ti jih za mater!“

Alma je pozvonila pri vratih, potem pa odhitela domov.

Maretka bi jo bila najrajši prijela za roko in pridržala. A vrata se odpró in postarna kuharica se pojavi. Maretki je bilo zopet lažje.

Postrežnica jo naznani doktorju. Ta Maretko takoj pokliče v sobo.

„Kaj ti je? Objokana si in vroče ti je. Kaj se je zgodilo?“

Maretka je še drhtela; s tresočim glasom je zaprosila zdravil za mater.

„Prej jih grem pogledat. Počakaj me na dvorišču, da mi pokažeš pot do vaše hiše. Takoj se opravi in pridem!“

Maretka bi bila najrajši padla na kolena in poljubila zdravniku roko. Njegovo prijazno oko, njegovo pošteno lice ji je v hipu pregnalo ves strah in z nohtmi bi spraskala lice onemu, ki bi rekel, da je ta človek — kot Seme.

Z lahko nogo je šla po stopnicah in čakala pred hišo zdravnika in mislila na Petra pa si rekla: Moj Peter vse ve!

Prav tedaj, ko je prišel že doktor Sluga, zavrt v kožuh, je prinesla Alma Maretki lepih oranž in jih ji vsula v predpasnik.

„Kaj ne, gospod doktor, da sme uživati njena mati tako sadje?“

„Gotovo, gospica!“

Doktor se ji je globoko priklonil; njegovo srce se je klanjalo njenemu dejanju. Odšel je za Maretko in mislil na — Almo in Pavlo.

— — — — —
Direktor se ni bil vrnil z damami. Ostal je v mestu — pri taroku. Družba je zato brezskrbno pila dalje.

Klešman pa je nosil „pošte“:

„Maretka je šla k doktorju.“

„Vraga, vraga!“ so kričali vsi. Seme je tolkel ob mizo.

„Maretka je šla z doktorjem vun!“

„Škandal, škandal! — Jaz ne občujem več z njim!“ ... Seme je pil eks.

X.

Kontrolor je prižgal pozlačeni baročni lestenec nad dolgo mizo v veliki obednici. Luč za lučjo je zagorela in se strnila s prej prižgano sestro v vedno večji dan. Ko je bila zadnja prižgana, je stopil kontrolor na sredo sobe in zadovoljno gledal polno svetlobo, ki je plula po vseh kotih, razsvetljevala vsako podobo, vsako soho in vazo, ki so bile okusno razpostavljene po kotih na lepih stebričih, katerih nekateri so bili oviti z istočnimi tkaninami. Kontrolor je premeril parkrat sobo, ustavil se pri mizici, kjer je bilo nakopičenih mnogo vrst smodk in smodčic — same specialitete. Nato je šel h kredenci in pregledal marke butelj, prestavil one z zlatimi glavami bolj odzad, da pridejo tedaj na vrsto, ko bo družba že najbolj razigrana.

Tako. Vse je bilo v redu. Na obrazu je igrala možu radost in ponos. Iz žepa je potegnil srebrno tobačnico in si zmotal cigareto. Ko si jo je zapalil, se je ozrl na steno, kjer je v težkem okviru visela pastelna slika sivobradega moža s čudovito spekulativnimi očmi. Kontrolor je obstal za hip pred sliko, njegovo oko se je skoraj orosilo, hitro se je obrnil proč in z nekako resno hvaležnostjo zamrmral:

„Oj, striček, ko bi tebe ne bilo, kako bi bil jaz siromak!“

V tem je prišla skozi salon kontrolorka. Soprog jo je prvič videl v novi toaleti — najelegantnejši pariški vzorec.

„Luci!“

Roke je sklenil, njegove oči so se začudeno razširile in objele elegantno postavo, na katero se je izlivala bogata luč od lestenca. V bujnih laseh se je svetilo nekaj briljantov, kakor bi sredi črne noči gorela kresnica v dehteči pinijevi travi.

„Luci, per bacco, ti si la reine du chic! Nocoj se zaljubim vate, kakor pred petnajstim leti!“

Kontrolor je poljubil soprogo s toliko iskrenostjo, kakor bi bilo prve dni po poroki. Luci pa je bila hladna.

„Je vse v redu?“

Njene oči so hipoma premotrile mizo, kakor iskre se dotaknile vsakega predmeta, in njena bela roka je premaknila tu čašo, tam popravila servieto in primaknila stol.

„Kako bi sedela družba? Kaj se ti zdi?“

„Kakor sicer. Saj so samo stari gostje. Edino zdravnik še ni bil pri nas na tak večer. Ta ne sme priti blizu Semena. Gotovo se spreta.“

„Ah, ti možki! In nam očitete ljubosumnost! Pa bi se kmalu bili za takovo punčo z ulice. Smešno!“

Na hodniku so se zaslišali koraki.

„Že prihajajo. Za trenutek moram še v kuhinjo, vedi goste v salon!“

Kontrolorka je hitro odšla v kuhinjo, Butalič je pa hitel k vratom, da sprejme goste.

Vodopivec in njegova soproga vstopita.

„Dobrodošla! Klanjam se, milostna!“

„Prva sva, Nana! Gospod kontrolor, oprostite, zaradi not sem hitel. Moram jih prej razvrstiti in urediti. Opolnoči nov kuplet, gospod kontrolor! Nana, kaj ne, da je imeniten?“

„Čakaj sodbe!“

„Gotovo bo dosti smeha! Gospod umetnik, smem vprašati za naslov — vsebino?“

„Originalno, rečem Vam — originalno: *Cylinder* — naslov in vsebina!“

„*Cylinder*? Izvrstno, za karneval kot nalašč. Vi ste velik original!“ — — —

V nekoliko minutah je bila vsa družba v salonu. Vsi so bili jako točni.

Seme in nadporočnik Virant sta stala pred kontrolorko. Leksikon komplimentov se je razgrinjal pred njo. Z nedosežno, pravo italijansko grandeco je bila mrtva in mrzla za vse poklone. Toda v kotu lepo rezanih ustnic ji je drgetal tisti prikriti smeh, ki ga izvablja hvala iz srca človeku, ki je zaljubljen sam vase.

Sodnik Mayer je pripovedoval direktorici, da mu je srčna hiba mnogo milejša, odkar ne puši več viržink. — Kontrolor in direktor sta stala nekoliko vstran in se polglasno pa z velikim zanimanjem pomenkovala o pogodbi, ki jo bržkone sklene tovarna za po-

šiljatev železnine na Japonsko. — Alma je pozdravila vso družbo z neko njej vrojeno eksaktno odločnostjo in nato takoj odšla v sosednjo sobo, kjer sta, kakor dve modni postavi v izloženem oknu, čakala Franci in Gerti, da jih tudi povabijo k mizi. — Zdravnik je zabaval Pavlo, ki je obstala pri visoki palmi, kakor bi stopila k ponosni družici. — Dr. Sluga ni bil več student, pa tudi ne lahkoživec, da bi ga vsaka količkaj lepa zunanjost ženske očarala. Toda Pavla je bila nocoj prelestno krasna. Igrala se je z drobno pahljačko, govorila tehtno, vmešavala v govor mnogo francoskih stavkov in pogledavala zdravnika z neko zmagovito iskrenostjo. Kadar se je začudila kakemu stavku ali trditvi doktorjevi, tedaj je okrenila nekoliko glavo, da so se na labodjem vratu zganili nizi iztočnoindijskih svetlinčkov, ki so bili vkovani v zlato in so s temnokovinskim sijajem dvigali prozorno nežnost njene belote. — Zdravnik se je divil. Začutil je, kako njegovo srce omahuje, pada, kako pokleka pred to božico na svetli parket.

— — — — —
Večerja.

Pri Almi sta sedela ob desni Franci in Gerti. Znala jima je tako gibko streči in ju zabavati, da je vedno živahneje zvenel smeh iz čistih otročjih grl. — Na levici Alme je bil nadporočnik Virant. Na nasprotni strani se je izborno zabaval s Pavlo dr. Sluga. Bil je izredno živahen in dovtipen. Tudi Pavla se je razgrevala. — Direktorica je na zgornjem koncu mize s pozornim očesom presojala ta par in kar je bilo mogoče, je odvracala pozornost vseh drugih, da sta se nemotena menila in zabavala. V njenem skrbnem materinem srcu je zelenelo upanje...

„Gospôda moja!“ — — —

Kontrolor je napil družbi. Čaše so zazvene, mnogo iskrenih oči se je srečalo, šumeče vino je razigravalo kri, govori so bili glasnejši, obmizje je oživel, kakor ulnjak, ko posveti nanj pomladno solnce.

Ko je nadporočnik Virant trčil z Almo, je pogledal kakor z globokim, slastnim požirkom v njene velike oči, poklonil se ji je

globoko in kakor vzdihajoč rekel: „Ah, te nebeške zvezde!“

„Kakšne zvezde?“

„Gospica, oprostite — Vaše dražestne oči!“ ...

„Hvala lepa, če imam take oči, kakor so postavim Vaše zvezde na ovratniku ...“

„Oprostite, prosim! Človeku se zdi. .“

„Pustiva, kaj se Vam zdi. Včeraj sem brala knjigo o največjih strategih. Opisana je tudi bitka pri Salamini. Krasno! Temistoklej je bil genialen človek. — Pardón, kdaj je že bila?“

„Bitka pri Salamini? Aha, čakajte no! Pri Salamini? Faktično, pozabil sem ... Ni mam spomina za številke. Dovolite — tu vzame notis iz žepa — zabeležim si vprašanje, jutri Vam sporočim na razglednici — samo številko, gospica! Interesantna, taka razglednica s samo številko, kaj ne?“

„Hvala lepa, škoda znamke! Dotlej že sama pogledam v knjigo!“

„Kako ste kruta!“

„Usmiljena, ne pa kruta!“

Alma je oprezno zasledovala pogovor zdravnikov s Pavlo. Ni vsega slišala. Le iskre so tuintam dohajale do nje. Njeno mlado srce se je jelo krčiti. V njem je vstajalo nekaj, kar ga je stiskalo in težilo. Čez mizo bi zavpila in rekla: — Gospod doktor, glasneje, da jaz tudi slišim!

Tudi zdravnik se je nekaterekrati, kadar je Pavli povedal kaj posebno duhovitega, ozrl preko mize in vselej je srečal — oči Alme. In to srečanje ga ni zveselilo. Sam ni vedel zakaj ne. Zdelo se mu je celo, da ga te oči karajo, in hitro si je vselej izprašal spomin, če ni bil morda nedostojen — — —

Večerja je bila dokončana.

Vencel Vodopivec med večerjo ni bil izpregovoril besedice. Užival je s tekom človeka, ki je prepričan, da leto dni ne bo več tako opulentno jedel. Kadar se mu je bližala jed, je prijel po dvakrat za vilice; toda udaril ga je vselej pogled Nane, ki se je sicer izborno zabavala s stotnikom Auberjem, a na moža je neprenehoma pazila, da bi se ne izpozabil. In takrat je vselej Vodo-

pivec spustil vilice na mizo in se nervozno lotil serviete ter rahlo zakašljaj. Prosil je soprogo: — Nana, ne bodi huda, saj ne bom več! — Sedaj, po večerji pa se je ganil Vodopivec in se okrenil proti zdravniku:

„Gospod doktor, nov kuplet!“

„Sem čul, da ste izreden komponist. Jako me veseli.“

„Boste videli, kako originalen! Besede so tudi moje. Veste, pesniki ne zadenejo pravega okusa. Zato zlagam pesmi sam.“

„Ali ste že mnogo uglasbili?“

„Mnogo — seve — mnogo ne. Toda efekt ene stvari velja, kaj ne?“

„In katero je najefektnejše izmed Vaših del?“

„Kupleti — trije kupleti. Tretjega pojem nocoj prvič sam — potem pojde šele po svetu.“

„No, in naslov ali vsebina?“

„Prvi se zove: Šl a p a. Originalno, kaj ne?“

„Gotovo.“ Zdravnik se je boril s smehom.

„Drugemu je ime: H l a č e!“

„Še bolj originalno! Zares!“ Doktor se je ugriznil v ustnico, Alma je na drugi strani mize kihala v robec.

„Danes pride pa: C i l i n d e r!“

Vodopivec se je ponosno zasukal in izginil v salonu, odkoder je zadonela v obednico divja koračnica.

Po parketu so zašumeli pari. Zdravnik in Pavla sta pričela zbujati pozornost. Najlepša, najelegantnejša plesalca. Pavla je plavala v njegovih rokah, kakor bi se zibala po gugajočih valovih tihega jezera. Kri se ji je razgrela in podplula njena lica. Vonj njenega parfuma se je pretakal po zraku, omamna gorkota je plula krog Vinkota in govoril ji je vedno tiše in tiše... Pazil je, da ni mnogo pil. Poznal je dobro, kako omaguje. Bal se je samega sebe, zbežal bi bil rad pred svojo senco, zbežal razoglav na mrzli zrak, da bi dejal na mirno tehtnico svoja burna čuvstva, v katera se je pogrezal. Ni še bil pod vodo. Krepko se je branil

valovom. Čutil je tuintam, kadar je zavel mimo njegovih lic v hitrem plesu dehteči, gorki dih Pavle, da mu pluskajo valovi do ust — do oči, da se mu bo zvirtelo in da stori nekaj, česar se morda še pokesa. Nadzornik je videl, kako se zdravnik vedno in vedno vrača k Pavli. To ga sicer ni radostilo, a zadovoljen je bil, da je sam tem pogostejše plesal s kontrolorko.

Najmanj se je, vsaj na videz, menila za to zabavo Alma. Odkrižala se je kmalu nad poročnika, češ da ji ni dobro, in se umaknila v sosednjo sobo s Francijem in sestro. Zabavala je mlada dva — ali ni šlo več tako od srca. Ozrla se je tuintam skozi vrata v salon, kjer je promeniral zdravnik s Pavlo. Stisnilo jo je vselej nekaj, kakor bi ji sovražna roka segla po srcu. Kar strpeti ni mogla pri otrokih. V obednico je šla, prisedla k papanu, poslušala njegov pogovor s sodnikom in kadila strastno cigarete, kakor bi iz njih hotela izsrebat nekaj, česar manjka nocoj njeni duši, ali pa zadušiti, kar ji je neugodno v srcu.

— — — — —
Odmor.

Dame so šle s kontrolorko v budoar, gospodje so se vrnili k mizi. Vinko je poljubil Pavli roko. Ko so se dotaknile ustnice bele rokavice, je vztrepetal in se ustrašil. — To ni bil več poljub — formalne etikete... Gospodje so si v obednici prižgali smodke in stoječ v gručah govorili in se okrepčavali z ljutomercem. Direktor je vprašal zdravnika, kako je z bolniki: kaj davica, kaj pljučnica, ali je mnogo bolnikov v okolici, in če so delavci, ki ležé, res hudo bolni.

Dr. Sluga je bil vesel tega, da se je mogel nekoliko otresti čuvstev, ki so ga objela pri občeivanju s Pavlo.

Zgovorno je pripovedoval o svojih potih krog bolnikov, opisoval z vso gorečnostjo njih bedo in polagoma začel udarjati na struno žalostnih modernih razmer.

Bolj in bolj se je družilo krog njega celo omizje. Poslušali so ga brez vidnega zanimanja, nekam hladno in mrzlo. Edini Seme

mu je ugovarjal, kjer je mogel. Ugovori so bili plehki, in bistro pobijanje zdravnikovo je Semena dražilo. Ko je zdravnik omenil, da bi bila potrebna knjižnica za delavce, je ugovarjal Seme drzno:

„Žival naj ostane žival! Čim manj ve, čim več ima dela in več biča, bolj je mirna. To je moj princip!“

„No, no — tako zopet ne“, je pogo-varjal ravnatelj, ki je videl, kako prekipevata nadzornik in zdravnik. Sluga je ostal miren.

„Oprostite, gospodje, s tem stavkom sem bil izzvan — nekaj, če dovolite, moram izpregovoriti, da opravičim svoje nazore, če dovolite...“

„Prosim, gospod doktor!“ je laskavo rekel ravnatelj in z njim je ponavljala taisto družba.

„Značaj suženstva v templju Moloha je značaj moderne dobe: močnejši golta slabjšega in najmočnejši požira tudi močne. Obrti, trgovina, politika, beraštvo in bogastvo, bolezni, uime, vojska in krik o vojskah, smrt imenitnih oseb, njih bolehanje — vse to je voda na mlin modernega moloha. In žreci tega moloha — ni jih veliko — a siti niso nikoli ne denarja ne vlade... Ministri so često njihove strdene punčke, ki se premetavajo po svetovnem trgu kakor šahove figure. Sami morajo gnojiti plevel, katerega sovražijo in bi ga radi izrvali. In masa se krivi, pripogiblje skoro do tal. Kriči že, kriči; toda, kaj se meni družba v epikurejskem salonu za krik lačnih otročajevev na ulici! — — Gospôda, tako gledam svet jaz in pravim: Ulesa, velika in nevarna so v človeški družbi. Zdravila je treba. In tega mora dati izobraženstvo. Če ga ne dá, ulesa se bodo naravnim potom predrila — in bogve če ne bo to dolgo gnojenje v masi ljudstva diluvij za tiste, ki niso hoteli pomagati...“

Zdravnik se je ogrel. Njegovo oko se je bliskalo. Na sencih so se mu žile nabrekle. Ko je končal, za trenutek ni zinil nihče. Bilo je zanje v teh kratkih stavkih preveč življenske filozofije. Zdelo se jim je, kakor bi prihajal od daleč neki glas, katerega slutijo,

čutijo — pa ne razumejo. Prvi se je oglasil ravnatelj.

„Gospod doktor, Vi ste sociolog. Občudujem Vaše teoretiško znanje. Seveda — vse res — toda v praksi — v praksi — —“

„V praksi naj vlada korobač!“

Seme je vrgel to besedo, kakor pobalin kamen, doktorju v lice.

V zdravniku je zašumelo živčevje, stopil je korak naprej. S stisnjenimi obrvmi je iztegnil glavo proti Semenu in z nemirnim glasom, vendar svečanomoško, rekel:

„Gospod nadzornik, ako je to Vaša resna beseda in Vaše prepričanje — — —“

„Dovolj! gospoda moja, dame so prišle! Vivat republika! Egalité — fraternité!“ Kontrolor je kljub temu, da je precej pil, vendar spoznal nevarni položaj med Semenom in zdravnikom. Stopil je med nju in s tem krikom — in pa ker so res prišle dame iz budoarja, kjer jim je bila kontrolorka postregla s sladčicami in čajem — prekinil nezogibni prizor.

Kakor bi odrezal, so padli vsi problemi in vsa nasprotstva. Alma je šla k mizi prav tesno mimo zdravnika. Doteknila se je kakor ponevedoma njegove roke. Zdravnik se je umaknil in ozrl.

„Pardon, gospica!“

Pogledale so ga velike plave oči in ustnice so šepetale: „Častitam!“ — — —

Nekaj čepov je skočilo z glasnim pokom do stropa, zašumelo je vino — zašumela je družba.

— — — — —

Proti jutru so se razhajali.

Seme je počakal prilike, da je stopil za Slugo in ga nosljaje, precej vinjen vprašal:

„He, prosim, kaj je potem — če je to moje prepričanje — — — Kaj ste hoteli — —“

„Sedaj ni čas za to. Ker pa silite, Vam rečem: Če je ono Vaše prepričanje, če niste tega govorili kot frazo, tjavendan, tedaj ste Vi v mojih očeh čisto navaden — lopov! Lahko noč!“

Semenu so se zaprla vrata pred nosom.

(Dalje.)

V. F.:

ANTON FOERSTER.

ŽIVLJENJEPISEN NAČRT.

Najzaslužnejši mož na slovenskem glasbenem polju je brez dvoma častitljivi regens chori ljubljanske stolnice, naš prvi virtuoz na orgljah, naš najgloblji teoretik, naš najplodovitejši skladatelj in najvplivnejši glasbeni učitelj in reformator — Anton Foerster, sin češkega naroda, ki je pa postal v dolgoletnem delovanju med slovenskim narodom naš po srcu in po misli. Gotovo ustrezemo mnogoštevilnim njegovim učenecem in častivcem, ako podamo sliko njegovega delovanja. V zgodovini naše glasbe je Foerster glavna oseba, okoli katere se je do najnovejšega časa gibal skoro ves naš glasbeni pokret. Z veseljem mu posvečujemo naslednje vrstice. (Ured. „Dom in Sveta“.)

Anton Foerster.

* * *

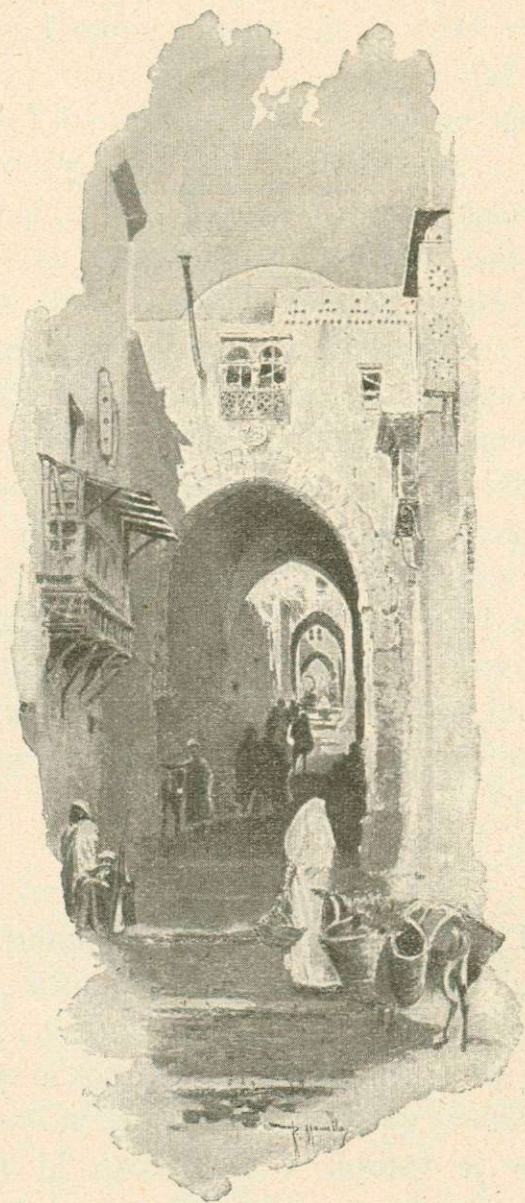
Anton Foerster je bil rojen dne 20. decembra leta 1837. v Osenicah, vasi okraja Libanjskega na Češkem, kot sin ondotnega nadučitelja in vodja cerkvene glasbe Jožefa Foersterja. Foerster je potomec pedagoške in hkrati muzikalne rodbine, kajti učitelji, in kot taki tudi glasbeniki, so mu bili poleg

očeta tudi še stari oče in praded in tudi vsi trije bratje. Prejšnje dni je bil vsak češki ljudski učitelj tudi glasbenik, vzgojitelj ne le duha, marveč tudi srca; učitelj je bil širitelj glasbe, ki drami srce k veselju, ki ga dviga k plemenitemu poletu, ki rodi v srcu ono blaženo razpoloženje, ob katerem se zaziblje duša v vznosito čuvstovanje. In tak

učitelj-glasbenik, pedagog in muzik je bil Foersterjev oče, da, bil je pravi prototip češkega učitelja. Kot naslednik svojemu očetu Tomažu kot učitelj oseniški, je vstrajal Foersterjev oče Jožef na istem mestu, v isti vasi več kot 50 let kot vzgojitelj treh rodov! Bil je otrokom to, kar je bil tudi njih starešem in dedom: odgojitelj v ljudsko-šolskih predmetih in pa vzgojitelj v glasbi. Kot učitelj je zasedel prestol organista v župni cerkvi ter budil ob orgeljskih zvokih in produkcijah od njega vzgojenega

zboru in orkestra srca sovaščanov, blažil je njih duše ob ljubkih starih popevkah, ki kličejo z znanimi svojimi melodijami z neodoljivo močjo v spomin srečo nekdanj prežitih mladostnih dni, čarobnost božičnega veselja, spomladni sijaj velikonočne dobe ali poezijo drugih cerkvenih slavnosti.

Na očetovem domu, v šoli, je preživel Anton Foerster svojo prvo mladostno dobo do 12. leta, dokler se ni šel šolat na gimnazijo. V očetovem zboru ni smel seveda manjkati; pomagal je očetu kot sopranist, z desetimi leti že tudi kot majhen organist. Ta prva muzikalna vzgoja, ki jo je dobil od očeta, je bila Foersterju vso dobo njegovega poznejšega šolanja vir, ki mu je po-

Cesla v Jeruzalemu.

mogel, da se je samega vzdržaval brez očetove pomoči; saj ni zadostovala borna učiteljska plača očetova pri mnogoštevilni rodbini, da bi izlahka utrpel stroške za vzgojo v tujini. Vrhu tega mu je umrla v njegovem 12. letu mati. Dobil je mačeho; bila je dobra mačeha, vendar ne več rodna mati. Ves čas svojih gimnazijskih in poznejših visokošolskih študij si je pomagal Foerster z glasbo, peval je na korih in poučeval je

v glasbi. Vsled svoje prirojene, odlikujoče se glasbene nadarjenosti in lepega in vabljivega glasu je našel prijateljev, ki so mu pomagali, da je mogel nadaljevati svoje študije. V Mladi Boleslavi, kjer je pohajal nižjo gimnazijo, je peval v ondodni dekanijski cerkvi ter si pridobil ime pevca, ki zadene vse na mah, ki poje najtežje napreve kar z lista. Pri šolskih mašah je orgljal in vodil šolski zbor. Tako je bilo tudi v Čeških Budějovicah, kamor se je preselil, da absolvira višjo gimnazijo. V Budějovicah je jel tudi že poučevati v zborovem petju na ondodnem Jos. Eilovem glasbenem zavodu. Našel je tu tudi marsikatero priliko, da nastopi v koncertih solistiško kot tenorist ali pa kot pianist.

Ko je prebil Foerster l. 1858. z odličnim uspehom gimnazijsko maturo, je vstopil v cistercianski samostan v Višjem Brodu (Hohenfurt) na Češkem in je preživel 11 mesecev v noviciatu. Z vnemo se je tu posvetil glasbenim študijam, posebno še cerkveni glasbi in gregorianskemu koralu. Za to je imel ugodno priliko, ker je moral nadomestovati samostanskega organista.

Toda samostansko življenje ga ni moglo prikleniti nase. Sililo ga je nazaj v svet in še pred končanim noviciatom je odšel v Prago, da se vpiše na univerzi v pravno fakulteto. In res je tudi absolviral l. 1863. pravniške študije. Pravniki pa vendar ni postal! Bivanje v češki stolnici je uvedlo Foersterja docela med glasbeno življenje, kateremu je bila Praga središče. Pevskemu društvu „Hlahol“, ki je bilo v oni dobi ustanovljeno, je bil Foerster kot odličen tenor znamenita pridobitev, glasbenima zavodoma Čenka Micka in slavnega skladatelja Bedřicha Smetane je pa bil učitelj-pianist. Odločilna je bila za Foersterja ozka, naravnost prijateljska vez, ki ga je družila kot učitelja s Smetano, kateri je znal ceniti svojega mladega sotrudnika. Marsikatero svoje novo delo je igral Smetana v rokopisu s Foersterjem in mu v zaupnih pomenkih razkrival svoje nazore in ideje. Tudi potožil mu je marsikaj o svojih nasprotnikih,

ki takrat niso še umeli genija Smetanovega. V tem času, ko je tesno občeval s Smetano, so vzkli prvi Foersterjevega skladateljskega delovanja. Pri Kuhe & Cristophu v Pragi so izšle kot opus 1. štiri liriške pesmi.¹⁾ Te pesmi so zbudile Smetanovo pozornost in Smetana sam jih je ocenil kaj laskavo v „Narodnich Listych.“ Smetana je začel Foersterja vzpodbujati k skladanju, zagotavljajoč uspeh njegovemu liriškemu talentu. Hkrati se je bavil Foerster s kritiko, ter postal stalen glasbeni referent „Daliborja“, ki ga je takrat urejeval Emanuel Meliš.

Tako so potekla Foersterju akademiška leta, namenjena pravnistvu. Z absolutorijem pravniške fakultete je zapustil Foerster l. 1863. muzikalno Prago in se je pripravljaj naslednje leto za zadnja dva državna izpita v Ronovu pri Chrudimu, opravljajoč tu službo domačega učitelja v rodbini tovarnarja Peške. Toda tu je vzplamtela ljubezen do glasbe v neugasljiv plamen, prevzelo ga je spoznanje, da mu je le glasba pravi prirojeni poklic, dal je slovo pravni vedi in januarja l. 1865. že se je vdal ves neodoljivemu čaru glasbe — prevzel je ponudeno mesto organista in zborovodja pri škofijski cerkvi v Senju na Hrvaškem. Dve in pol leti je deloval v Senju v svojem poklicu z mladeniško vnemo za cerkveno kakor tudi posvetno glasbo. Na obojem torišču mu je bilo treba stoprv ledino orati, ker je našel le povsem primitivne razmere. Ni našel niti pevskega zbora, da, niti notnega materiala, pred vsem ne za liturgične obrede, za katere je uveljavljen v senjski škofiji staroslovenski jezik. Hote ali nehot je moral Foerster sam skladati cerkvene skladbe v glagolici. Sestavil si je svoj zbor in povzdignil ž njim ugled cerkvenega petja z mladeniško dovzetnostjo na višino, vredno škofijske cerkve. Pa tudi svetovni glasbi v prilog je zastavil svoje moči; deloval je na ustanovitev prvega glasbenega društva in glasbene šole v Senju; s Češkega je poklical za njo tri učitelje inštrumentaliste. Le-ti

¹⁾ V slovenski izdaji jih je izdala „Glasb. Matica“ l. 1896. skupaj z op. 56.

so si izvežbali mlade Senjane v glasbeno četo, ki je bila podlaga orkestru, s katerim je mogel prirejati Foerster muzikalne prireditve. Tako je zanetil v starem obmorskem mestecu doli ob obalah Hrvaškega Primorja veselje za dotlej nepoznano glasbeno življenje. Iz teh pričetkov je nastala mestna godba, ki jo vzdržuje še danes mesto Senj.

V Senju si je zasnoval Foerster rodbinsko srečo. Pripeljal si je s Češkega oktobra 1865 svojo mlado ženko Petronilo roj. Veselý.

Julija meseca l. 1867. je zapustil Foerster Senj, mesto svojega prvega glasbenega stremljenja, da se preseli v Ljubljano, v kateri mu je bilo usojeno, da deluje do danes. Neradi so videli Senjani, da se poslavlja Foerster, ki se jim je prikupil kot mladi kapelnik, ker so videli njegove zasluge za razvoj glasbenega življenja. Prišli so na pristanišče posloviti se od njega in od njegove ženske, ki je odnašala s seboj takrat deset tednov starega prvorojenca.¹⁾ Ob slovesu je jelo z neba škropiti. A zasvirala je v slovo od Foersterja ustanovljena mestna godba in spremljali so odhajajoče prijateljski klici, da jim bodi v srečo pot na slovensko zemljo!

* * *

V Ljubljano je priklicala Foersterja ponudba, naj prevzame vodstvo petja v „Čitalnici“ in kapelništvo pri „Dram. društvu.“ Kmalu po prihodu v Ljubljano je postal že l. 1868. glasbeni vodja v stolnici. S tem pa je vstopil v delokrog, ki je dal vsemu njegovemu poznejšemu delovanju odločilni pravec. Reformatorično je vplival kot organist in vodja stolničnega zbora, uvedel je v cerkev pravo liturgično petje, povzdignil je stolnično cerkveno petje k ugledu vzora, ki je postal merodajen tudi za razvoj cerkvene glasbene umetnosti v drugih cerkvah mesta in dežele. Preobrat, ki ga je dosegel Foerster po svojem nemahljivem stremljenju v prilog boljše cer-

¹⁾ Anton, klavirski virtuoz, sedaj profesor na konservatoriju v Berlinu.

kvene glasbe, je budil seveda, kakor vsak napredek, marsikateri odpor. Odpor je postal zlasti l. 1877. glasen v žurnalističkem boju, ki ga je provociral šaljivi list „Brencelj“ in ki je našel odmev tudi v obeh ljubljanskih dnevnikih. Toda sčasoma je zmagala dobra Foersterjeva stvar; postalo je jasno, da so po njem uveljavljena načela vendar le edino prava. V to je pripomoglo posebno „Cecilijino društvo“, katero so ustanovili isti čas l. 1877. v Ljubljani po prizadevanju takratnega dekana, poznejšega knezoškofa dr. Janeza Krizostoma Pogačarja, ter bogoslovnega prof. Josipa Smrekarja. V orgljarski šoli tega društva je vzgojil Foerster kot njen vodja in prvi učitelj naraščaj organistov, ki so širili duha, sprejetega v šoli, s svojim službovanjem tudi po deželi. Danes, ko je prestopila orgljarska šola že v drugo četrtsotletje svojega obstanka, deluje po deželi že nad poldrugsto organistov-cecilijancev.

Pedagoško je deloval Foerster tudi v raznih drugih učnih zavodih kot učitelj petja, tako pred vsem na ljubljanskih srednjih šolah, v obeh gimnazijah in v realki, dalje v Alojzijevišču in v Huthovem dekliškem zavodu. Kdo jih prešteje te legione gojencev, ki jim je bil Foerster od l. 1871. do danes, več kot 30 let, učitelj petja? Še pred nedavnim, dokler se ni jela „Glasbena Matica“ intenzivneje baviti z glasbenim poukom, se je moglo trditi, da je domala vse, kar poje v Slovencih, neposredno ali vsaj posredno učenec Foersterjeve šole. Tudi duhovnemu stanu je bil Foerster dolgo vrsto let učitelj petja na ljubljanskem semenišču, od l. 1872. do 1891, torej 19 let.

Uspešno je deloval Foerster tudi kot zasebni učitelj instrumentalne glasbe: igre na klavirju in na orgljah.

Prva leta svojega bivanja v Ljubljani je Foerster tudi koncertiral kot pianist; pozneje se je omejil na orglje, kateri instrument je pač prava domena njegovega solistiškega delovanja. Orglje obvladuje Foerster suvereno kot mojster, kateremu ni najti kmalu enakega, tudi v velikih mestih ne. Na orgljah

se mu razcvita fantazija v vedno novih cvetih; virtuoznost, s katero igra na to kraljevsko glasbilo, slavi vsikdar, kadar zasede Foerster orglje, uspehe, katere dičita plemenitost mišljenja in neodoljiva, krepostna melodioznost. Foerster je blesteč, nepresežen improvizator, vsikdar samosvoj, nikdar se ponavljajoč v tonovskih slikah, ki jih pričara ob glasnem šumu plena ali kot specialist v mojstrskem registriranju. In orglje mu pojo, kakor jim velevala muzikalna njegova duša.

Da ocenimo Foersterja v polni meri, se nam je ozirati nanj kot na skladatelja, dalje kot pisatelja glasbeno - pedagoških učnih knjig. S tem delovanjem je segel Foerster v vse sloje slovenskega naroda. Kot skladatelj je zastopnik polpretekle dobe, v kateri je bilo treba stoprav ledino orati za prvi razvitek slovenske glasbe. Foersterjevo delovanje sega nazaj v ono dobo, ko smo imeli v Slovencih le prav malo skladateljev, še prav malo svoje glasbene literature. Foerster je začel delovati v letih sedemdesetih, v dobi prepore slovenskega življa, tako narodnostnega, kakor i kulturnega. Bil je priča onih navdušujočih in mnogo obetajočih časov prvega svitanja, v katerih sta se probujali narodna zavest in delo slovensko. V tej dobi, iz katere poznamo narod drameče prvence slovenskih skladateljev bratov Ipavcev, Heidricha, ljubeznjive popevke Miroslava Vilharja, Fleišmana ali Nedvėda, je posegel tudi Foerster k delu in je jel s svojo mlado močjo prispevati. Od takrat deluje neumorno in z neusahljivo vnemo že nad 30 let kot najplodovitejši in hkrati kot zares glasbeno vsestranski skladatelj slovenski. Tako posvetna kakor tudi cerkvena glasba štejeta Foersterja med svoje prve može: obema je posvetil Foerster enako zanimanje, enako odlične plodove svoje muze.

Kateri Slovenec ne pozna Foersterja kot skladatelja? Njegovi zbori, njegove pesmi so zašle zlasti v zbirkah pač že v najzadnjo hribovsko vas. Njegova po družbi sv. Mohorja izdana „Cecilija“ mu je popularizirala ime in je zanesla njegove drobne cerkvene skladbe daleč med slovenski svet. Publikacije

„Glasbene Matice“ in vse naše raznovrstne „Pesmarice“ podajejo ljudstvu Foersterjeve zbornice, ki so si znali pridobiti po tehtni svoji vsebini odlično mesto v repertoarju pevskih zborov in ki so si priborili priznanje z odra velikih koncertov ali pri manjših glasbenih produkcijah. Foerster je pač znal ustreči vsem: ni zlagal le za velike razmere, marveč je podajal i malim z enako mero in v istem izobilju glasbo svojega duha, glasbo, ki se je znala prikupiti narodovemu srcu po milini svojega slovanskega čutenja in krepki izrazitosti.

Po bistvu svoje glasbe je Foerster lirik. Mila je njegova melodika, plemenit je v mišljenju, krepak v koncepciji, ki mu jo okričuje nenavadno bogata fantazija. Foerster komponira jako lahko. To dokazuje že lahkotna faktura vseh njegovih skladb, ki se jim vsem razvija melodija naravno, vsikdar samosvoje in neprisiljeno. Foersterju je skladanje v veselje, skladbe mu silijo same v pero, klijejo mu naravnost iz duše, iz srca. Zato pa govore tudi k duši: Iz srca izišle, silijo zopet k srcu in ga ogrevajo z ono toploto umetniškega čutenja, ki jim je dala prikliti na dan.

Foerster je prvi dal Slovencem opero, že leta 1872. zloženega „Gorenjskega Slavčka“, največje in najobsežnejše svoje delo velike oblike. Zložil ga je, ko je razpisal deželni odbor kranjski nagrado za slovensko opero. Na predlog v to izbranih oceniteljev, čeških skladateljev Bedřicha Smetane, Karola Bendla in dr. Lud. Procházke je priznal deželni odbor Foersterjevi operi prvo nagrado. Ta lepa opera se je proizvajala l. 1872. dvakrat v ljubljanskem gledališču, na to pa zopet l. 1896. štirikrat, to pot v sedanji izpopolnjeni obliki.

Foerster je bil tudi prvi, ki je jel uvajati narodno pesem na koncertni oder. Opozarjamo na mnoge njegove harmonizacije narodnih napevov, ki jih najdemo že v prvih zvezkih „Glasbene Matice“, opozarjamo na njegovo popularno „Kitico slovenskih narodnih pesmi“ ali na znameniti njegov „Vodnikov venec“.

Prvenstvo gre Foersterju tudi kot glasbeno-pedagoškemu pisatelju. Spisal in izdal je „Pevsko šolo“, „Nauk o harmoniji“, in pa „Klavirsko šolo“, dela, v katerih mu je bila dana prilika, ustanoviti slovensko glasbeno terminologijo, in v katerih je podal svoje dobro preudarjene nazore in izkušnje kot izurjen praktik in znamenit ter vesten učitelj.

* * *

Kaj je vse storil Foerster za glasbeno literaturo, nam razkrije nastopni pregled vseh njegovih del. Ta dela so razvrščena po vzporednih številkah „opusov“. To skladateljem običajno zaznamovanje kaže hkrati, iz katere dobe da pohajajo. Ta pregled nam pokaže razvoj Foersterjevega delovanja in nam nudi priliko, da spoznamo Foersterja kot glasbenika, ki se je v nevsihajoči nadarjenosti zanimal neprenehoma tako za posvetno kakor za cerkveno glasbo. Posameznim delom pridejane letnice kažejo, kdaj so bila zložena ali izdana; naštevanje zbirk, v katerih se nahajajo skladbe, naj dopolni vrednost tega pregleda.

Opus 1. Čtvero písni pro 1 hlas s průvodem klavíru: a) Stejný žel. — b) Bude milka mojí? — c) Pode strání seděla... — d) Poletuje holubice... Izdala Christoph & Kuhe v Pragi (glej zgoraj). Te pesni je izdala v slovenski izdaji „Glasb. Mat.“ l. 1896. skupaj z op. 57.

2. Spi d ě t á t k o. Pesem s spremljevanjem klavirja, izdana v prilogi VI. k „Daliborju“ letnik II.

3. a) Na b o j. Moški zbor. V arhivu ljubljanske „Čitalnice“ (1872). — b) S a m o. Moški zbor. (Pesmarica „Glasbene Mat.“ 1) Pesmarica „Mohorjeva“ I. del.2)

4. 25 cerkvenih pesmi. 1871. Samozaložba.

5. Lamentacije in očitanja. Mešan zbor. I. natis 1871. II. natis 1901. Samozaložba.

6. VI T a n t u m e r g o. 1873. Samozaložba.

1) Sestavil Jos. Čerin l. 1897., izdala „Glasbena Matica“ v Ljubljani o petindvajsetletnici.

2) Uredil Jakob Aljaž, izdala „Družba sv. Mohorja“ v Celovcu l. 1896.

7. Z glasnim šumom s kora. Mešan zbor. (Izdala „Glasbena Matica“ I. 1903.)

8. 23 cerkvenih pesmi za dijake. Trije natisi. Izdala ljubljanska realka.

9. *a)* V tihji noči. Moški kvartet. („Glasbena Mat.“ I. zv. 1874. — Pesmarica „Glasbene Matice“.) — *b)* Milica. Moški kvartet. („Glasbena Mat.“ IV. zv. 1877. — Pesmarica „Glasb. Matice“.)

10. *a)* Slava Slovincem. Moški zbor. („Glasbena Matica.“ II. zv. 1875.) — *b)* Svēt. Moški zbor. („Glasb. Mat.“ II. zv. 1875.)

11. Missa festiva v C-duru (rokopis.)

12. Ecce sacerdos magnus. Samozaložba.

13. XX izvirnih cerkvenih pesmi. 1875. Samozaložba.

14. Po jezeru. Koncertna fantazija za klavir. (Izdala „Glasb. Mat.“ I. 1875.)

15. Missa in honorem S. Caeciliae. 1878. Samozaložba. (Trije natisi.)

16. IV Tantum ergo. 1878. Samozaložba.

17. Lavretanske litanije. 1878. Samozaložba.

18. Te deum. 1878. Samozaložba.

19. XIV Marijinih pesmi. 1879. Samozaložba.

20. Missa pro defunctis. 1879. Samozaložba.

21. Missa in honorem S. Jacobi za moški zbor. (Založil J. Seiling v Reznju. 1882. Dva natisa.)

22. Pevska šola. (1867 navod, 1874, 1880, 1888, 1895 in 1901. Pet natisov.)

23. Nauk o harmoniji, kontrapunktu in generalbasu. (Založil J. R. Milic 1881; II. natis založila „Zadr. tiskarna“ v Ljubljani 1903.)

24. Venec Vodnikovih in na njega zloženih pesmi. (Izdala „Glasb. Matica“ 1884; dva natisa.)

25. Missa solemnis. (Izdalo „Cecilijino društvo“ v Ljubljani 1883.)

26. *a)* Pjevajmo. — *b)* Nočni pozdrav. — *c)* Njoj. Moški kvarteti. (Izdala „Glasb. Mat.“ XIII. zvezek. 1884. — Pesmarica „Glasb. Mat.“)

27. *a)* Pobratimija. („Glasb. Matica.“ XIII. zv. 1884. — Pesmarica „Glasb. Matice“.) *b)* V brezupnosti. („Novi akordi“ 1904.) Moški zbor.

28. *a)* Bohinjska. Moški zbor. („Glasbena Mat.“ XIII. zv.) 1884. — *b)* Sokolska.

Moški zbor. („Glasb. Mat.“ XIII. zv. 1884. — Pesmarica „Glasb. Mat.“)

29. *a)* Zdravica. Moški zbor. („Glasbena Mat.“ XIII. zv. 1884.) — *b)* Napitnica. Moški zbor. („Glasb. Mat.“ XIII. zv. 1884. — Pesmarica „Glasb. Mat.“)

30. Pesmaričica po številkah. (Trije natisi 1882–1887.)

31. Litaniae lauretanae. („Cerkveni Glasbenik“.)

32. *a)* Asperges me. (Nikel: „Lauda Sion“; založil Pustet v Reznju.) — *b)* Vidi aquam (ravno ondi.)

33. Ecce sacerdos magnus. 1884. Samozaložba.

34. Missa in Festis solemnibus. Samozaložba.

35. Njega ni. Moški kvartet. (Izdala „Glasbena Matica“. — Pesmarica „Glasb. Mat.“)

36. Cecilija. Cerkvena pesmarica. (Izdala „Družba sv. Mohorja“ v Celovcu. I. del 1883. II. del 1884. Drugi natis I. dela 1901., II. dela 1902.)

37. *a)* Kitica hrvatskih narodnih pesmi za moški zbor. — *b)* Kitica čeških narodnih pesmi za moški zbor. (Rokopis.)

38. *a)* Ave Maria. — *b)* Beata es. Samozaložba 1886.

39. Kantata iz psalma 126. „Ako gospod...“ („Cerkveni Glasbenik“ IX. letnik. — „Cantica sacra“ II. del.)

40. Klavirska šola. Štirje deli. (Izdala „Glasb. Mat.“ I. 1886.)

41. Kitica slovenskih narodnih pesmi za 4 in 6 glase. (Izdala „Glasbena Matica“ v X. zv. 1882. — „Mohorjeva Pesmarica“ I. del.)

42. Fantazija na tri slovenske pesmi za harmonij. (Rokopis.)

43. Kitica. Mešan zbor. („Gl. Mat.“ 1895.)

43^a. Ah, ni li zemljica krasna. Mešan zbor. („Glasb. Mat.“ XVIII. zv. 1887. — „Mohorjeva Pesmarica“ I. del.)

44. Ljubica. Mešan zbor. („Glasbena Mat.“ XXV. 1894.)

45. *a)* Domovina. Mešan zbor. („Glasbena Mat.“ XVIII. 1887.) — *b)* Naše gore. Mešan zbor. („Glasb. Mat.“ XVIII. 1887. — „Mohorjeva Pesmarica“ I.)

46. Zlatomašniku svetemu očetu Leonu XIII. (Založilo „Cecilijino društvo“ v Ljubljani 1887.)

47. Naša zastava. Moški zbor. (Pesmarica „Glasb. Mat.“)

48. Pesem koroških Slovencev. Moški zbor. (Izdala „Družba Cirila in Metoda.“ — Pesmarica „Glasb. Matice.“ — „Mohorjeva Pesmarica“ II. del.)

49. Slovo. Moški zbor. (Samozaložba. — Pesmarica „Glasb. Mat.“)

50. Ljubezen domovinska. Moški zbor. (Rokopis.)

51. Zagorska. Klavirska fantazija. („Glasbena Mat.“ 1892.)

52. a) Miserere. — b) Duo responsoria in dom. Resurr. („Cerkv. Glasb.“)

53. Kranjska koračnica. Za klavir in orkester. (Izdala Kleinmayr & Bamberg. Ljubljana 1893.)

54. 47 gradualia, tractus et sequentiae cum vesperis in Sabb. scti. („Cerkveni Glasb.“ 1892 in 1893. — Samozaložba.)

55. Slovenijanska. Moški zbor. (Rokopis.)

56. Missa in honorem Scti Francisci Ser. (Samozaložba 1895.)

57. Mlad junak. Solonapev. (Izdala „Glasbena Mat.“ I. 1896, skupaj z op. 1.)

58. Tedeum super cantum popularem za mešan zbor. (Samozaložba.)

59. Razbita čaša. Moški zbor. (Rokopis.)

60. 60 gradualia. („Cerkv. Glasb.“ 1894 in 1895. — Samozaložba.)

61. Mladi mornar. Mešan zbor. (Založilo „Alojzijevisče“ v Ljubljani 1896.)

62. Domu. Moški zbor. (Pesmarica „Glasbene Mat.“ 1897.)

63. Tedeum super cantum popularem za moški zbor. 1901. (Samozaložba.)

64. Naša pesem. (Rokopis.)

65. Offertorium in Festo S. Rosarii. 1901. (Samozaložba.)

66. Planinska. Moški zbor. („Planinski Vestnik“ 1898. — „Mohorjeva Pesm.“ II. del.)

67. Missa in honorem S. Aloysii. Moški zbor. (Samozaložba.)

68. Naš prapor. Moški zbor. (Rokopis.)

69. Ecce sacerdos magnus. 1898. (Samozaložba.)

70. Gradualia, tractus, alleluja et versus ex Missis propriis S. Francisci Capucinorum. Mešani in moški zbori. (Izdal red oo. kapucinov v Alt-Öttingenu na Bavarskem.)

71. Offertoria ex missis propriis ord. Minorum S. Francisci Capuci-

norum. Mešani zbori. (Izdal red oo. kapucinov v Alt-Öttingenu na Bavarskem.)

72. Srečna ljubav. Solonapev s spremljevanjem klavirja. (Rokopis.)

73. a) Litanije v čast Srcu Jezusovemu. b) Tantum ergo. 1900. (Samozaložba.)

74. Missa pro defunctis. Moški zbor. Založila „Zadružna tiskarna“ v Ljubljani 1902.

75. Turki na Slevici. Velika balada za zборе, samospeve in orkester. (Rokopis.)

76. Povejte ve planine! Moški zbor. („Novi akordi“ 1902.)

77. Te deum. 1902. (Samozaložba.)

78. II Ave Maria. (Rokopis.)

79. Spomen piesma. Moški zbor. („Novi akordi“ 1903.)

80. Missa pro defunctis za deški zbor. 1903. (Samozaložba.)

81. Kranjski rekrut. Koračnica za mali orkester. (Rokopis.)

82. Slovanska maša v čast sv. Cecilije. 1903. (Samozaložba.)

Brez številke je Foersterjeva opera „Gorenjski slavček“, ki jo je izdala v tisku „Glasb. Mat.“ I. 1901. v Ljubljani.

Druge s številko nezaznamovane zборе Foersterjeve najdemo v „Mohorjevi Pesmarici“, in sicer v prvem delu mešani zbor „Beseda sladka, domovina“, v II. delu pa mešane zборе „Dekle in lilija“, „Izpremembra“, „Pevec“, „Sveta Mohor in Fortunat“, „Žalost“ in „Prijetelju“.

V cerkveni pesmarici „Cecilija“, katero je izdala „Družba sv. Mohorja“ v Celovcu, uredil pa Foerster, najdemo v I. delu 33, v II. delu 40 skladb Foersterjevih. Od Foersterja izdana zbirka „Cantica sacra“ obsega v I. delu 24, v II. delu pa 33 skladb iz njegovega peresa.

Nebroj Foersterjevih skladb nahajamo v glasbenih prilogah „Cerkvenega Glasbenika“, katerim je Foerster urednik od njih postanka l. 1878., dosedaj torej že 27. leto. V vseh teh letnikih naštejemo, ako izvzamemo zgoraj že kot op. 54, oziroma 60 navedenih 47, oziroma 60 gradualij, še nad 90 Foersterjevih skladb razne vsebine. Pri tej priliki pa ne smemo pozabiti, da se ozremo po razvoju slovenske cerkveno-glasbene literature, ki ga je zbudil ravno „Cerkveni glasbenik“. Proizročil je produkcijo med slovenskimi cerkvenimi skladatelji, ki imajo v tem listu svoje središče, svoj k delu pozivljajoči organ.

Nekaj najboljših svojih skladb je objavil Foerster tudi v inorodnih zbirkah, tako 12 pre-

lepih motetov v Nikeljevem „Lauda Sion“ (založil F. Pustet v Reznu), štiri prispevke njegove hrani Nikeljeva knjiga „Vesperhymnen“ (založil Pustet v Reznu), Stehlejev „Praeludia organi ad Graduale Romanum“ je uvrstil od Foersterja deset orgelskih preludijev. Prispevek „Zum Jubelfeste“ najdemo v Nikeljevih „40 Festgesänge für Männerchor“. „Pražský zpěvník“, izdan od Hellerja v Kytkovi založbi v Pragi, šteje štiri Foersterjeve češke čveterospeve za moške glasove. Pod naslovom „Triglav“ je izdal Foerster v založbi Fr. Urbánka v Pragi, dva zvezka slovenskih narodnih pesmi za solonapev s spremljevanjem klavirja. Liebscherjev „Österreichischer Liederkranz“, izdan v Komotavi, je sprejel več Foersterjevih zborov za mešani in moški zbor.

* * *

Kar budi pri pregledavanju tu naštetih del v prvi vrsti našo pozornost, je nenavadna in presenetljiva delavna moč, ki se javi v ti dolgi vrsti glasbenih proizvodov Foersterjevih. Pa tudi veselje, ki je prešinjalo Foersterja pri delu, se zrcali v tem bogatem seznamu, ono veselje do skladanja,

ki ga je naganjalo k umetniškemu ustvarjanju, veselje, ki mu je sililo zopet in zopet na novo pero v roke, kadarkoli je končal še tako obsežno in težko delo.

In skoraj se zdi, da mu je le naraščala z leti neumorna pridnost in da je dobil Foersterjev talent vedno le nov vzlet, čim več je že ustvaril. Nikdar mu ni odjekla svojega blagoslova fantazija, iz katere crpa kakor iz neusahljivega vira svoje melodije, svoje po lepem in plemenitem stremeče harmonije. Sam harmoničen v svojem čutenju, v svojem mišljenju, ki ga dičita kot človeka, ki se je omilil vsakomu, kdor je ž njim občeval, je ustvarjal vedno harmonije s katerimi je hotel le osrečevati in povzdigovati srca svojih poslušavcev. Osrečeval in povzdigoval bo pa srca še poznih rodov, morda uspešneje še potomce, ki bodo znali vredno oceniti pomen moža, ki ga bo prištevala glasbena zgodovina vsikdar med svoje najboljše može, med one, na katerih sloni sedanji in bodoči razvoj slovenske glasbe.

Numismatika.
Iz risb Janeza Šubica.

IVAN LAH:

UMETNIK.

VAŠKA SLIKA.

neg je pokrival polje, vse-
okoli je bilo belo, da se
je bleščalo v oči in jemalo
vid. Nebo se je videlo belo,
v daljavi so ležale megle.
Mraz je bil in pod nogami
je škripalo.

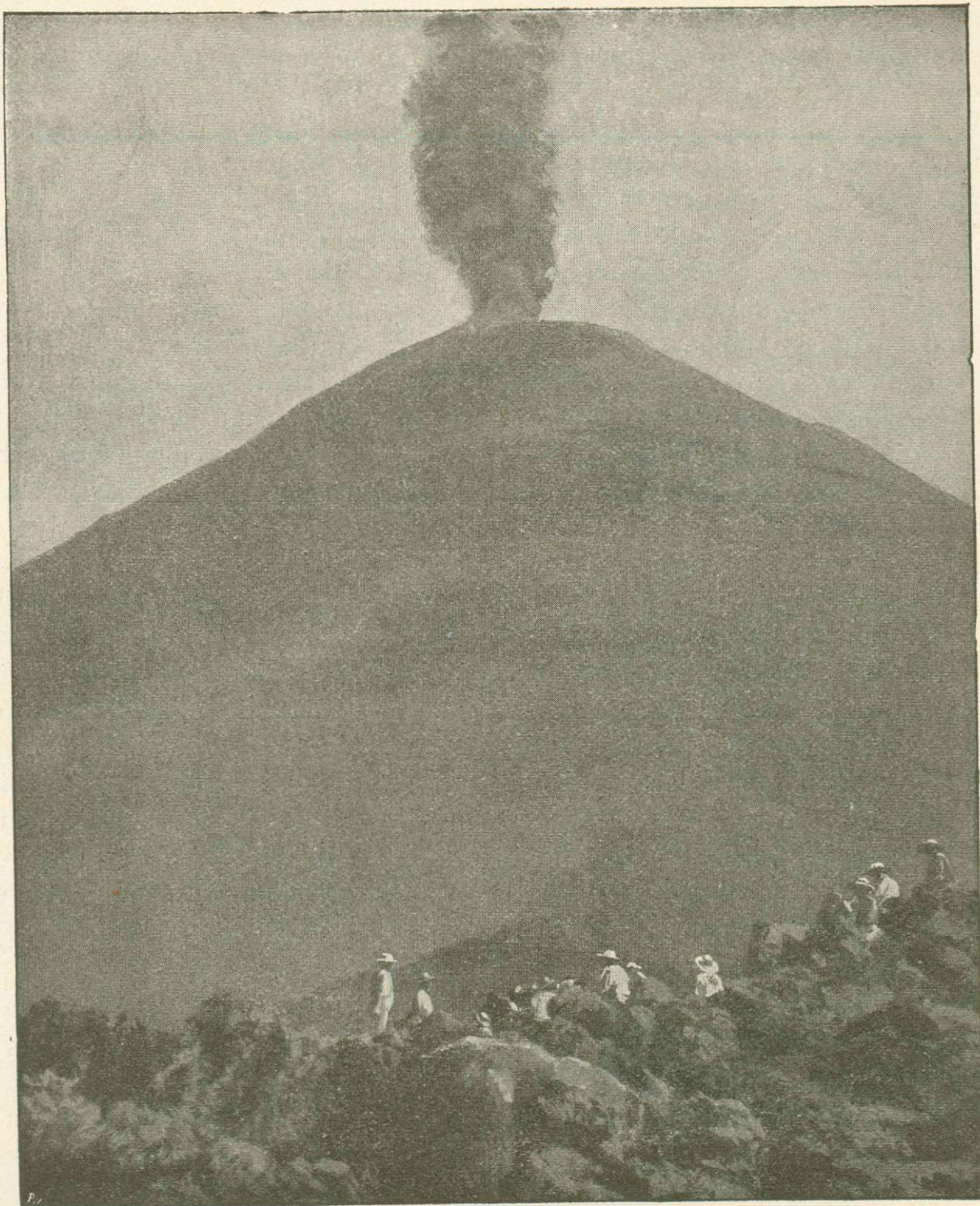
Vaški umetnik Mehej je stopal čez polje. Bil je človek še ne baš poznih let, črnega obraza in velikih, čudnih oči. Eni so rekli, da je škilast, drugi pa so menili, da samo včasih tako čudno pogleda, ker je božjasten. Kožuh je imel na sebi, tisti kožuh, ki so ga poznali vsi, in so vedeli, da ga je podedoval po rajnem Martinku, ki je slikal stare kapelice in znamenja; Mehej ga je nosil vselej od Martinove nedelje, ko včasih zapade že prvi sneg, pa do Velike noči. Na glavi je imel Mehej črno kučmo; ko drasti lasje so se vili izpod nje. Na nogah je nosil težke čevlje z velikimi golenicami, v rokah pa je imel lepo izrezljano palico; držal se je naprej, opiral se na palico in stopal počasi in varno, kajti na hrbtu je nosil tovor, čuden tovor — same „bogove“. Izdeloval jih je sam in napolnil ž njimi celo okolico in vso dolenjsko stran. Takoj je bilo mogoče spoznati Mehejeve „bogove“; narejeni so bili vsi po enem: imeli so velike glave in debele roke, pod rano na prsih tri debele kaplje krvi, na kolenih zopet po tri rdeče kaplje vštric; glave so imeli vsi nagnjene na desno stran, kot mora to biti že po poročilu starih umetnikov, in nihče bi ne bil kupil „boga“, če bi mu bila glava nagnjena na levo stran. Brado in lase je nekaterim naredil bolj rjave, drugim bolj črne, da so si kupci-kmetje lahko izvolili po svoji volji in po okusu svojih žen, ki so hotele

imeti v hiši „boga“ po svoji volji. To je bil umetnik Mehej. Učil se ni nikoli. V mladosti se je potepal brez dela. Ko je prišel v okolico Martinek, slikar-samouk, slikat in popravljat različne stare slike v kapelicah in na poljskih znamenjih in prenavljat slike sv. Florijana na boljših hišah, tedaj je zašel Mehej k njemu in gledal, kako slika. In tedaj se je tudi spomnil, da je včasih, ko je bil še deček pri pastirjih, delal podobe iz ilovice in rezljal ovce, mucke, pse in kozle ter druge živali iz primernih korenin, ki jih je našel v gozdu. Delal je to za kratek čas, kot drugi, a vsi so rekli, da ume on to najlepše delati. Pa kaj je bilo Meheju za to! Kdo mu je dal kaj kaj za to? Pometali so take igrače v stran in le kakega posebno lepega konjička je prinesel v vas otrokom, da so ž njim vozili pesek, se igrali po svoje, polomili mu noge in nazadnje pustili strto igračo na potu v vasi, da so jo povozili vozovi v blato... Kdo bi se trudil za take stvari!... Nekoč so delali jaslice in Mehej je naredil iz lesa hlevček, ovce, pastirčke, angelce, vse — še tri kralje na konjih. Vsi so hvalili, da je lepo, samo on ni bil zadovoljen: zdelo se mu je vse premrtvo in razbil bi bil vse. V nedeljo je videl angele v cerkvi, videl je svetega Petra in svetega Jurja, pa sta bila kot živa — in zato je bil nezadovoljen, da na jaslicah ni življenja; razdril je jaslice še pred svetim večerom in pometal vse v peč... Vsem se je zdelo škoda, tudi njemu, a potolažil se je, da naredi drugič druge, lepše, da bodo pastirci leteli, da bo vse, kot bi živelo na jaslicah.

Živel je pri vaškem mizarju, dolbel in delal, mislil in prenavljal. Vaški mizar je delal škrinje za neveste, omare, kolovrate.

Vse to je Mehej lepšal z izrezljanimi podobami, na škrinje pa je mazal rože, rdeče in zelene, in vsi so tako govorili, da dela on najlepše take stvari. Vaški mizar pa mu je dajal opoldne jesti in popoldne požirek žganja in je prodajal Mehejeve umotvore

je bilo žal mladega človeka, ki je pasel lenobo, in vabili so ga na delo. On je šel h krčmarju, klal je dva dni drva in sekal v gozdu tri dni, potem pa vse zapil, kar je prislužil. Tako je živel in postopal in bil povsod dolžan za pijačo ... Postajal je rad

OGNJENIK IZALKO V SALVADORJU, ZRASEL V 100 LETIH ZA 800 M.

za svoje. Takrat je bil Mehej še mlad — pa ni vedel, kaj bi pravzaprav drugega počel. Ni mu dišalo kako drugo delo; zdelo se mu je, da bi presedel cele dneve in rezljal, ko bi mu veleli, a kaj družega ni šlo. Ljudem

ob kapelicah in gledal sohe svetnikov, ki jih je bil izdelal že bogvekdaj mrtvi umetnik. Celo v krčmi je s kmeti govoril o tem in grajal slabe „bogove“, ki so stali tuintam po polju ob potih, in do katerih so imeli

ljudje posebno zaupanje in spoštovanje. V cerkvi je celo mašo gledal svetnike in anjele v oltarjih in se čudil ljudem, ki so to naredili, in jih blagroval, da so imeli koga, ki jim je pokazal in jih poučil. Zelo rad bi bil videl takega človeka, da bi vedel, kakšen je, če je človek, kot so drugi ljudje. Slišal je, da take reči delajo v mestu, in Meheja je gnalo v mesto. Šel je peš in gledal znamenja ob cesti. Mnogo je videl lepih in mnogo takih, da se mu niso zdela lepa, pa ni vedel, ali zaradi starosti, ali sploh niso bila nikdar lepa . . . Prišel je v mesto in hodil cel dan po cerkvah. Celo iz kamena je videl podobe — kot žive. Mehej se ni mogel nagledati. Po oknih in po pročeljih so stale sohe, lepe, iz kamena, vse — kot žive . . . Ljudi, ki to delajo, ni videl in sploh ni mogel misliti, da so navadni ljudje . . . Čez nekaj dni je prišel lačen iz mesta, začel zopet delati pri vaškem mizarju in neprestano pravil o vsem, kar je videl. Mizar se je smejal in rekel, da so to umetniki, ki tako delajo, in Mehej je mislil, da so pri samem cesarju, ali pa da cesar sam vse to zna, kot so bile tudi tiste podobe, ki jih je nekoč nekdo nosil po vasi, z Dunaja; Mehej je mislil, da je vse iz same cesarjeve hiše, kjer to delajo srečni ljudje s cesarjem in cesarico vred . . . In začel je takrat Mehej dolbsti iz lesa vse, kar se mu je zdelo: svetnike, svetnice — vse je dobilo svojo podobo. A drugi dan je vse zmetal v peč, da je mizarjeva žena pri tem skuhala lim, potem je pa šel v krčmo, govoril kmetom o sohah, o podobah v mestu, o vsaki cerkvi je vedel vse . . . A kmetje so ga malo poslušali in začeli so govoriti o dežju, o vremenu, o vsem, kar jim je prišlo na misel, in Mehej ni mogel povedati nikomur, kar je čutil. Zamislil se je in se napil in zbudil zjutraj na klopi pred krčmo . . .

Takrat pa je prišel Martinek v vas. Mehej se je pridružil starcu, ki je bil nadušljiv in bolan, in mu pomagal prenašati lestve in delati odre pri večjih hišah. Slikar mu je dal za to jesti in piti. Mehej je gledal slikarja, kako dela barve, kako začrta telo in

postavbo in kako potem naslika svetnika. Ko je dodelal slikar svoje delo v vasi, je odšel, in Mehej je šel ž njim. Slikala sta po vaseh in popravljala stare slike. Pa je v kaki kapelici manjkalo svetniku roke ali noge, ali je pes svetega Roka bil izgubil glavo, ali pa so bile nevihte in časi izpridili obraz samemu svetniku . . . Vse to je Mehej popravil. Velika prijatelja sta postala z mojstrom. Toda že prva zima je pobrala starega slikarja, ki je zapustil čopiče, orodje, barve, kožuh in svoje mesto na svetu — Meheju. Tedaj je začel Mehej slikati — in ni bil zadovoljen. Zdelo se mu je, da je še slabše, kot je slikal Martinek. Vendar se je vadil in pil je manj. Tisto zimo je izdolbel tudi prvega „boga“. Vsi so rekli, da je lep, in tudi Mehej je bil zadovoljen. Pobarval ga je in zdel se mu je kot v resnici. Stara Samočka, najstarejša in najbolj skopa baba v vasi, ga je kupila za dvajset krajcarjev, ker ji je tako ugajal. Ko ga je obesila v kot, ji je bil tako všeč, da je dala Meheju kos kruha: „Ná“, je rekla, „pa jih še naredi!“

In Mehej ni šel v krčmo zapit dvajset krajcarjev, ampak je takoj začel delati drugega „boga“. Prvi se mu je zdel slab, in skoraj bi bil nesel Samočki dvajset krajcarjev nazaj, da bi mu dala „boga“, da bi ga sežgal, ker ni bil tak, kot jih je videl drugje. A drugi se mu je videl lepši; vsi so ga hoteli kupiti. Tako je postal Mehej — vaški umetnik . . .

* * *

In naredil je Mehej celo vrsto „bogov“, velikih in majhnih, pribil jih je na križe, na rjave in črne, napisal nad nje na belo deščico *I. N. R. I.* in jih nesel na hrbtu po svetu na prodaj. In zazdelo se mu je, da je storil velik greh, ker vse ni vredno nič, in ker za tako jemlje denar . . . In je šel v krčmo in se napil od jeze . . .

Ko se je streznil, je začel delati iznova. Poizkušal je stvariti tako, kot je mislil, hotel, kot je stala podoba pred njegovimi očmi, s tistim milim obličjem, polnim truda, miline

in bridkosti, s tisto boljo na vsem telesu... Rezljaj je in izgotovil — a zopet ni bilo, kot je hotel: roka ni delala, kakor je narokovala misel. In naložil je „bogove“ v tovor in je šel in jih prodal in se napil...

Nezadovoljen je bil Mehej sam s seboj in je malo govoril... Mislil je in mislil, kako bi delal, da bi bilo lepo, da bi ga čez mesec dni ne bilo sram lastnih del — a vse je bilo zastoj. Zdelo se mu je, da ni mogoče. Dokler dela, misli, da je tako najlepše; ko dovrši, vidi, da ni lepo. Ko bi mogel delati na polju, bi bil srečen. A ne more delati. Nehote išče roka kos lesa in v duhu si rezlja Mehej iz njega podobo, in podoba stoji pred njim v mislih — a drugačna se dela v rokah. To je nesreča! In Mehej ne ve, kaj bi, kako bi...

* * *

Tistega dne je nesel Mehej zopet prodajati svoje umetnine. Nemo je hodil po stezi. Polje je bilo pokrito s snegom in vas je kazala bele strehe v globini za poljem. Prišel je do znamenja na njivi. Stalo je sredi polja ob stezi. Lepo je bilo, veliko, in nad križem je ležal na strehi debel sneg. Vrane so zletele izza križa, ko je prišel po stezi Mehej. Ozrl se je na križ, odkril se, obstal in se zagledal. Njegovo delo je bilo to — in celo zgodovino njegovih zadnjih let je imelo v sebi...

Nekdaj je stal tu star križ. Pa so se splašili konji kmetu na njivi in zadeli z vozom ob križ. Trhel je bil križ in padel je... Ugibali so kmetje, kaj bi storili.

„Postavimo novo znamenje drugje“, so rekli eni.

„E, tu mora biti, kamor so ga dali naši očetje“, so rekli drugi. — In bil je v vasi prepir in posvetovanje. A nazadnje so zmagali tisti, ki so hoteli znamenje na starem mestu, pa lepše in večje. Vsi so bili potem ene misli, naj „boga“ naredi — Mehej.

Sedeli so pri „vaškem možu“ in se pogovarjali.

„Tri tolarje imaš zadosti“, je rekel Poličar, „vaški mož.“

„Pa lepo ga naredi!“ so pridejale ženske.

Mehej je sedel zamišljen; mislil je, kako lepo izrezlja vaščanom novo soho. E, pa ne samo zaradi vaščanov!... Vedel je, kdo pleve in žanje tam na oni njivi. Dostikrat je hodil po tisti stezi. Cila je bila na njivi in govorila sta. Krasila je zvečer vselej križ, ko se je vračala s polja; in če je prišel Mehej mimo, je rekla: „Novega ‚boga‘ bi naredil, Mehej...“ In Meheju se je zdelo, da bi naredil zelo lepega, ker bi cel čas mislil, da ga bo gledala Cila in ga lepšala zvečer s cveticami, ko bo šla s polja domov. Kar je delal dozdej, je bilo za denar, a zdaj bi delal drugače...

In včasih ga je zvečer nekaj čudnega gnalo tja na polje in se je zagledal v stari križ. Včasih je videl Cilo, ko je molila pred njim. In takrat si je želel, da bi izrezljal novo podobo, pa ni vedel, ali samo zaradi nje ali kaj. Kadar je bil sam, je gledal na cvetlice po križu in mislil na Cilo. Pomolil je in zdel se je sam sebi tako sam, osamljen... Odšel je v tihi večer in nazadnje je zašel v vas v krčmo...

Tisto jesen pa se je bil torej podrl stari križ. Nekako prazno je bilo potem na polju: vsakdo je pogrešal križa. Jesenski večer je bil, ko je šel Mehej po polju. Prišel je do njive. Cila je stala ob stezi.

„Ni križa, ni“, je rekla Meheju.

Ustavil se je ob nji in jo pogledal.

„Jaz naredim novega, če hočejo...“, je rekel počasi.

„Pa lepo ga naredi, če ga boš!“ je rekla Cila in se mu smejala.

„Bom, lepo ga bom naredil, že... zaradi tebe, ker ga boš ti krasila.“ Mehej sam ni vedel, kako mu je to ušlo, ustrašil se je svojih besed, a vendar se mu je zdelo, da mu je bila ta misel vedno v srcu, pa je ni povedal ne sebi ne njej.

Šla sta potem skupaj proti vasi.

„Kam greš?“ ga je vprašala.

„Grem — pit“, je odgovoril Mehej.

„Zakaj piješ, Mehej?“ je dejala dekle z nekim pritajenim očitanjem, in Mehej je začutil nekaj težkega v srcu.

„Tolažim se, vidiš, Cila; težko je živeti, težko; sam sem in nimam človeka in kakor bi ne bil človek.“

„Ne smeš piti, pa te bomo radi imeli“, je rekla Cila.

Težko je bilo Meheju, da ni mogel govoriti ...

Odšla je. Mehej pa je obstal in gledal za njo. Ej, zajokal bi. Nekaj bi rekel, in lažje bi mu bilo pri srcu — a tako leži tisto kot goreč kamen na duši ... Pa kaj bi! On ni nič. Delati noče, ne zna — ona pa je pridna ... Prišla mu je taka misel in ga zbodla. Šel je pit, in ko se je vračal domov, je obsedel pri stezi, kjer je stal križ, in jokal ...

Na vse to se je spomnil Mehej, ko je sedel med vaščani, ki so se posvetovali o novem križu.

„Ali si zadovoljen?“ je vprašal Poličar.

„Sem“, je odgovoril Mehej, pa ni niti slišal žensk, ki so mu govorile, naj „boga“ lepo naredi, niti Poličarja ni slišal, koliko mu je obljubil ...

In takrat je začel Mehej delati novega „boga“. Teden dni ga je delal. Mizar je vtem naredil križ. Postavili so ga na polju in vsi so bili zadovoljni. Rekli so, da tako lepega znamenja še niso videli. Tudi Mehej je bil zadovoljen in ni zapil denarja, ki so mu ga dali. Stal je zvečer potem še dolgo pred križem, ko so se bili vaščanje že razšli, in je gledal svoje delo. Sam ni vedel, kako se je to naredilo ... Delal je kot prej, z istim nožem, z istim dletom, a naredilo se je, kot je mislil. Vedel je, da ga bo Cila krasila in se morda spomnila pri tem nanj. Cel čas je mislil na to, in podoba je bila kot v resnici pred njim ... Čudovito je bil izražen na obrazu smrtni mir po težki smrti, in vaščanje ter vašcanke so se čudili, kako je mogel Mehej iz lesa izdolbsti v obrazu tisto čudno-milo žalost, kot da slišijo govoriti Zveličarja: „Dopolnjeno je.“ In Mehej sam se je čudil ...

Pozno zvečer je šel po polju domov, in zdelo se mu je, da gre težko, da bi najrajši ostal tam na tistem mestu sredi polja in bi molil, molil ... Ponoči se mu je sanjalo,

da stoji sredi polja nov križ, lepo ovenčan, in ob njem stojita on in Cila ... Ona plete venec iz cvetk, on ji podaja cvetke. Pa naenkrat pride nekdo in raztrga venec ... Mehej se je ustrašil in se zbudil ... Zbolelo ga je pri srcu. Spomnil se je, da res stoji nov križ na polju, a on in Cila ne pleteta venca ob njem. Vse se mu je le sanjalo.

* * *

Pred tem znamenjem je stal tega dne Mehej in gledal vanj ... Spomnil se je, kako ga je delal, spomnil se je tistih sanj, in spomnil se je, da se je Cila nekaj tednov potem omožila. Vzela je nekega kmeta, ki je imel koč in dve njivi ... Pogledal je Mehej v križ in težko mu je bilo. On ni imel ne koč ne njive. Ko bi bil imel koč in dve njivi, bi bil lahko on vzel Cilo, tako pa je zdaj vse zastonj. Ni je še videl od takrat ...

Veter je zavel čez sneženo polje. Mehej se je ozrl še enkrat v križ in vzdihnil. Težko mu je bilo pri srcu. Zakaj ni imel koč in dveh njiv? ... Ne hodil bi sam po svetu, doma bi živel in lepo bi bilo ... Zjokal bi se sam nad seboj. Ni, nikjer ni, kakor bi človek hotel. Čudno je vse; svet gre po svoje naprej — in kaj bi želel, kar je prešlo ...

Mehej je poprijel palico in se še enkrat ozrl v križ. Otrl si je dve solzi, pa ni vedel, ali jih je v oči spravil mraz, ali sta prišli sami, ker je tu pri križu vse tako žalostno zanj. Šel je dalje po stezi. Belo je bilo polje in ozka gaz je peljala kot v večnost tja čez polje. Rob ob kožuhi je pokrilo belo ivje. Pa Mehej je bil vaje zime in zimskih potov. Pozimi se je prodalo največ, ker so bili ljudje doma, in Mehej je obšel vse hribe daleč tja po Dolenjskem. Samo bal se je, da bi ga ne vrglo kdaj tako na samem. Imel je ta križ po bolezni s seboj celo življenje in zdelo se mu je, da ga zato ljudje ne marajo, češ, da ga meče ...

Za poljem se je prikazala vas. Mehej se je naenkrat spomnil, da še ni bil pri Cili, kar se je omožila. Morda bi kupila novega

boga, ker je nova gospodinja. Kadar je šel mimo hiše, ga je bilo sram in ni šel notri. Danes se mu je zazdelo, da bi šel. Videl bi, kako je v koči.

In je šel dalje. Sneg je škripal pod težkimi čevlji in ivje se je nabiralo po kožuhu. Burja je nosila sneg čez polje...

Mehej je prišel v vas. Psi so zalajali izza voglov in pozdravili Meheja, kot so pozdravljali z lajanjem vsakega tujca. Otroci so prišli na vas in se zbrali okoli njega. Dobro so poznali Meheja in šli so za njim po hišah ter gledali križe in hotelo se jim je, da bi tudi pri njih doma stal v kotu lep nov križ namesto starega, zaprašenega... Mehej je stopal, kot da ni nikogar, ponosno, trdo, kakor vselej.

Prišel je do konca vasi in zavil v hišo. Na pragu je srečal gospodarja in je obstal.

„Bo kaj?“ je vprašal.

„Saj ga imamo“, je odgovoril gospodar.

„Pa pri novem gospodarju je treba novega“, je rekel Mehej.

„Stari je lepši. Če je bil očetom dober, bo pa še nam.“

Takrat je stopila Cila iz hiše.

„O, Mehej“, je rekla, „stopi v hišo!“

Mehej je šel v hišo, za njim pa gospodar in za gospodarjem cela vrsta otrok.

Mehej je odložil tovor z bogovi na mizo in sedel na klop. Lepo je bilo v hiši, snažno in belo. Mehej se je spomnil, da bi bilo tako v njegovi hiši, ko bi bil takrat imel on kočo in dve njivi... Ogledal se je po podobah, ki so visele po stenah. V kotu je bil star križ.

„Enega bomo pa res kupili“, je rekla Cila, „bo pa za v čumnato, če nočeš novega v hiši.“

„E, dovolj je eden“, je rekel njen mož. „Ta križ je že star. Učakal je tri rodove; prinesel ga je bil ded iz samostana, ko so samostan zaprli, pa naj počaka še trikrat tri rodove. Oče so rekli, da je mogočna božja pomoč združena z njim. Res, še ne pomnim kake posebne nesreče v hiši. Vsi so ga častili in, čeprav je star, ostane na svojem mestu, pa je.“

Gospodar si je zapalil pipo in ponosno gledal na križ v kotu. Mehej je molčal.

„Ga bom pa jaz kupila za-se“, je rekla Cila.

„Le kupi, saj pride včasih prav, če se primeri kaka smrt, ali pa da pridejo z Bogom v hišo.“

Otroci so začeli izbirati, kateri bog je najlepši. Cila je pristopila k mizi in gledala križe po vrsti. Mehej je sedel mirno in ni govoril nič.

„Glej“, si je mislil, „naredil bi ga nji zastonj, lepega, da bi se mu čudila, pa kaj se če...“

„Vidiš, ta je čisto podoben tistemu, ki stoji na naši njivi“, je rekla možu, kazaje na križ, ki je bil skoraj najmanjši.

„E, Mehejevi bogovi so si vsi podobni“, se je posmejal gospodar. „Dela jih, kakor bi rekel — vse po enem.“

„Saj ni res“, je rekla Cila; „le poglej, kako je ta lepo narejen! Tak je kot v cerkvi.“

„I, pa ga kupi“, je rekel gospodar.

„Saj ga bom“, je dejala Cila in šla po denar.

„Vprašaj ga no, koliko hoče!“

„Ah, kaj se boš za boga vlekel! Kaj si Judež Iškarijot? Ne veš, da se ne sme?“

„E, kaj bi se ne smelo! Kar se prodaja, to se vedno lahko plača po svoji volji. Ti bi bila lep gospodar!“...

Cila ni poslušala moža. Odprla je škrinjo, lepo opisano z rožami. Mehej se je spomnil, da sta jo delala z mizarjem in kako lepo jo je on okrasil z rožami, rdečimi, zelenimi in spredaj je poleg ključavnice zapisal črki C. L. in letno številko. Škrinja je zaškripala in Cila je rekla:

„Lepo škrinjo sta mi naredila.“

„Mhm“, je pritrdil Mehej in mislil bog-vekaj...

Cila je predejala židane rute in vzela denar iz škrinje. Dvojače so zacingljale v njenih rokah s tistim lepim svojim glasom. Dala je Meheju dve in druge je spravila nazaj.

„Dosti si mu dala“, je rekel gospodar.

„Kaj bo dosti, kaj misliš, da Mehej nima dela, preden naredi podobo?“

Mehej je vzel svetli dvojači in je bil žalosten.

„Naredil bi ji desetkrat lepšega“, si je mislil, „pa zastonj, če bi hotela, pa bi se ne jezil mož nad njo.“

„Ali si lačen, Mehej?“ je vprašala Cila in rezala kos od velikega hleba.

„Kruha se človek ne sme braniti“, je rekel Mehej in vzel kruh. Lep je bil, bel in dišeč...

„No, tak kruh bi imel doma“, je pomislil, „ko bi bil imel kočó in dve njivi.“ Spravil je kos v žep in vstal. Otroci so odšli skozi vrata pred njim, gospodar je sedel zopet k peči in Cila je gledala novi križ.

„Pa zdravi“, je rekel Mehej, ko si je bil oprtal tovor.

„Srečno“, je dejal gospodar, Cila pa: „Le dobro prodajaj!“

* * *

Mehej je stopil na vas in čudno mu je bilo. Dobro bi bilo iti v hribe prodajat, da bi kaj zaslužil, ali noge so lene, kot da bi mu vse odpovedalo. Hotelo se mu je posediti, pomisliti, počiti si. Pa kam naj gre? Krčma je tam sredi vasi. Dobro bi bilo pokrepčati se in potem iti v hribe. Stržil je denar, zakaj bi ne pil, ko se mu hoče? Glava je težka in volje ni, da bi mogel iti dalje. V navadni hiši pri ljudeh ne more sedeti — kaj bi tam govoril? Težko mu je pri srcu, in kdo bi se mu ne smejal, če bi mu potožil?... Pa bi sedel v krčmo in bi se razgovoril s pivci. Pil bi in postal vesel, zapel bi z njimi in pozabil na vse in pri srcu bi bilo lahko... Zavil je v krčmo — — —

V krčmi so ga pivci veselo pozdravili. Vsi so ga poznali.

Mehej je odložil svoj tovor na mizo za vratmi.

Krčmar je prinesel pijače in Mehej je prisedel k mizi. Izpočetka je bil zamišljen; smejal se je prijateljem pri mizi in pil, pil, da bi samega sebe prej pozabil, da bi ne mislil, kar je tako težko za srce, trudno za glavo...

Pivci so zapeli njegovo pesem:

Ej, Mehej, Mehej,
pij, le pij ga zdaj,
ne boš živel vekomaj,
hej, juhej,
pij ga zdaj Mehej...

Trkali so ž njim in pili. Ponavljali so pesem in se smejali. Tudi Mehej se je smejal. Dobro se mu je zdelo, da so prijatelji ob njem, da sedi pri mizi na toplem, da pije in pozablja na ves svet in da mu postaja pri srcu tako lahko...

Pili so do noči. Meheju je pošel denar in je hotel oditi. Rekel je, da gre v hribe prodajat. Tam pletó pehare in imajo sedaj denar.

Pivci so ga zadrževali, in Mehej se je bil opil. Hodil je po krčmi gori in doli in pel:

Pij ga zdaj Mehej,
ej, juhej...

Prisedel je zopet k mizi, prijel kozarec, ki mu je ravno prišel v roke in ga izpraznil.

„Vse plačam, kadar dobim denar“, je rekel, „ej, kar pijte, denarja kot toče, vse plačam...“

Vsi so vedeli, da Mehej vselej tako govori, kadar je pijan, in krčmar je vedel, da nikdar nima potem denarja, da bi plačal dolg. Pa vinski bratci so bili dobrega srca in so plačali za Meheja. On je pa pil in pel...

Pozno ponoči so pivci odšli. Mehej je do zadnjega sedel za mizo, veselil se in prepeval.

„Pojdi, Mehej, domov“, je rekel krčmar.

Mehej je pokimal in vstal. Trudne so bile noge, po glavi se je vrtelo, a v srcu je bilo lahko. Veselje je bilo, kar je pogledal: polita miza, duh po pijači, prazni kozarci, tobakov dim pod stropom... Ej, kako veselje!

„Pojdem, pojdem, domov, seveda...“ je godrnjal in se smejal. „Pa plačamo vse, ko imamo denar; oj denarja pa mnogo...“

Krčmar mu je pomagal tovor s križi na rame. Mehej je prijel palico in odšel...

* * *

Stopil je na vas. Burja se je zavila v njegov kožuh in se poigrala ž njim po zraku. Kučma mu je ušla z glave in Mehej je šel za njo do zameta, pripognil se je težko, in potem je šel dalje iz vasi čez polje.

„Nu, kaj imaš!“ si je mislil. „Vedno isto na svetu. Mraz je in sneg, in kdor ima koč in njivo, leži doma za pečjo in se greje, jé bel kruh in govori z ženo ter premišlja, kako bo delal v bodoče, da bo vse srečno. A mi, ki nimamo svojih koč, se potepljemo po tujih kočah, pijemo po krčmah, in ko zmanjka denarja, smo berači, ki nas lahko pomečejo skozi vrata, da gremo iz ene koč v drugo... Tako je na svetu... Pa živeti moramo za kruh... Eee, mraz in burja...“

Burja je zavila čez polje, uprla se v njegov kožuh, zaigrala z njim po volji, gumbi niso držali, in Mehej ni mogel dalje. Prijel je za kučmo in se oprl ob palico. Postal je nekaj časa, da bi burja odnehala, zapenjal je kožuh, zavijal se, a gumbi niso držali. Nagnil se je naprej, in križ je padel iz tovara... Zdelo se mu je, da je nekaj padlo, pa boriti se je moral z burjo. Burja ni odnehala. Tam po sredi polja se je videlo, kako se nosi sneg po burji, tisti suhi sneg, podoben beli moki... Burja je rjula, veselo, zmagovito.

„No, pa pojdi, če moreš, kadar burja ne pusti... Kam moreš? Nikamor. Stati moraš in zebe te, burja piska okoli tebe, kot da ti ima kaj povedati. Tam sredi polja je kot vojska, pa pojdi dalje, če moreš. Vzame ti kožuh, kučmo, in bi te najrajši odneslo s seboj, pa Bog vedi, kam. Kaj ti more burja, če sediš za pečjo in je tako prijetno poslušati, kako tuli okoli voglov, kako raznaša sneg po strehah, kako se s snegom kar kadi po vasi, v koči pa je toplo in prijetno. Panj gori v peči, večerja se kuha zraven, ti pa poslušaj prasketanje ognja in premišljaš, kar hočeš lepega. Kako je prijetno to!“...

Šel je par korakov naprej, in po polju je proti njemu vila nova burja s celim dimom snega, vrgla mu je snega v obraz, da se je moral zopet skloniti naprej. Padlo je nekaj iz tovara, pa ni čutil nič. Začutil je, da ima

v žepu kos kruha. Cila mu ga je dala. In spomnil se je spet na celi dan, na vse, kar se je bilo zgodilo...

„Dobra je bila“, je govoril, „dobra, najboljša na svetu. Kupila je križ, plačala dobro in dala kruha povrhu... Njen mož je tak kot drugi. Živi zase in prav ima. On bi ne dal kosa belega kruha, komaj tobaka privošči samemu sebi...“

Burja je za trenutek utihnila... Mehej se je ozrl in videl okoli sebe ravno, belo polje, in tam sredi polja je bilo nekaj črnega...

„Tam je križ — kam vendar grem! Saj še po poti ne hodim. Težava je hoditi ponoči. Ko bi bil doma, bi ne bilo treba nikamor hoditi. Pa je usojeno tako: Pojdi in pojdi, dokler živiš...“

In je šel dalje čez polje tja, kjer je videl črno znamenje. Gledal je nekaj časa na znamenje; videlo se je, kot bi tam bilo mirno in pokojno, in Meheju se je zdelo tako prijetno, ko je mislil, da bi tam počil, pomislil... Daleč za znamenjem se je vzdignil zopet oblak iz snega, in neslo ga je naravnost proti znamenju. Znamenje je izginilo v tistem oblaku...

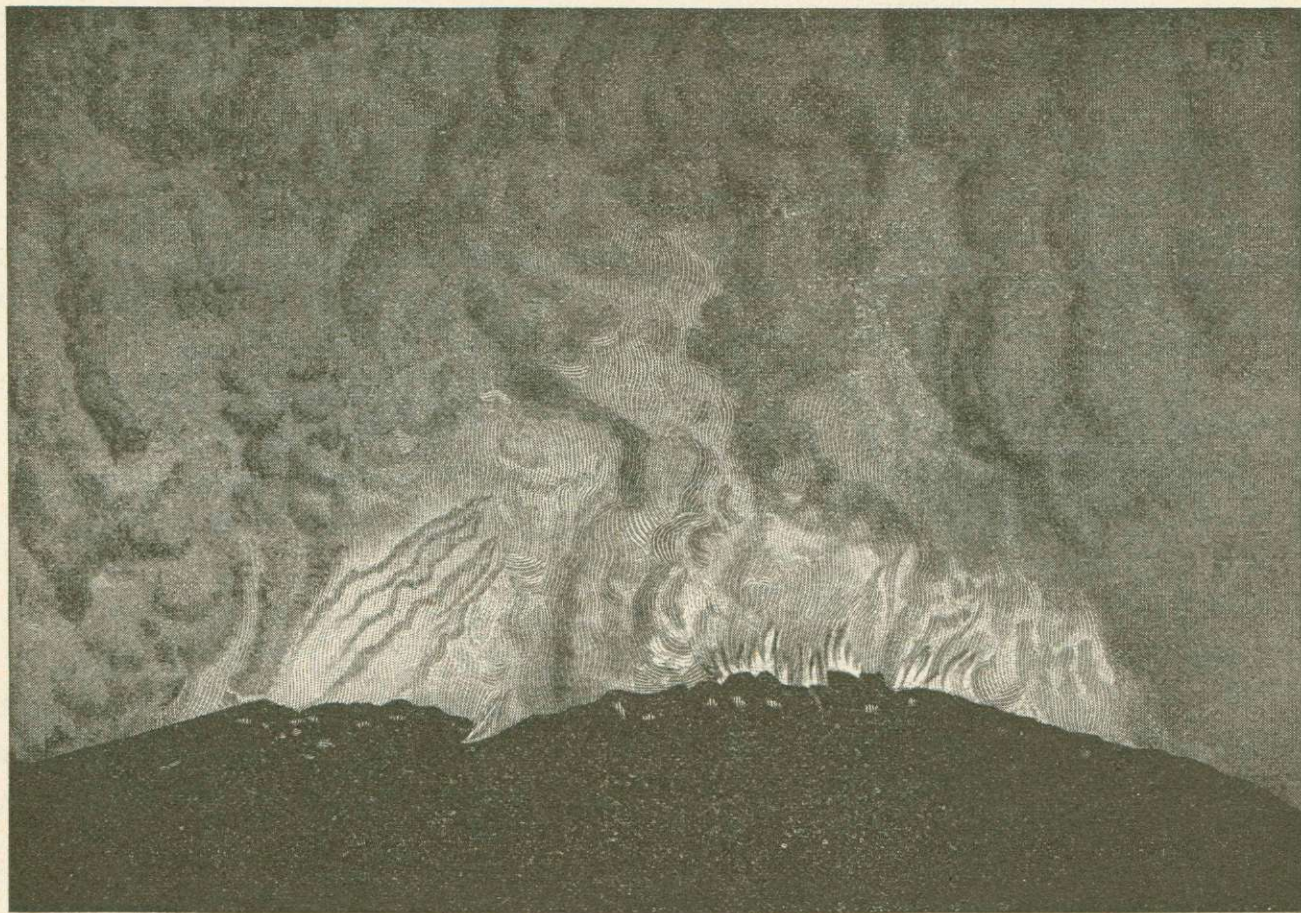
„No, le poglej, naravnost proti meni ga nese“, je rekel Mehej in si z roko držal kožuh, da bi se vanj burja ne zavila... Priletela je burja z ukanjem in veseljem, vrgla mu snega v obraz ter bežala dalje.

„Ej, kako je to trudno, kako težko! Noga se ustavlja, neče iti dalje, zaspal bi kot pri gorki peči in bi si počil... Burja preneha, postane gorko, in šel bi dalje.“

Gazil je sneg, ki je mu bil skoraj do kolen, in se čudil, kako je mogel zaiti s steze, po kateri je že tolikokrat hodil. Oči so mu lezle vkup in zaspal bi, zaspal kar na snegu, ko bi bil že kdaj slišal, da ljudje tudi na snegu spé. Pa je to nekaj tako čudnega: zaspati zunaj na snegu, ko vsi ljudje spé v kočah, kjer je toplo in gorko... Hm, pa tudi tu bi ne bilo mrzlo... Zavil bi se v kožuh, burja bi mu ne mogla do livega, kučmo bi potegnil čez ušesa, čez obraz, sedel bi na četverico, in tam za križem bi bilo tako prijetno, počil bi, pomislil

o časih, ko je bila tam Cila, in truda bi ne imel s snegom in burjo ... naj gresta svojo pot, naj zavijata čez polje in plešeta svoj neumni predpustni ples, koder hočeta! — Lahko gresta na vrh Krma sest in pomečeta lahko vse kozolce okoli vasi. Šla bi nad njegovo glavo in bi ju niti ne čutil; tam kje v daljavi bi se slišala piš in tuljenje, a pri njem zadaj za križem bi bilo prijetno, kot za pečjo v koči, kadar se posluša prasketanje ognja v peči ...

se mi lim in križi razpadejo. Barva se bo pomešala, in vse bo treba pobarvati iznova. E, težko je, težko ...“ In v trenutku se je spomnil, kako je v mlajših letih poizkušal delati podobe, kako se je učil, kako je gledal po svetu podobe drugih mojstrov ... Spomnil se je svojega učitelja Martinka, ki mu je zapustil kožuh in čopiče — Bog mu daj večni mir. Spomnil se je, kako so se čudili vaščanje novemu velikemu križu na polju, ki ga je bil izdelal takrat, in kako je

IZBRUH SANTORINSKEGA BLJUVALNIKA,
OPAZOVAN 23. MARCA 1866 SKOZI DALJNOGLED.

In zopet je prirjula burja, vesela, zmagovita, čez polje, zopet se je zavila v Mehejev plašč in si poigrala ž njim. Sklonil se je in lovil kožuh, obrnil je burji hrbet in govoril:

„Neumnica, kot da imaš samo mene! Pustila bi moj kožuh in šla dalje ...“ Popravil si je kožuh, sklonil se proti tlom, in iz tovara je zopet padel križ. Mehej je videl križ na tleh, a ni imel moči, da bi ga bil pobral. „Vse se mi izpridi“, je pomislil. „Burja je zamela ves fovor s snegom. Otaja

potem nastala zima, pa ga ni krasila Cila, kot je krasila stari križ, ker se je omožila, on pa ji je delal poročno škrinjo z mizarjem ...

„No, kako je lepo vse to pomisliti“, si je dejal in pogledal, če je še daleč do križa. Ni bilo daleč. Zbral je vse moči in stopil hitreje. Burja je zdaj vila od druge strani, in na celem širnem polju se je kadil suh, droban sneg, zdaj sem, zdaj tja, kot kadar se zvečer veter igra z dimom nad strehami ...

„No, dobro delaš, neumnica; včasih je tudi norec pameten“, je rekel in dobro mu je delo, ko ga je burja rinila v hrbet in ga skoraj nesla naravnost proti križu... Držal je z roko za kučmo in se skoraj smejal...

„He, he, počasi, počasi, prej me nisi pustila naprej in zdaj bi me najrajši kar vrgla...“ Burja ga je nesla dalje, podrla ga je včasih na tla, a Mehej se je pobral in gazil dalje. Pri tem pa so padali križi iz tovara...

Prišel je do znamenja in se ozrl v Križanega... Burja je ponehala, Mehej si je obrisal solze, ki mu jih je spravila menda burja v oči in se zagledal v to svoje najlepše delo. Pred njim je stal ves tisti čas, ko je delal to podobo: Kako je mislil, rezljal, in kako se je delalo samo in se naredilo samo tako lepo...

Sneg je bil zamel znamenje, in podoba je bila pokrita z zmrzlim snegom.

Spomnil se je, kako je tu govoril s Cilo, in težko mu je bilo pri srcu. Prišel je drug, ki je imel kočo in dve njivi, govoril je s Cilo in jo vzel seboj, in gorko imata v koči, on pa hodi po teh poljih ponoči, ko mete s snegom. V prsih mu je bilo nekako tesno, kot je to čutil vselej — preden ga je vrglo... Plašno se je ozrl okoli in ustrašil se je: sredi polja sam in mrzla noč s snegom...

Mehej je padel... Zadel je z glavo ob znamenje in tovor pod njim je zaškripal, kakor kadar se kaj zlomi... Burja je zavila čez polje in sneg je začel padati po črnem predmetu tam pod križem...

* * *

Tam je umrl vaški umetnik, ob svojem najlepšem delu. Našli so ga pod križem zmrzlega. Njegov obraz je gledal proti križu

in oči so bile zametene s snegom. Okoli njega so ležali razbiti, polomljeni križi.

Prišli so ljudje iz vasi in moški so ga odnesli k mizarju.

„Glejte“, so govorili ljudje, „kaka nesreča! Zašel je nesrečnež, in vrglo ga je. Bog mu daj dobro!“...

Tesar je naredil belo, nepobarvano krsto, in dan potem so pokopali vaškega umetnika Meheja. Nekaj otrok in par starih ženic je šlo za pogrebom. Na grob so zasadili lesen križ, in na njem je bil njegov „bog“, ki ga je bil še pustil doma. Nič niso zapisali na križ, in pozabil se je grob vaškega umetnika. Le znamenja ob potih in na polju in križi v kotu po kočah še spominjajo nanj in v krčmi se ga včasih spomnijo. Vaški mizar pogosto pravi o njem.

Znamenje ob stezi na njivi je vsako poletje okrašeno s poljskimi rožami. Kmet pomoli rad ob njem, dekle rada obstoji in se prekriža, starka se zagleda v trpeči obraz Zveličarjev in se spomni na vaškega umetnika in pomoli zanj tih očenaš... Čudovito lepo je ob takih poletnih večerih ob znamenju na polju, ko šumi rž in se ziblje pšenica v lahkem večernem vetru. Zvezde zableščé na nebu, in ko pade noč, stoji znamenje osamljeno, in okoli njega kot da hodijo tihi ponočni spomini. V grmovju kje se čuje kak tič-pevec, in na daljnem hrastovju se oglašajo nezadovoljne srake in vrane z neprijetnim kvakanjem. Če gre popotnik ponoči mimo znamenja, počije si rad ob njem. V zimi pa pokrije polje sneg in zamete znamenje, za gorko pečjo pa pripovedujejo dedi pravljice in bajke in včasih nehote pridejo s pripoveditjo na znamenje in na ubogega vaškega umetnika, ki je umrl le-tam.

ANTON MEDVED:

JOB.

SVETOPISEMSKA ZGODBA.

13.

„Glej vse to, kar mi zrlo je oko,
razumel sem, kar čulo je uho.
Kar veste vi, vsaj to vem tudi jaz,
nič manjši nisem v znanosti od vas.
Govoril vendar bodem z Vsemogočnim,
prerekal rajši z Bogom se, ne z vami,
pokažem preje z govorom odločnim,
da pletete laži in da vas mami.
zdravnike malopridne, náuk kriv.

In o da bi v ponižnosti molčali,
da bi potem za modre vsaj veljali!
Slušajte torej pazno moj priziv,
dokaze žive mojih usten čujte:
Mar Bog potreben vaših je laži,
da zanj vi goljufije kujte,
ali se zanj potezate, hoteči
o Njem soditi, sodbo mi izreči?

Kako li morete s tem ugoditi
Bogú, ki se Mu nič ne more skriti?
Kako se On naj goljufati da
od vas, ki davno vas do dna pozna?
On sam vas žaljen posvari, pa naj
z Njim vlečete besede na skrivaj?

Brž, ko se dvigne, vam možgane zmede,
prepade do kosti Njegov vas strah,
spomin se vam razspe v pepel in prah,
zatilniki dejani bodo v blato.

Pustite mi nekoliko besede —
čez mene pridi potlej, kar že hoče!
Čemu li svoje zdaj meso gnijoče
presojam? Saj Bogú je vse mogoče.
Zakaj le trgam s svojimi zobmi
meso, ki zame nič veljavno ni?
Umori me! Zaupajoč pokažem,
da svojih zmot ne skrivam pred Teboj.
Saj On bo sam Zveličar mili moj,
noben hinavec ne prispe pred Njega.

Besede moje verno poslušajte,
uganjke čujte s svojimi ušesi!

Kadar me bode sodil, znam in znajte,
da Bog me za pravičnega spozna.
Kdo meni k ostri sodbi se privesi?
Le pridi! O, molče ne bom pojemał.

Le dvojega Te prosim, da ne stori!
Ne bom se skrival pred obličjem Tvojim.
Zanesi mi nekoč s trpljenjem mojim
in strah me Tvoj naprej ne mori!
Pokliči me, odgovorim Ti jaz —
naj govorim, in Ti mi odgovori!
Koliko breme mojih je krivic,
pregrehe hudobije mi pokaži!
Zakaj bleskòt mi skrivaš Svojih lic,
češ, kakor da Te sluga Tvoj sovraži?
Mogočnost Svojo kažeš zoper list,
kot v vetru suho bilko me preganjaš.
Sodnik grenkosti pišeš zoper mene,
končati hočeš me, ker nisem čist
izza mladosti moje pretečene.
V precepu zdaj so tesnem moje noge.
Nad vsemi potmi mojimi si čul,
na noge mi pritisknil znak nadloge,
kot bil si ogenj živ na njé posul.
Zdaj vtisnjen si na mojih nog podplate,
pa kaj sem jaz — gniloba trhla za Te!
Končaš na noč me lahko in za dne,
obleka sem, katero molj razje.

14.

Od žene rojen človek časa malo
živi, z nadlogami vsevdilj obdan.
Kot cvet požene in je poteptan,
beži kot senca pred danico vstalo.
Enak nikoli sebi ne ostane.
In tak nevrednež Tvoj pogled še gane,
da v sodbo strogo pošlješ ga s Seboj?

Kdo namreč čist je iz nečistega?
Ti sam med vsemi si brez madeža.

Človekovih je dni le kratek broj,
postavil si mu neprestopne meje.
Od njega stopi, da počine preje,
dokler ne pride zaželeni dan,
kakor najemniku premine delo.
V drevesu raste upanje veselo:
Če je posekano, požene spet
mladike sveže, popje, pisan cvet.
Čeprav postara se njegov koren
in v prahu deblo umrjè njegovo,
poganja, če zaveje hlad voden,
opere se in klije spet na novo.

A človek mrtev, slečen, ukončan
izgine. Prosim, kje ga potlej išči?
Kot voda, če ostavi ocean,
kot potok, ki usahne na mirišči,
tako je človek, ko na vek zaspi.

Dokler nebo ne prejde, on ne vstane,
iz spanja svojega se ne vzbudi.

Kdo mi podêli, da me čuvaš pekla
in skrivaš me, dokler Tvoj mine srd?

Kdaj časa ura lahko bi potekla,
ob kateri vzdramiš me v življenja vrt?

Mar človek mrtev spet ne oživi?
Odkar se zdaj vojskujem trpke dni,
premembe čakam, da mi pride skoro.
Ti me pokličeš, jaz odgovorim,
podaš desnico delu Svojih rok.
Zaslužno naložil si pokoro,
zanesi vendar mojim grehom, Bog!
Jaz upam, da krivice si ozdravil.
Če hočeš, prejde, kot podereš goro,
prestavi s svojega se mesta skala.
Izdolbe lahko voda kamenje,
pljuskaje — kaj bi zemlje ne izprala:
Tako zatreš človeka lahko Ti.

Premalo dal človeku si moči,
da bi na svetu tem prešel na vek,
izpusti ga, in on se premeni.
O svoji deci nič ne bode vedel,
če slabo, ali zlóčesto je vzredil.
Meso njegovo vendar bol trpi,
in ko trpi udano, ne vzdihuje,
njegova duša le nad njim žaluje.

(Dalje.)

HELEN HELENOV:

DVIGAJO BELE SE MEGLE ...

Dvigajo bele se megle,
ki so pokrivale morje,
in z veličastno se gloriijo
bledo odeva obzorje.

Solnčece tople poljube
diha na širne poljane,
kot bi vzbuditi hotelo
pesmi v njih tihe, svečane ...

Pesmi, ki željna jih duša
sniva o krasni pomladi,
kakor o mladem življenju
cvetka na rosni livadi ...

FRAN KOLENEC:

VULKANIZEM.

Število in lega ognjenikov.

ečkrat že so poizkušali določiti število ognjenikov na zemlji. Tako delo je sicer prav potrebno in koristno, toda rezultat ima le relativno vrednost; celo število že bruhajočih ognjenikov je nedoločeno, ker nastajajo vedno novi ognjeniki, ali se pa najdejo taki, katerih prej nihče ni opazil. Tudi so zelo problematični in samovoljni načini, kako se naj označi razloček mej delujočimi in ugaslimi ognjeniki. V pregled navajamo tu Fuchsov zapisnik, kateri je Neumayr izpopolnil z malimi izpremembami.

Evropska celina (Vezuv)	1
Otoki sredozemskega morja	6
Afriška celina	17
Celinski in bližnji afriški otoki	10
Zahodna Indija	5
Arabija	1
Srednja Azija (?)	2
Podmorski ognjenik pri Pondičeri	1
Kamčatka	12
Alaska (Severna Amerika)	3
Celina Zedinjenih držav	10
Mehika	10
Srednja Amerika	26
Ekvador	14
Peru in Bolivija	6
Čile	17
Ognjena zemlja	1
Nova Gvineja	5
Nova Zelandija	3
Aleuti	31
Kurili	10
Japonsko	17
Med Japonsko in Filipini	49

Odnos . 226

Prenos . 226

Filipini, Moluki, Sundski otoki	9
Islandija	9
Jan Mayen	2
Azori	6
Kanarski otoki	3
Kapverdski otoki	1
Antili	6
Pomorski ognjeniki v Atlantskem oceanu	3
Ognjeniki v Indijskem oceanu	5
Ognjeniki v Tihem morju	26
Južno ledeno morje	2

Vseh bljuvajočih ognjenikov je 328.

Delavnost in izbruhi ognjenikov.

Tudi oni ognjeniki, katerih delavnost je prav živahna, ne bljuvajo neprenehoma, ampak mej izbruhi se menjajo krajši in daljši presledki. Poleg teh ognjenikov so pa še taki, ki niso izbruhnili, kar se človeštvo spominja; te imenujemo ugasle, prve pa bruhajoče ognjenike.

To razločevanje ima pa le malo vrednosti. Če ognjenik že toliko časa ni bljuval, da sploh ni nobenih poročil o zadnjem izbruhu, ga smatrajo za ugaslega. A v zgodovini vulkanov je več slučajev, da so nekateri ognjeniki, ki so veljali že stoletja za ugasle, začeli naenkrat živahno delovati. Tako je bilo z Vezuvom. V celem starem veku je miroval, dokler ni prišla ona grozna katastrofa l. 79. po Kristusu. Od takrat je Vezuv delaven, izvzemši 300 let dolg presledek, ki se je pričel v 14. stoletju. Med tem časom so ga do vrha popolnoma obrastli gozdovi, dokler ni prišla zopet nova katastrofa in uničila vse rastlinsko življenje na njem.

V enakih slučajih govorimo o ognjenikih, ki so v pokrajinah, kjer je še kak drug bruhajoč vulkan. O takih vulkanih se

ne more nikdar trditi, da bi bili docela ugasli. Za popolnoma ugasle se smatrajo le oni, ki niso že dolgo bljuvali, ne kažejo nikakega znaka, da so še delavni, ter nimajo nobenega bruhajočega vulkana v svojem obližju.

Večina vulkanov za časa „mirovanja“ ekshalira pare in pline. Ti plini in pari tvorijo oblačke, ki se že od daleč vidijo nad vulkanom.

Znan radi obilnih par in plinov je Solfatara pri Pozzuoli, ki ima svoje ime od žvepla, katero se tam dobiva že dolgo časa. Vse ognjenike, ki delujejo na enak način, imenujemo solfatare.

Nekaj močnejše kakor Solfatare deluje Stromboli, najsevernejši liparski otok. V presledkih po 30 minut se vzdiguje lava v rovu. Njena površina se napihne, tvorijo se parni mehurji, ki se z velikim pokom raztreščijo. To znamenito, kar ljudje pomnijo, periodično delovanje se imenuje *strombolsko*. Isto se opazuje tudi na ognjeniku Izalco v Nikaragui.

Pri večini vulkanov so pa izbruhi mnogo silnejši; tako pri Vezuvu in Etni, ki sta najbolj znana in preiskana. Najsilnejše so erupcije, če vulkan že dalje časa ni bljuval, in se je rov popolnoma zamašil s strjeno lavo. Jasen dokaz za to je Mont Pelée na Martiniku.

Preden začne ognjenik bruhati, se ekshalacije par in plinov izdatno pomnože. Pari odhajajo iz žrela sunkoma kakor pri lokomotivah in se kopičijo v mogočen steber, ki kmalu očrni vsled pepela. Na vrhu se ta parni steber dežniku podobno razširi in ima podobo pinije. Neredko doseže parni steber višino več kilometrov. Pri izbruhu vulkana Krakatau je meril parni steber 20. maja 1883 11 km, 26. avgusta pa celo 27 km. Če se steber mogočno razširi, zatemni ozračje, črna noč zavlada, razsvetljena od bliskov, ki jih proizvajajo pari, drgneči se drug ob drugega. Pari se zgostijo, dež pada na tla, kakor bi se utrgal oblak, in razmoči pepel v tekoče blato, ki je pogosto tako pogubno, kakor lava sama. Na ta način so bili zasuti Pompeji s Herkulanom.

Vse te prikazni pa spremlja bobnenje pod in nad zemljo, delajo se poke, ki vedno bolj naraščajo, dokler se vulkan na strani ne razkolje in ne priteče lava na plano. Pri večjih vulkanih pride lava na ta način na površje, samo pri manjših doseže žrelo in se od tam razlije. Odtod teče lava v močnejši reki hitreje ali počasneje, kakršna je strmina, ter pokonča vse, česar že preje ni porušil potres ali nista zasula pepel in blato.

Množina izbljuvanega pepela, troske in bomb je včasih velikanska. Pri večjih Vezuvovih izbruhih pada pepel več dni po južni Italiji. Vetrovi zaneso pepel zelo daleč; Vezuvov pepel pada celo v severni Afriki in v Carigradu. Včasih vrže ognjenik posamezne večje izmečke več kilometrov daleč. L. 1631. je vrgel Vezuv 500 stotov težko skalo do Somme; manjše bombe pa so frčale do Melfija, 120 km vzhodno od Vezuva!

Potres, bobnenje pod in nad zemljo, pokanje, bljuvanje pepela in bomb se vedno nadaljuje, dokler se vulkanski stožec ob strani ne raztrga in ne priteče na dan. — Erupcijske poke dosežejo pogostokrat precejšnjo dolžino. Pri izbruhu Etne l. 1879. je bila poka na pobočju 5 km dolga, in na njej je nastalo 24 manjših in 7 večjih žrel. Poke na ognjenikovem pobočju se tvorijo vsled silnega tlaka, katerega provzroča dvigajoča se lava na stene erupcijskega rova. Ta tlak je navadno tolik, da mora vulkanska gora prej počiti, nego dospe lava do žrela.

Večina izbruhov se vrši na opisani način. So pa nekateri ognjeniki, katerih izbruhi niso nič drugega kakor strašne eksplozije.

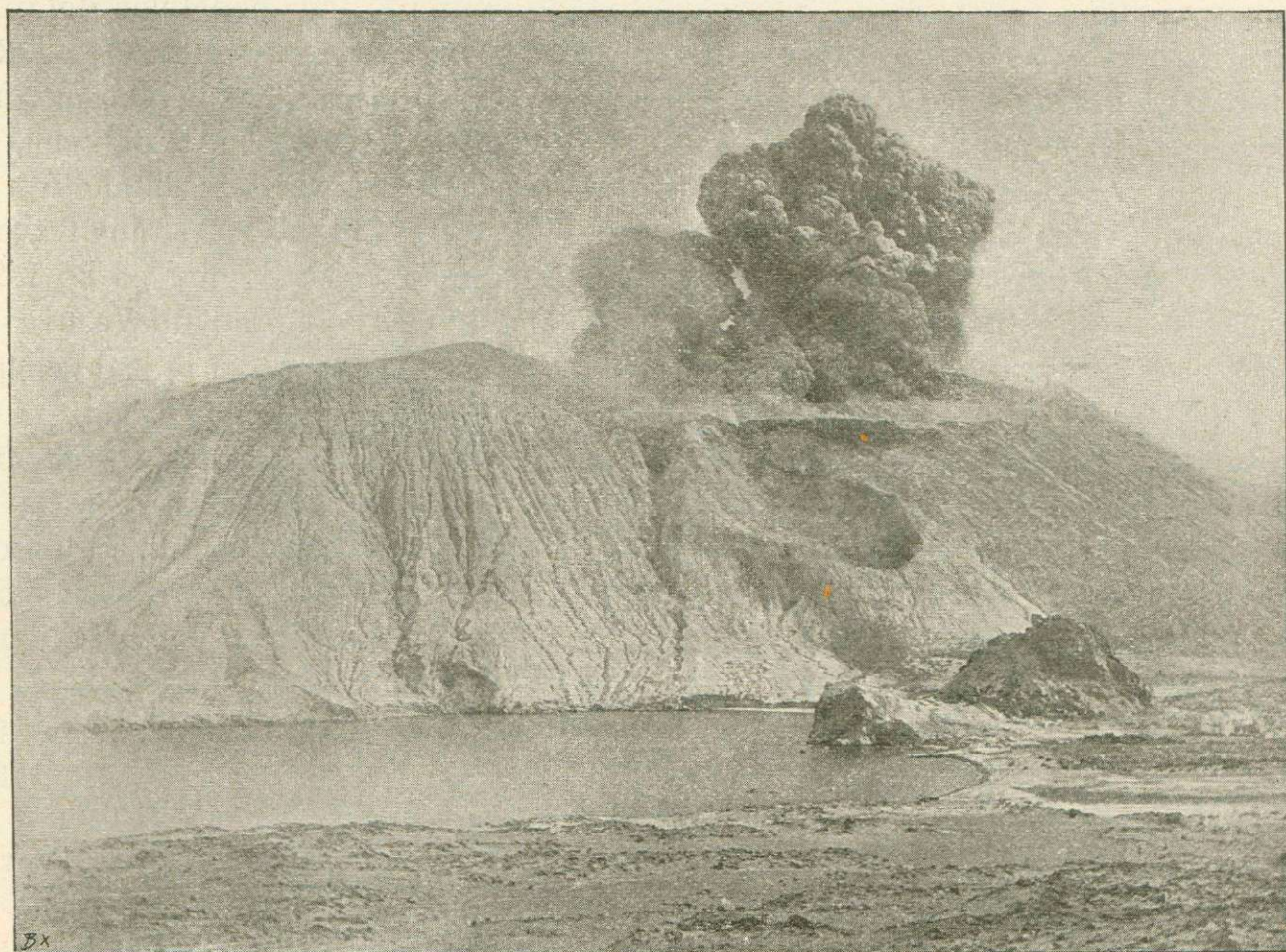
K takim ognjenikom prištevamo mnogo vulkanov v južno-vzhodni Aziji. Najzanimivejši je Krakatau, ognjenik v Sundskem prelivu, ki je izbruhnil l. 1883. Ta 800 m visoki ognjenik je obstojal pred izbruhom iz enega glavnega in dveh stranskih otokov, ki so bili zadnji ostanki starega, veliko večjega ognjenika.

Pred tem silnim izbruhom je ognjenik 200 let miroval; 27. avgusta 1883 je pa začel zopet bruhati. Pri tem silnem izbruhu je

zletel skoro ves glavni otok v zrak, tako da je sedaj tam 300 *m* globoko morje. Oba stranska otoka pa sta se vsled vulkanskih izmečkov povečala. Eksplozije so se slišale do Singapura in v Avstralijo, to je v krogu, čigar polmer znaša 450 zemljepisnih milj s površino, ki je enaka eni petdesetini vsega zemeljskega površja. Pepel je padal na površini kakih 20.000 kvadratnih milj in se je vzdignil 40 *km* visoko. V tej višini so se okoli finih drobcev pepela napravile vodene kapljice, vsled česar so na-

Izbruhi so mirnejši ali silnejši po tem, kolikor ima lava parov v sebi. Čimbolj je lava prepojena s pari, tembolj eksplozivni so izbruhi, mejtem ko pride lava, ki ima prav malo vodnega para v sebi, primeroma mirna na površje. Lava ognjenika Krakatau je bila zelo prepojena in nasičena s pari; zato se je ognjenik tako razletel.

Omeniti moramo tu še podmorskih izbruhov. Ne samo otoški ognjeniki so se počasi vzdignili iz morja, ampak tudi nekatere, ki stoje danes na celini, kakor Etna,

IZBRUH VULKANA NA LIPARSKIH OTOKIH L. 1888.

stale krasne prikazni ob večernem mraku, katere so se videle več mesecev v Aziji, severni Afriki in Evropi. Nemci so zvali to prikazen „Nebelglühen“, kar pa ni pravi izraz. Zanimivi sta še dve prikazni, ki sta spremljali ta grozni izbruh. Plimni val, na nekaterih mestih do 36 *m* visok, je pokončal nad 36.000 ljudi in se razširil čez Indijski, Pacifični in nekoliko čez Atlantski ocean. Poleg tega je pa silno zavaloval zrak, katerega valovi so 4 – 5 krat obkrožili zemeljsko oblo.

so se vzdignili prvotno iz morja in so metali svoje izmečke neposredno v morje. To dokazujejo različne morske školjke, ki se nahajajo v vznožju Etne in so se pozneje z ognjenikom vred več metrov dvignile nad morsko gladino.

Že stari Grki so opazovali podmorske ognjeniške izbruhe, zlasti postanek ognjeniškega otoka v Egejskem morju l. 198. pred Kristom. O tem prirodnem pojavu poročata Strabon in Seneka. Strabon pripove-

duje, da je štiri dni ogenj bruhal iz morja, tako da je morje žarelo in gorelo, nato pa je počasi nastal otok iz žareče mase, ki je meril v obsegu 12 stadijev (2·13 km). Podobno poroča tudi Seneka.

Taki podmorski izbruhi se dogajajo tudi še dandanes. Najbolj znan je oni iz l. 1831., katerega je opazoval Fr. Hoffmann v Sredozemskem morju južno od Sicilije. Na južnem obrežju Sicilije se je čutil potres in 12. julija je priplavilo morje obilo troske in nebroj mrtvih rib. Proti večeru 13. pa se je pokazal ogenj in dim, dokaz podmorskega izbruha. Hoffmann je 24. julija obiskal dotični kraj v morju ter je našel vulkansko žrelo, ki je imelo kakih 600 čevljev v premeru in je bilo le malo dvignjeno nad morsko gladino. Podmorska erupcija je trajala štiri tedne. 26. septembra pa je Hoffmann stopil na otok, ki je bil visok 200 čevljev. Ta otok je dobil sedem imen, najbolj znani ste Julia in Ferdinandea; toda morski valovi so ga kmalu razdejali, in danes ni nikakega sledu več o njem.

Lava in drugi vulkanski izmečki.

Med vulkanskimi izmečki je gotovo lava najzanimivejša. Tekoča lava je kaj različna, vendar je navadno le gostotekoča. Redkotekoče lavine reke so nekako po gostosti podobne medu, toda takih rek ne opažajo mnogokrat. Kakor smo rekli, je lava navadno tako gosta, da je treba precejšnega napora, ako hočeš poriniti palico vanjo, in na ta način narejena luknja potrebuje več ur, da se zapre. Nekatere lavine reke so podobne poltekočemu ometu. Humboldt in Bousingault sta opazovala v Južni Ameriki lavo, ki ni bila vsa raztaljena, ampak je bila zmes iz mešanice neraztaljenih skal in raztaljenega magma.

Lava se vali v dolino tem hitreje, čim bolj je redka in čim bolj so nagnjena tla, po katerih se vali. Primeroma redkotekoča lava teče na strmih tleh prav hitro. Lavina reka, katero je Vezuv izbruhnil 12. avgusta 1805, je drvila hitro kakor veter po strmem njegovem pobočju navzdol, tako da je v

prvih štirih minutah premerila pot $5\frac{1}{2}$ km. O neki lavini reki na ognjeniku Mauna Loa trdijo, da je v dveh urah pretekla 23 km dolgo pot. Tudi reka, katero je opazoval Poulett Scrope leta 1822., je pridrla z Vezuvovega vrha v podnožje gore z ne-navadno hitrostjo. Toda taki slučaji so prav redki. Navadno se premika lava mnogo počasneje. Na ognjeniku Etni imenujejo ono lavino reko hitro, ki premeri v 2—3 urah 1 km. Često se pa premika lava še bolj počasi ter postane kmalu po izbruhu tako lena, da rabi za 1 m pota po eno uro.

Če zapusti lava vulkansko žrelo popolnoma raztaljena, se sveti v belosvetlem žaru. Taka ostane v svoji notranjosti dalj časa, kakor se tudi vidi, ako se pogleda skozi poke v sredino lavine reke. Zunaj pa se lava prav hitro ohladi ter se prevleče s trdo, temno, troskasto skorjo, ki postane v kratkem času tako močna, da je mogoče priti po njej do ognjenikovega žrela.

Koliko časa pa rabi lava, da se popolnoma ohladi, je težko določiti. To je odvisno od njene množice, od mogočnosti reke in od toplote, s katero privre iz vulkanskega žrela. Toplota lave je v raznih slučajih različna. Nekatere Vezuvove reke so imele tako visoko temperaturo, da je že vročina sama, katero so izžarevale, talila bakrene posode. V posameznih slučajih se lava prav hitro ohladi. Vezuvova lava iz l. 1832. se je v dveh mesecih popolnoma ohladila. Nasprotno je pa znano o nekaterih lavinih rekah, da so se celi dve leti premikale. Neredko obdrži lava tako visoko temperaturo po več let, da začne kos lesa takoj goreti, če ga vtakneš v poko lavine skorje. Humboldt je opazoval na ognjeniku Jorullo, da so imeli studenci, ki so tekli skozi 46 let staro lavo, še 54° toplote.

Ko pa se lava shladi in strdi, dobi tudi svojo zunanjo obliko, ki pa ni pri vseh lavinih rekah enaka, ampak je odvisna od večje ali manjše množine parov, s katerimi je lava prepojena. Dve glavni obliki Vezuvove lave sta kladasta in vrvasta, (Block- und Fladen- oder Stricklava).

Kemična sestava lave je odvisna od množine kremenčeve kisline (Si O_2), ki se nahaja v njej. Lava z nad 65 $\frac{0}{0}$ Si O_2 se imenuje kislá, ona s 65—55 $\frac{0}{0}$ srednje kislá ali nevtralna in ona, ki ima manj kakor 55 $\frac{0}{0}$ Si O_2 , se imenuje bazična. Iz tega sledi, da ne bruhajo vsi ognjeniki enake lave. Često je lava najbližjih ognjenikov različna. Tako na primer bruha Etna bazičen magma, zelo blizo ležeči Volcano le kisló lavo, in Stromboli zopet le bazično.

Poleg lave so še nekateri drugi vulkanski izmečki, katerih tudi omenjamo. Večji kosi, ki jih izmeče ognjenik, se imenujejo vulkanske bombe, manjši pa rapilli ali lapilli. Tako so jih najprej imenovali prebivavci okolo Vezuva, sedaj pa je postal to znan-

stven izraz. Zelo drobni kosci lave ali kristali ter razdrobljeni kristali mineralov, iz katerih obstoja lava, se zovejo ognjeniški pesek. Skoro pri vsakem izbruhu se pokaže tudi vulkanski pepel, prahu podobna snov bele ali pa sivkaste barve; tvarine je iste kakor lava.

Izvor teh izmečkov je lahko dvojen. Pogosto se udere večji ali manjši del ognjenika, se razdrobi, in ognjenik ga izbljuje v navedenih oblikah. Toda to se dogaja le v prav majhni meri. Glavni del bomb, rapilov, peska in pepela obstoja iz raztaljenega magma, ki prihaja iz zemeljske globočine in ga parne eksplozije razpršé, kakor če bi izstrelil z vodo nabasano puško.

(Konec.)

I. ISTINA:

NESMRTNIK.

Poslednji čas je pisal drame...
In ko je spisal zadnjo dramo,
izgrebli so mu tiho jamo,
in šel je spat — — —

Po letih dolgih in brezplodnih
pred Stvarnikom je vroče molil,
ko bi mu spet na svet dovolil
za hipov par.

In blisknil doli je pogledat,
kako mu slave sije zarja...
O vsem in vse se razgovarja —
o njem nihče...

Postajal je pri knjigotržcih,
zahajal v Talijine hrame:
Pred njim vršé se nove drame —
njegovih ni!

In prašat šel je arhivarja:
Li ve za njega slavna dela?
Nagubil mož je lica vela:
— A kdo si ti?

Ne veste?! Pisal sem vinjete
in knjige dušam lahkovernim,
in drame z duhom neizmernim.
Kje bo vse to!?

— Že vem! — En zvezek pač še hranim,
vse druge so mi snedli molji,
tako so bili jim po volji...
Pa srečno pot! —

MARIJAN:

KMETIŠKI MOTIVI.

1.

Pozdravljeno, solnčece zlato,
pozdravljene, tople noči,
ah, čakal sem, komaj sem čakal
teh jasnih, teh blaženih dni . . .

Glej, polje se drago mi smeje
in njiva drhtí pred menoj
in čaka, kdaj bodem že kmetič
izročil zaklad ji spet svoj.

In plug moj, kako hrepeni že,
da težko bi grudo oral,
da mehko napravil bi postelj
iz trdih, utrujenih tal . . .

Hej, v njivo položil bom seme,
a varstvo Bogu izročim,
in žitu ne bode nič dolgčas,
dih božji igral se bo ž njim . . .

2.

Dih božji gre vsak dan nad njivami,
in setve se mlade povzpenjajo,
ker božji jih dih blagoslavlja.
Pa prosijo Ga, in prej ne odjenjajo,
dokler jih z meglico ne pokadi,
dokler jih z rosico ne poškropi.

— Aj, setve ve moje, za božji čas,
preveč ne bodite nasilne,
sicer, če Gospod se zjezi na vas,
ne bo vam dal rose krepilne . . .

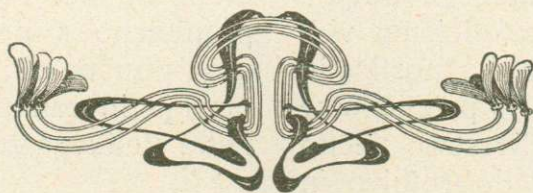
In višje so, višje od dne do dne
te setve, ti moji zakladi,
in kmalu škrjanček zapel bo v njih
popevko o zori mladi . . .

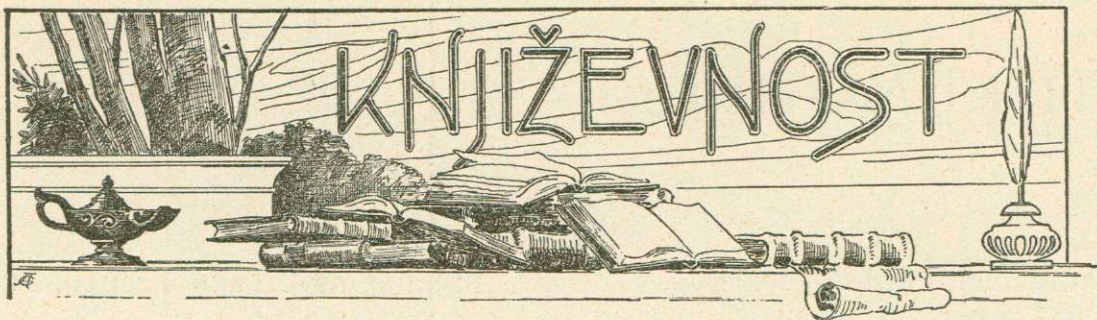
3.

Očka so se zasmeljali,
zasmejati se beli dan,
in pozdravila sta hkrati
tiho polje, tiho plan.

Oj to polje, širno polje,
hej, moj dan, čigavo je?
— Hej, vi očka, kdo mu daje,
da tak lepo, zdravo je? —

Zasmeljali so se očka,
beli dan se zasmejati,
in nad poljem pa škrjanček
hvalo je Bogú dajal . . .

SLOVENSKA.

Dva izleta na Rusko. Črtice iz popotnega dnevnika. Napisal A. Aškerc. Pretisk iz „Ljublj. Zvona“. V Ljubljani. 1903. Knjigar L. Schwentner založnik. 80. Str. 71. — Aškerc nam pripoveduje, da je bil dvakrat na Ruskem. Prvič si je ogledal Varšavo, Skt. Peterburg, Moskvo in Kijev, drugič pa Črno morje in Kavkaz. Bila sta dva izleta, kakor pravi pisatelj sam; zato popisuje vse bolj mimogredé, in tudi vtiski so bolj površni. Edino le kavkaško gorovje je popisano semtertja z večjim vznošom; inace je pripovedovanje precej hladno. Popotnik na železnici in ladji s „putevoditeljem“ v roki, ki gleda v naglici na levo in desno, da vjame nekaj površnih vtiskov in jih zabeleži, več tudi napisati ne more, ako neče pridajati iz domišljije. Žal, da so ravno glavna ruska mesta tako površno opisana. Tudi manjka Aškercu smisla za globoko čuvstvovanje ljudske duše ruske.

Tudi v tem spisu je Aškerc mrzel doktrinarec, ki naglaša rad svoje lastne ideje, namestu da bi se vgloobil v mišljenje ljudstva, ki nam ga hoče popisovati. Aškerc je Slovan v teoriji, a način njegovega mišljenja ni slovanski. S hladnim preziranjem gleda na versko prepričanje ruskega ljudstva, katero je res nejasno, otročje naivno, a ima vendar še več jedra, kakor mrzlo svetovno naziranje indiferentnega svobodomiselstva. Pred podobo Kristusovo nad Spasskimi vrati v Moskvi ima malo spoštovanja (str. 15.), mnogo manj, kakor pred rusko policijo, in jo omenja z neprijetno ironijo, a ob morju deklamira svoje panteiške nazore. Pred Kristusovo podobo se mu zdi preneumno privzdigniti klobuk, a globoko se klanja „svetemu, božanskemu morju“, slavi njegovo „večno moč“, in „solnčnega boga“. Ne le v pravoslavju, tudi v katolicizmu vidi „čisto zunanje praznoverske pobožnosti“ in „teatralne produkcije“ (str. 17.), a patetično se klanjajoč vzklika: „Slava ti, veličastno, večno krasno, sveto in božansko, ti dobrotljivo in blago, ti čudovito morje!“ (Str. 27.) Je pač

lepo, če potopisca navduši prirodna lepota, a v primeri z duševno lepoto je morje vendarle samo — mnogo vode...

Mimogrede nam čisto po nepotrebnem zagotavlja, da „dogmatika ni znanost“ (str. 17.), s čimer nam slednjič dokazuje le to, da se je učil ni. Ko se koplje s popolnoma nagimi ljudmi, se hujuje nad „neprirodnim srednjevečnim asketizmom“, ki uči, da je „golo telo grdo“ in slavi „starogrško prosveto“ in kult „večnomlade, večnolepe prirode“ (str. 25.) O cerkvah nam ve povedati pa le, da so jako dragocene. Sploh manjka v vsem potopisu onega vglobljenja v mišljenje konkretnega ljudstva, vpogleda v socialno življenje, smisla za kulturno razvijanje ljudske duše, sočutja do njenih slabosti in vrlin, — kar je pa vse potrebno za spis, ki naj bi bil kaj več, kakor le naštevanje malopomembnih osebnih doživljajev ali geografskih podatkov. Segli smo po knjigi, da bi izvedeli, kaj in kako Rusi mislijo in živijo, a izvemo večinoma le, kaj misli gosp. Aškerc.

Aškerčev namen je, da dela za zbližanje Slovencev in Rusov. Rusi pač ne bodo mnogo zvedeli o njegovih nazorih, ker je ruska cenzura knjigo takoj na meji zaplenila, a med Slovenci utegne ta knjiga zbuditi kakega potnika, ki bi globlje proučil ruske razmere in nam o njih podal natančno in poučno sliko.

Dr. E. L.

Pripovedi o Petru Velikem. Po petem ruskem izdanju A. Petruševskega poslovenil Ivan Steklasa. „Slovanske knjižnice“ snopič 128—131. Andrej Gabršček v Gorici. Str. 312. — Poljudno je opisano v tej knjigi življenje in delovanje carja Petra Velikega. Pisatelj z domoljubnim namenom popisuje, kako je odločna, izrazita individualnost Petrova Rusijo iz stare dobe iztrgala in presadila v evropski tok. Pripovedovanje je jako prijetno prepleteno s pesniškimi odlomki. Knjiga je jako poučna za umevanje notranjega ruskega razvoja in zanimiva zlasti zdaj, ko Rusija ideje Petra Velikega zanaša na daljni Vzhod. D. S.

HRVASKA.

Hrvatski preporod. Napisao dr. Gjuro Šurmin, kr. sveučilišni profesor. I. Od godine 1790. do 1836. S 3 slike. Zagreb. Tisak „Dioničke tiskare“. 1903. Str. VII + 223 + 044. Cena 4 K. — Posebnega dela o hrvaškem preporodu Hrvatje dozdej niso imeli. Prvi je napisal o tej dōbi sostavno obsežnejšo razpravo Tade Smičiklas l. 1885. v „Radu jugoslavenske akademije znanosti in umetnosti“ (knjiga 80. str. 11—72.) pod naslovom: „Obrana i razvitak hrvatske narodne ideje od 1790. do 1835.“ Škoda, da pisatelj od te svoje razprave ni izdal posebnega odtiska, ker bi se bila tako lažje razširila med občinstvom. Medtem so pa še vedno prav marljivo zbirali gradiva za omenjeno dōbo, posebno za književno zgodovino hrvaškega preporoda. Napisali so mnogo lepih monografij in črtic o raznih delavcih na književnem in političnem polju tega časa. Tudi mnogo dozdej neznanih pisem uglednih književnikov onega časa so našli in deloma obelodanili, a deloma izročili javni porabi raziskovalcem te dōbe. Gradiva je bilo tedaj zbranega mnogo, toda pisatelja ni bilo, da ga porabi ter poda občinstvu popolno sliko onih dogodkov iz hrvaške preporodne dobe. A duh časa je zahteval, da se to zgodi čim prej in da se s čitanjem domoljubnega spisa osokoli današnji mlajši zarod za vztrajno delo, ki ga iznovič čaka v borbi za domovinske ideale. Čudno je vsekako za hrvaške književne odnošaje, da je izdal ruski profesor Platon Kulakovski v Varšavi v ruskem jeziku zgodovino „Ilirizma“ že l. 1894., torej mnogo prej, nego so jo imeli napisano Hrvatje sami v hrvaškem jeziku; a Poljak profesor M. Zdziechowski je napisal v poljskem jeziku l. 1902. večjo studijo o najvažnejših književnikih iz preporodne dōbe. Zdej tudi na Hrvaškem niso mogli več čakati. Tega važnega dela se je lotil vseučilišni profesor dr. Gjuro Šurmin ter izdal zgoraj omenjeno delo koncem l. 1903. Hrvatje morajo biti s tem delom popolnoma zadovoljni. Profesor Šurmin je spisal to knjigo vestno in z onim domoljubnim čutom, brez katerega take vrste spisi ne morejo prodreti med širje občinstvo, kateremu so pred vsem namenjeni.

V tem prvem delu hrvaškega preporoda opisuje pisatelj dogodke od l. 1790. do 1836. Knjigo je razdelil na štiri poglavja. V prvem poglavju opisuje Hrvate v borbi za svoje pravice od l. 1790. do 1830. V drugem pa nam razvija književno delovanje te dōbe. V tretjem poglavju čitamo, kako Hrvatje odločno branijo svoje stare pravice od l. 1830. do 1836., a

v četrtem nahajamo obsežni opis književnega delovanja od l. 1830. do 1836. V opisu tedanjih političnih borb profesor Šurmin ni tako obsežen kakor Tade Smičiklas, po katerem je tudi deloma posnel svoj spis; zato pa je obdelal književni pokret v vseh posameznostih. Posebno je znamenito četrto poglavje, v katerem nam pisatelj predstavlja dr. Ljudevita Gaja kot prebuditelja hrvaškega naroda. O Gaju se je dozdej pisalo že marsikaj, toda temeljito se njegovo delovanje hrvaškemu narodu še ni razjasnilo. Prof. Šurmin sam pravi, da razen Kulakovskega dozdej ni hotel še nihče Gaja opisati hrvaškemu narodu po njegovih zaslugah. Pisatelj hrvaškega preporoda se je zato potrudil, da zbere o tem znamenitem možu gradivo ter čim jasneje razsvetli njegovo osebnost in delovanje za njegove dobe. Prof. Šurmin je zares uporabil vse tiskane vire o Gaju, a še več so mu koristila pri tem delu dozdej še neizdana pisma iz časov Gajevih; zato tudi trdi, da je Gaja ocenil le po svojih pisanih virih do leta 1848. in da se bode zategadelj njegov spis razlikoval od drugih v marsičem. In zares se vidi že v prvem zvezku, da se je pisatelj temeljito baval z Gajem. Da je pisatelj sploh vestno delal, se vidi tudi po beležkah iz virov, ki so dodani knjigi in obsegajo celih 36 strani. Knjiga ima tudi register vseh imen, ki se nahajajo v njej. Pisana je prav poljudno, ter nam je še posebno poučna zato, ker podaja kratko vsebino vseh važnejših književnih proizvodov one dobe, posebno iz važnih brošur in „Danice“. Za Slovence ima ta knjiga še posebno vrednost, ker se v njej nahajajo marsikateri podatki o stališču Slovencev naproti ilirski ideji; zategadelj jo prav toplo priporočamo slovenskemu čitateljstvu. Tiskarskih hib ne nahajamo v knjigi, pač pa nekoliko stvarnih, katere moramo omeniti. Na strani 22. se navaja med deželami Napoleonove Ilirije tudi Štajerska, kar pa ni resnično. Pisatelj pravi (str. 41.), da je ljubljanski nadškof baron Mihael Brigido poslal zagrebškemu škofu Maksimilijanu Vrhovcu slovenski prevod starega zakona v koroškem narečju ter dve slovnici in dva besednjaka slovenskega govora koroškega, v latinskem tekstu pa stoji na strani 011. „versionis Carniolicae“ in „lingvae Carnioliae“, kar je gotovo napačen prevod. Na str. 032. v 90. opombi mora biti v zadnji vrsti „u Zadru“ a ne „u Zagrebu“, ker „Kraljski Dalmatin“ je izhajal v Zadru, ne pa v Zagrebu.

Izdanje je zelo okusno, tisek ličen, a delo krasé tri slike, namreč: Ljudevita Gaja iz leta 1838., zagrebškega škofa Maksimilijana Vrhovca in grofa Janka Draškovića. I. Steklasa.

Povjestni spomenici slob. kralj. grada Zagreba. Na svet izdao Ivan Krst. Tkalčić. Knjige o posjedih, Sv. IX. od l. 1384—1440.

dva debela zvezka zgodovinskih virov glavnega mesta Zagreba. V poprejšnjih osmerih zvezkih je priobčil srednjeveške listine in sod-

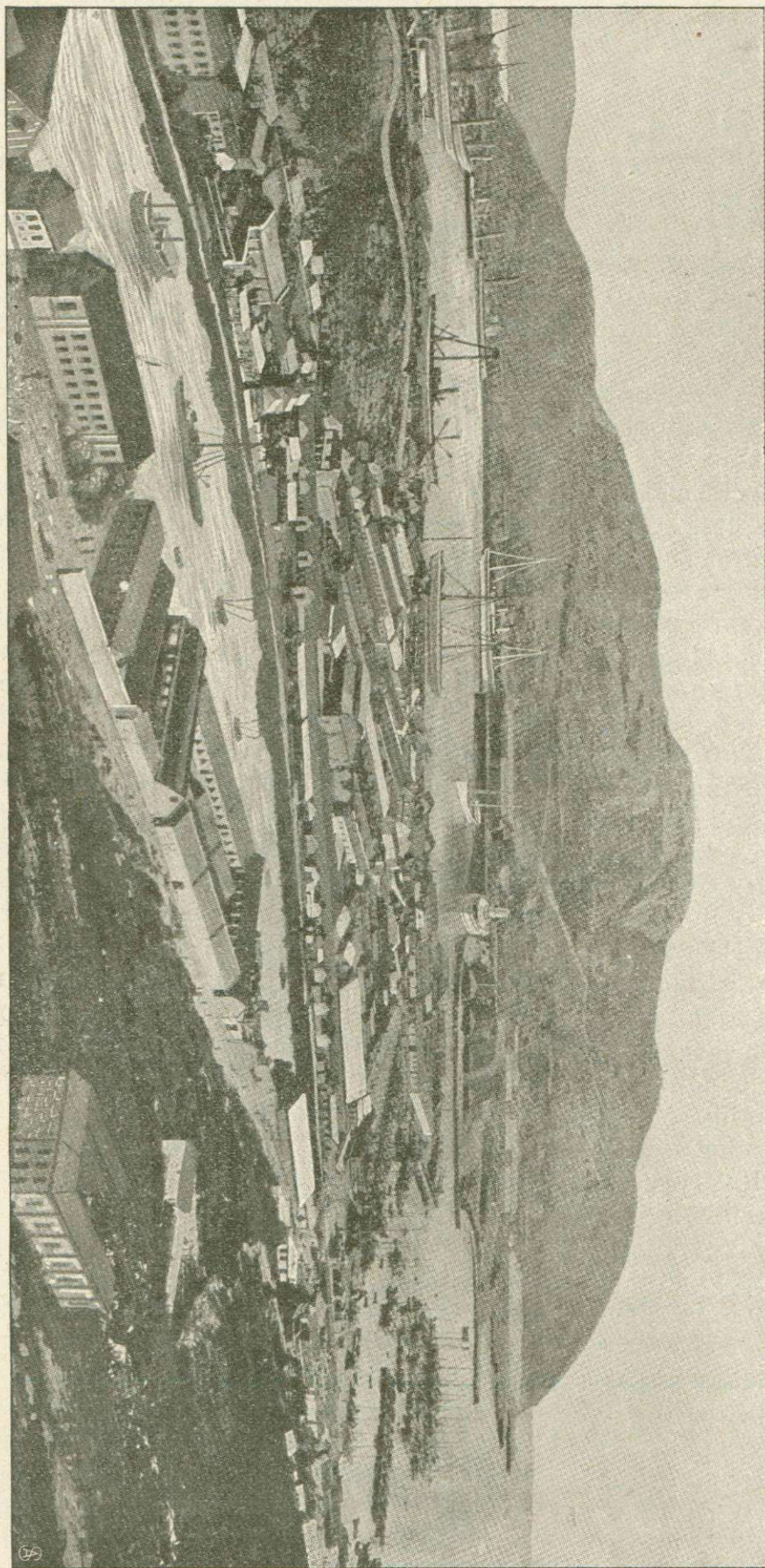
nijske zapisnike, a z devetim zvezkom je začel objavljati knjige o mestnih in meščanskih posestvih, ali kakor bi po domače rekli: mestno zemljiško knjigo. Zemljiške listine je izdajal mestni magistrat, kateri je na nje pritisnil mestni pečat kot znak, da je listina avtentična. Ker je pa l. 1384. neki literat mestni pečat ponaredil in izdajal ponarejene listine, je mestna občina prenamenila pečatnik in sklenila, da morajo vse zemljiške listine imeti novi pečatnik, in se morajo v teku dveh let prepisati v mestno knjigo. Tako je nastala mestna zemljiška knjiga.

V mestni občini zagrebški je bilo v polovici XIV. stoletja do 280 hiš, a te so bile zidane (*domus murata*, *palacium*), ali pa lesene (*domus lignea*). Hiše so prodajali zaradi dolga ali pa prostovoljno; moral pa je tedaj lastnik hišo najprej ponuditi sorodnikom in sosedom. Če je vdova prodajala hišo ali posestvo, so morali v to privoliti tudi njeni odrasli otroci. Hiše ubijavcev, hudodelnikov in čarovnic je zaplenila mestna občina in prodala. Če je kdo umrl brez oporoke, je zapalo njegovo premoženje mestni občini. Hiše niso bile ravno drage; omenja se, da je „*curia integra murata*“ bila prodana za 18 gld. V knjigah se nahajajo tudi zanimivi podatki o mlinih, o vrtovih, o njivah, travnikih, vinogradih in gozdovih.

V prvi knjigi je priobčil izdajatelj zemljiške zapisnike do l. 1440., v drugi pa od l. 1441. do 1470. V to dobo spada tudi strahovlada celjskih grofov, katerih vojska je

prišla l. 1441. na spomlad v Zagreb. Ko je leta 1445. postal Ulrik celjski hrvaški ban, je odstavil mestnega sodnika (župana) Martina in

PORT ARTUR. — PRISTANIŠČE IN TRDNJAVA.

str. XXXIII. + 387.; sv. X. od l. 1441—1470. str. XXVII + 309. Leksikonska oblika. — V teku pol leta je izdal marljivi hrvaški zgodovinar

ga zaprl v Krški grad; v mestno poglavarstvo je spravil svoje ljudi, a važno službo mestnega kapetana je oddal lakomnemu in silovitemu Seboldu Majerju, kateri je mirnim zagrebškim meščanom storil sto in sto krivic. S smrtjo Ulrikovo leta 1456. je odzvonilo privržencem celjskih grofov, in zagrebški meščani, katerim je Ulrik s svojimi ljudmi vzel silovito hiše in posestva, so se pritožili mestnemu poglavarstvu, a to se je obrnilo na kralja, kateri je zapovedal, naj se vse točno preišče in vrne krivično prisvojena imovina. To se je tudi zgodilo; mestni sodnik je z meščanstvom šel od hiše do hiše in pred sosedi in mejaši vrnil zakonskim lastnikom njihovo last, a mestno poglavarstvo je izdalo nove zemljiške listine, takozvane „literas restatutorias“.

Ti zapiski nam podajajo zanimivo sliko srednjeveškega Zagreba in so zelo važni za domačo kulturno zgodovino. Brez Tkalčičevega ogromnega dela, s katerim se lahko ponaša zagrebško mesto, ne moreš danes niti govoriti o hrvaški kulturni zgodovini. Vrednost teh debelih knjig bode narasla posebno tedaj, ko jih bodo razni učenjaki začeli podrobneje proučevati. Omenjam le, da bi tudi pravnik našel v njej obilo gradiva za domače pravo. Pred vsem pa krasi delo vzorna temeljitost; obširni uvodi bodo zanimali tudi nezgodovinarja. Natančno kazalo bode mnogo pripomoglo, da bo delo lahko rabljivo. Naj bi marljivi pisatelj še dolgo deloval za zgodovino belega Zagreba!

Janko Barlè.

Hrvatski narodni razgovori. Sveska II. Zemlja i rad. Napisao Stručnjak. — 120. Str. 96. Cena 20 f. — Ljudske knjižnice

med Hrvati precej dobro uspevajo. V kratkem so jih mnogo osnovali. Pač se opaža pomanjkanje dobrih in poljudnih knjižic, ker razen onega, kar je izdalo „Društvo sv. Jeronima“, težko kaj najdeš, kar bi bilo za narod. Zato so razni izdajatelji začeli izdajati knjige za narod. Omenjam Milana Marjanovića in Franja Biničkoga; „hrvaške narodne razgovore“ je pa osnoval dr. Štefan Ortner. Drugi zvezek je boljši od prvega in članek „Zemlja i njezino obradjivanje“ je napisan prav dobro in bode dal poljedelcu marsikatero zdravo navodilo, kako mora obdelovati svojo zemljo, da bo imel od nje več koristi nego doslej. V „Kovčežicu“ je dodal izdajatelj poučne drobtine iz zakonov, gospodarstva in zdravilstva. Tretji zvezek bo prinesel članek: „Dom i škola.“

J. Barlè.

Dva latinsko-hrvaška udžbenika osemnajstoga vijeka. Napisao Vlado je Dukat. 80. Str. 31. — Prof. Dukat je v tej razpravi obširno ocenil dve latinsko-hrvaški učni knjigi (udžbenik) iz XVIII. stoletja. Prva knjiga je takozvani „Flos Latinitatis“ znanega jezuita francoza Frančiška Pomeya, katero je v hrvaško obleko odel tudi jezuit Ivan Gallyuff. To je zbornik latinskih izrazov in rekel, razvrščenih po alfabetskem vzporedju in pretolmačenih na hrvaški jezik. Da so to knjigo mnogo rabili, izpričuje to, ker je doživela več izdanj. Druga knjiga je „Syntaxis Ornata“, katero je napisal jezuit Frančišek Wagner, a hrvaško izdajo je priredil najbrž že omenjeni Gallyuff. Ta knjiga uči, kako mora biti latinščina čista, izbrana in okrašena. Razprava utegne zanimati jezikoslovce.

J. Barlè.

NAŠE SLIKE.

Cvetna nedelja! Prvi lepi pomladni praznik je cvetna nedelja. Vsa priroda se probuja. Prvo zelenje sili na dan, grmički poganjajo mehke mačice, nežno popje se začenja razvijati. In tedaj poveže mladina te pomladne prvine v okrašene butare ter jih dá v cerkvi blagosloviti v spomin, da so Kristusu

judovski mladenči klicali „Hozano“ ta dan ter mu stlali cvetje in zelenje na pot. Naš slikar g. Žmitek je porabil to snov za karakteristično vinjeto (str. 193.) Degerjeva velika slika (str. 200—201.) pa nam kaže ta dogodek v Jeruzalemu. Kakor v ekstazi sprejemajo Jeruzalemti Kralja nove zaveze, ki prihaja tako mil in krotak. Njegova mati ga sreča, za njim pa hodijo učenci v sprevodu, strmeč nad prizori, ki se

razvijajo pred njihovimi očmi. Od Janeza in Petra dalje se vidijo posamezni apostoli. Temnogledi farizeji ob strani in hinavski Judež pa nas spominjata, da pride za cvetno nedeljo — veliki teden . . .

Numizmatika je veda o denarjih. Numizmatiki zbirajo denarje raznih časov in držav, da jih znanstveno popisujejo. Ta veda je važna zlasti za zgodovino, ker iz denarja se spoznavajo dōbe in vladarji. Med risbami pokojnega Janeza Šubica smo dobili ta črtež, ki nam kaže genija numizmatike (str. 223.)

Slovenska glasba pri koncertu „Glasbene Matice“.

Dne 12. marca t.l. je priredila „Glasb. Matica“ koncert, ki je bil zanimiv zlasti zaradi tega, ker nam je predstavil celo vrsto naših sedanjih slovenskih skladateljev. Naša glasbena literatura narašča polagoma in šteje že precej skladb, ki presegajo daleč srednjo vrednost, a zahtevajo tudi primernih pevskih moči za izvajanje. Zato si pridobiva „Glasb. Matica“ mnogo zaslug za skladatelje in za občinstvo, ako nam vzorno prednaša nove skladbe. Poleg klasičnomirnega Foersterja, kateremu ravno v tej številki posvečujemo daljši opis, so se nam predstavili mlajši talenti.

Zanimal je občinstvo zlasti Anton Lajovic. Obširni program nam pripoveduje o njem sledeče:

„Anton Lajovic, rojen na Vačah pri Litiji l. 1878., je študiral ljudsko šolo in gimnazijo v Ljubljani ter maturiral l. 1897. z odliko. Za časa svojih gimnazijskih let je bil gojenec „Glasb. Matice“, kjer se je učil pri koncertnem vodju Hubadu zborovega petja, klavirja in harmonije; po dovršenih gimnazijskih študijah se je podal na dunajski konservatorij, kjer je nadaljeval svoje študije v kontrapunktu (pri prof. Rob. Fuchsu) in kompoziciji. Kot abiturient konservatorija (končal ga je z odliko) je zložil skladbo „Gozdna samota“ za ženski zbor s spremljevanjem orkestra, ki se je 8. jul. l. 1902. v konservatorijskem koncertu z najlepšim uspehom proizvajala. Sedaj nadaljuje pravne študije na Dunaju. Kot komponist je Lajovic prvikrat javno nastopil v koncertu „Glasbene Matice“, ko se je pod vodstvom koncertnega vodja M. Hubada proizvajalo njegovo prvo delo „Adagio za veliki orkester“, ki je doseglo časten uspeh. V tem koncertu se je prvikrat dogodilo, da se je domačega skladatelja izvirna simfonična skladba za veliki orkester mogla izvajati. Na polju simfonične slovenske skladbe za veliki orkester razen Lajovičevih skladb: Adagio op. 1., simfoničen „Scherzo“ in „Andante“ opus 4., ki sta se v tem koncertu izvajala, sploh še ni nobene izvirne skladbe.“ Lajovic snuje na široko svoje skladbe. Njegovo glasbeno mišljenje se giblje vedno v širokih mejah velikega orkestra, in

to tehniko zanaša tudi v svoje vokalne skladbe. Lajovic sklada v velikem slogu. Patetični ton in globoko premišljevanje zadene bolje, nego pa lahne lirične motive. Lajovic je vsekako velik talent.

Kot pianist in skladatelj se je odlikoval g. Josip Procházka.

„Rojen je bil l. 1874. v Slanem na Češkem. Študiral in dovršil je gimnazijo v svojem rojstnem mestu, orglarsko šolo in konservatorij (klavir pri J. Jiráneku, kompozicijo pri dr. Antonu Dvořáku) v Pragi in je bil l. 1898. po odhodu Karola Hoffmeistera imenovan učiteljem „Glasbene Matice“. Zložil je dosedaj več samospevov in dvospevov, več skladb za klavir in gosli ter za klavir in violončelo. V tisku so do sedaj izšle: 4 klavirske skladbe op. 3. (v Pragi l. 1899.), 2 zvezka „Skic za klavir“, „Nálady“ za gosli in klavir (l. 1901.), štiri dvospevi za sopran in alt s spremljevanjem klavirja in več slovanskih pesmi za zbor in posamezne glasove, priobčenih v slovenskem zborniku „Novi akordi“. Njegova „Sonata za gosli in klavir“ op. 8. je dobila „drugo častno nagrado“ društva „a kamorno glasbo v Pragi in njegova kamorna skladba „Trio za gosli, violončelo in klavir“ op. 9. je bila odlikovana s „prvo častno nagrado“ „Društva za kamorno glasbo“ v Pragi l. 1901. in z „drugo častno nagrado“ slavne „Češke glasbene akademije“ v Pragi. Skladatelj dr. Anton Dvořák je ocenjeval njegove skladbe in je predlagal akademiji prislužno odlikovanje.“ Njegove skladbe imajo mnogo nežnega liričnega duha.

Mnogo zaslug za našo posvetno glasbo si je pridobil zadnji čas dr. Gajmir Krek, sodni pristav v Ljubljani. Glasbe se je učil na glasbeni šoli „Štaterskega glasbenega društva“. Kot urednik „Novih akordov“ je zbral okolo sebe lep krog domačih skladateljev. Poleg starejših mojstrov nastopajo tu zlasti mlajši, moderni skladatelji. Sam pa je priobčil tudi mnogo samospevov, mešanih zborov in klavirskih skladb. Kot skladatelj je jednat in izrazit. Čuli smo tudi mešani à capella zbor „Moji devojčici“ dr. Antona Schwaba, zdravnika v Celju. Zastopan je bil še rajni Anton Nedvĕd, našim čitateljem znan že od prej. Genialni dr. Anton Dvořák, Bedřich Smetana in veliki Fran Liszt so dali temu domačemu umetniškemu vencu veličastno ozadje.

Ker nam „Glasbena Matica“ gotovo še večkrat predstavi naše domače umetnike, se bomo ozrli ob priliki še natančneje na njihove skladbe.

Spomin na barona Vega med ljudstvom.

23. t. m. so se Vegovi častivci spominjali stopetdesete obletnice rojstva velikega učenjaka Vega. Čeprav se je zadnji čas pri nas o njem marsikaj pisalo, moramo priznati, da se je bil spomin na slavnega Slo-

venca med lastnim narodom nenavadno hitro pozabil. — Glavni vzrok bo pač ta, da se je Vega rodil (1754), je živel in umrl (1802) v dobi, ko je bila Slovenija narodno še bore malo probujena. Ob njegovi smrti je Vodnik ravno razpenjal krila. Imeli smo izpod njegovega peresa že štiri letnike „Novic“ (1797—1800) in triletnike „Velike Pratičke“ (1795—1797); v obeh je starosta slovenskih pesnikov dramil rojake tudi k probuji narodne zavesti. Da ni imel veliko odziva, nam pa najglasnejše priča dejstvo, da se niti „Pratika“ niti „Novice“ niso mogle vzdržati; šli sta druga za drugo. Ko je torej proslavljeni matematik l. 1802. tragično končal tek življenja v dunavskih valovih, si moremo misliti, da jih je bilo na Slovenskem le malo, ki so vedeli, kdo je umrl. Celó l. 1846., torej blizu 50 let po njegovi smrti, vneti Vegov častivec duhovnik K. Huber ni našel nobenega odziva, ko je v „Muzejskem društvu“ predlagal, da se mu postavi spomenik!

Vzrok, da je bil Vega tako hitro pozabljen, bo pač tudi ta, ker je njegov rod tako kmalu izumrl. Jurij je bil edini moški potomec v Vehovčevi družini; zato je domačijo prevzela starejša sestra Marija in se omožila s Petrkom; ti ljudje pa menda niso bili posebno gospodarski, kajti posestvo je prišlo kmalu na tuje. Baron sam je bil sicer oženjen, pa edinec Frančišek si je v starosti 21. let sam vzel življenje.

Moravsko ljudstvo se barona Vega ne spominja. Kar omenjajo pisatelji — n. pr. g. prof. M. Pirnat v lanski novembrski številki „Ljublj. Zvona“, „kako spretno je znal Vega kot deček nastavljal ptičem“ in „kako navihlan je bil Vega kot majhen deček“ — so le fantazije, ki pogrešajo vseh znakov verodostojnosti. Prvotne tradicije ni nič. To bi osupnilo marsikoga, če količkaj pozna temperamentnega moravškega kmeta, ki imenitnih oseb ne pozabi izlepa. Tega ali onega „fronkarja“, ki je morda pred desetimi leti strašil po dolini, ali kakega „valpta“ iz časov grajščinske tlake, ali n. pr. originalnega slikarja, ki so mu dejali „Kavkov Miha“ — o takih in podobnih osebah se govori od roda do roda. O Vegu molče. In vendar je bil on baron! Ko bi ga bili naši ljudje poznali v moških letih, v vojaški uniformi, okrašeni z visokimi odlikovanji, in ko bi jim bila kdaj v meso in kri prešla zavest, da je tako velik gospod postal iz preprostega hribovskega kmeta, bi se govorilo o njem v raznih variantah še dandanes na dolgo in široko. Zato sklepamo s precejšnjo gotovostjo, da Vega ni zahajal domov, vsaj potem ne, ko je nastopil vojaško karijero. In tudi to je eden izmed vzrokov, da so ga ožji rojaki pozabili morda že v drugem rodu. S svojci je sicer ostal v živahni dotiki; iz „Novic“ (1854. št. 70.) izvemo, da ga je nečak Jože Petrka celo na Dunaj prišel večkrat obiskat, kar vendar ni bila malenkost za tiste čase. Toda ti ljudje so Vehovčevino zapustili, kakor smo omenili, in z njimi je prešla zadnja sled prvotne tradicije o baronu.

Prezreti tudi ne smemo, da stoji Zagorica v hribih; od ostale moravške župnije jo ločijo visoka Muravica, zapuščena brda in zaraščeni gozdovi. Majhno selo je to; hiše so raztresene in redko sejane; bližji sosedje so Zagoričanom le Križevci, in še teh je malo. Zato je čisto naravno, da se je tako hitro izgubilo še tisto malo spomina, kar ga je zapustil slavni rojak. Pa ko bi bil Vega v poznejših letih tudi kdaj obiskal svoj dom, ali ko bi se bil dlje časa mudil v rojstnem kraju, bi se ga mnogo bolj spominjali v Savski dolini kakor pa onstran Muravice in Ciclja, ker imajo Križevci z moravsko dolino sploh le bolj malo zveze.

S temi izvajanci pa nikakor ne trdimo, da Moravčani barona Vega zdaj ne poznajo. O pač, ravno starejši ljudje vedo o njem mnogo povedati! Toda to poznanje je umetno, naučeno, in datira večinoma iz l. 1865., ko se je v Zagorici vršila prva slovesnost Vegu na čast. Tedaj — in ne že l. 1864., kakor na omenjenem mestu dvakrat trdi g. prof. Makso Pirnat — so pribili na ospredje svetokriške cerkvice železno ploščico z napisom in na hišo so obesili deščico s kratkimi dati imena, rojstva in smrti. To je glavni vir ljudske tradicije o baronu Vegu med Moravčani, da, med Križevci in Zagoričani samimi.

Drugi, morda celo važnejši vir je Bedenkov roman „Od pluga do krone“, ki so ga po moravški dolini že mnogo prebirali, a bi ga bili gotovo še bolj, ko bi ne bil tako drag. Kajti pisan je poljudno, zanimivo in z ljubeznijo do junaka Jurija; vrh tega je roman zgodovinski, in naše ljudstvo je še vedno zdravo dovolj, da ima za poučne, koristne stvari veliko smisla, za prazne umetniške fantazije pa skoraj nobenega.

L. 1865. pa so 26. sept. tisto deščico — g. pl. Radics jo v novembrski številki lanskega „Slovana“ imenuje „spominsko ploščo“! — v Zagorico prinesli z velikimi, bržkone pretiranimi ceremonijami. Vse skupaj se je ljudem zdelo — smešno! „Mislil sem, da se norčujejo iz nas“, pravil je postaren očanec. „Z rajnim očetom sva jo bila udarila čez Javorščico; ves sem bil premočen. V Moravčah je bilo oznanjeno, kakšne reči se bodo godile pri Sv. Križu; ljudi je prišlo vse črno. Pa kaj mislite, da smo videli? Dolgo ni bilo nič; naposled priigra od Lazov sem proti cerkvi muzika, ljudje so se prerivali po rebri in vpili „živio“, spredaj pred godci je šel Bleiweis in druga gospoda, za njimi pa je nekdo na črni blazinici nesel neko belo stvar. Šment, sem dejal očetu, sam presvetli cesar gre k Sv. Križu! Pa kaj je bilo? Čisto navadno „dilco“ so prenašali semintja! O, gospoda, sem si mislil, ti si pa še bolj neumna kakor je nas eden!“ — Tako je sodil o stvari preprosti kmetski čut. Seveda so bili Bleiweis, Toman, Huber in drugi tedanji rodoljubi pri vsem tem nedolžni Dunajčana Wagner in Bergmann sta kratko naznanila, da prideta 26. sept. Vegovi „plošči“ ob 7. uri zjutraj z vlakom na Laze; hotela sta menda čisto privatno počastiti učenjakov dom. Slo-

venci, misleč, da pride z Dunaja kdovekaj, so vpri-
zorili veliko agitacijo in napovedali veliko narodno
slavnost. Skoraj gotovo je lesena deščica razočarala
nje same, toda plavati so morali v napovedani smeri
naprej.

Vkljub temu slavnost ni bila brez pomena za
ljudsko probujo. Bleiweisa, Tomana in originalnega
župnika Huberja pomnijo ljudje še zdaj. Da se pa
Vegov spomin po preteku 39 let, odkar so ga naivno
proslavili prvič, proslavi primerno kulturi, ki jo je v
tem času dosegel naš narod, naj pokaže — narodna
radodarnost!

Vl. K.

Franjo Bradaška. Dne 1. februarja je umrl v
Zagrebu Fr. Bradaška, upokojeni gimnazijski rav-
natelj, v 75. letu svoje starosti. Bil je rojen v Kranju
leta 1829. Služil je kot profesor in ravnatelj na gimna-

dovino je pregledal ter dodal nekoliko opomb. Za
hrvaško gimnazijo je izdal po Pützu predelani „Pri-
merjajoči zemljepis“; to knjigo so rabili skozi več let
po hrvaških gimnazijah. Še dandanes je znamenita
zaradi zemljepisne hrvaške terminologije, iz katere
so kasnejši zemljepisci črpali gradivo za svoje knjige.
Franjo Bradaška je bil skoraj zadnji onih zaslužnih
slovenskih profesorjev, ki so prišli na Hrvaško ob
koncu absolutizma ter začeli na početku ustavne dobe
pomagati bratom Hrvatom hrvatiti njihove šole.
Hrvatje še dandanes visoko cenijo delovanje teh pro-
fesorjev, kakršni so bili: Žepić, Valjavec, Tušek, Er-
javec, Lipež i. dr. Od te vrle čete živita zdaj samo
še Trdina in Fr. Magdić. Tudi pokojnemu Franju
Bradašku ostane med Hrvati trajen spomin. I. St.

Slovenska umetniška razstava na Dunaju.
Dunajčanom je izmed slovenskih umetnikov najbolj

CARSKI NAMESTNIK ALEKSEJEV IN NJEGOVO SPREMSTVO

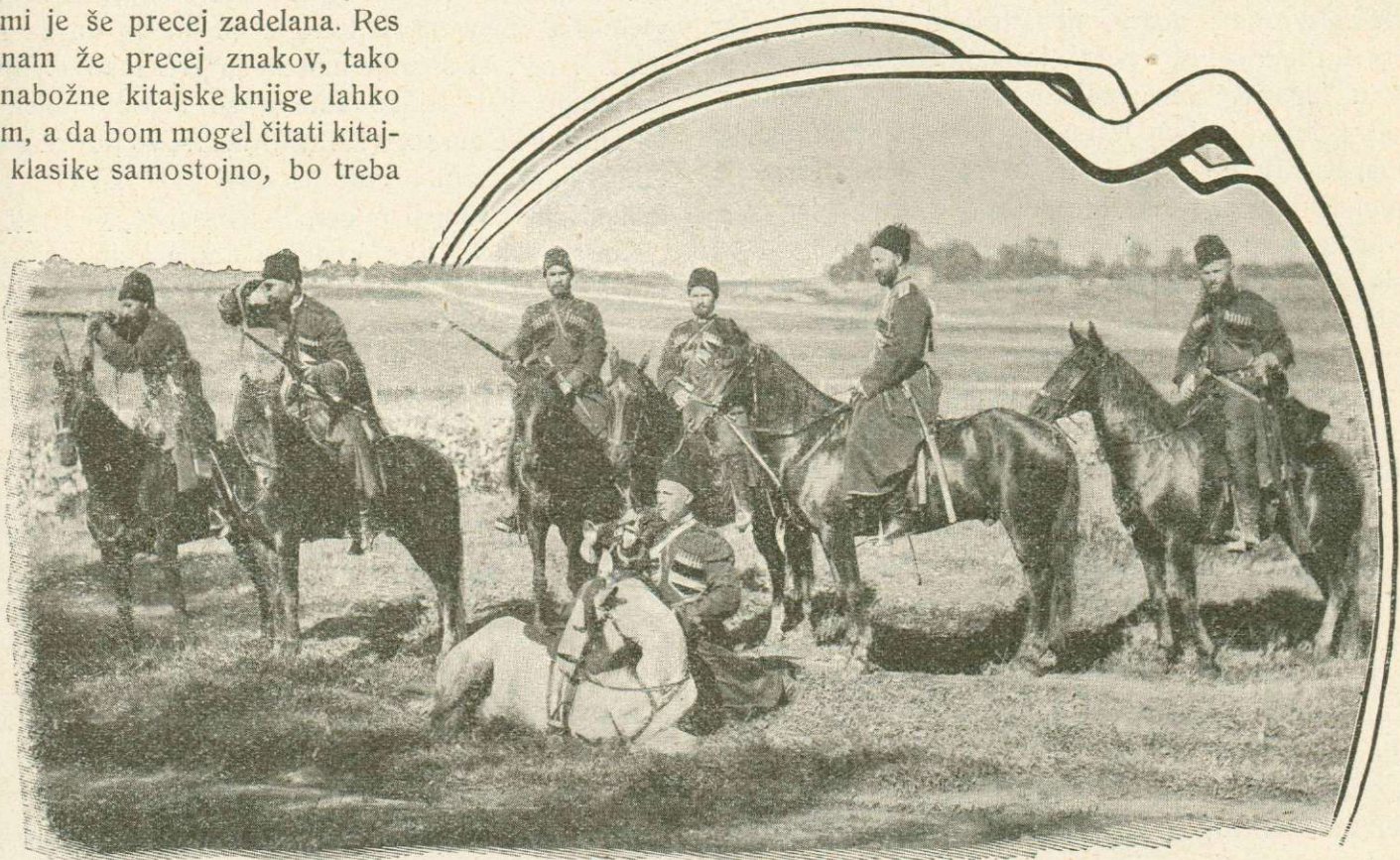
ziji v Varaždinu, odkoder je prišel za ravnatelja
na zagrebško gimnazijo. Tukaj je stopil v pokoj
l. 1883. ter je živel iz početka v Gradcu, kasneje pa
zopet v Zagrebu. Zadnja leta je bil jako bolan. Bra-
daška je bil zgodovinar in zemljepisec, a i je malo
pisal, dasi mu je bil jezik lep in slog jedrnat. Kot
profesor in ravnatelj je bil strog in natančen. Pisa i
je začel v „Slov. Bčeli“ zgodovinske sestavke. V
„Novicah“ je leta 1856. objavil „Kratek pregled sta-
rega slovstva hrvaškega“ po Mažuraniću, v katerem
odobrava, da so se poprijeli kajkavci književne hrva-
ščine, namreč štokavščine V „Vodnikovem Spomeniku“
l. 1859. navaja vzroke, zakaj Slovani niso dosegli
moči, ki je primerna njih velikemu številu. L. 1859.
je opisal v „Slov. Glasniku“ Zagreb. V „Letopisu
Matice Slov.“ l. 1870. je napisal razpravo o najstarejši
zgodovini slovenski. Tudi Trdinovo slovensko zgo-

znan arhitekt Jožef Plečnik, katerega duhoviti
načrti, pričajoči o originalnem in jako finem umet-
niškem čutu, so že našli opetovano splošno prizna-
nje. Prošli mesec so pa priredili tudi drugi slovenski
umetniki, združeni pod imenom „Sava“, umetniško
razstavo pri Miethkeju na Dunaju. Nam so ta dela
znana večinoma z domačih razstav. Razstavljali so
slikarji Ivan Grohar, Rihard Jakopič, Matej
Jama, Matej Sternen, Ferdinand Vesel, Peter Žmitek in kipar Frančišek Berneker.
Dunajska kritika je ugodno sprejela ta prvi nastop
slovenskih umetnikov na Dunaju. Poljsko društvo
„Sztuka“ in češki „Manes“ sta že dobro znana
na Dunaju. Želimo, da bi si tudi „Sava“ pridobila
toliko ugleda!

Slovenec — misijonar, našim čitateljem dobro
znani o. Veselko Kovač, nam piše s Kitajskega: „Do

sedaj mi je učenje jezika vzelo veliko prostega časa. Božja pomoč, neumorno učenje in konverzacija z ljudstvom: vse to me je vsposobilo glede na kitajščino toliko, da lahko pridigujem samostalno ne z mehaničnim učenjem na pamet! — No, treba vedeti, da se mora temu ljudstvu vse bolj preprosto propovedovati, kakor je to navada v Evropi. Da sem se jeziku razmeroma tako kmalu privadil, to seveda nikakor ni individualna zasluga, ampak to se mora pripisovati, mislim, daru, katerega je dal Bog glede na jezike v posebni obilici Slovanom, pred vsem — Slovencem. To svedoči tudi dejstvo, da med vsemi tujimi narodi Rusi govoré najboljšo, najpravičnejšo kitajščino. Temu ne more ugovarjati nihče. Pot v klasično slovstvo kitajsko pa mi je še precej zadelana. Res poznam že precej znakov, tako da nabožne kitajske knjige lahko čitam, a da bom mogel čitati kitajske klasike samostojno, bo treba

ki je bil nedavno imenovan za profesorja praške umetniške akademije, je bil rojen 1855 v Cavtatu in je prišel, komaj dvanajst let star, v Ameriko. Na pariški akademiji se je učil pri profesorju Cabanelu. Kot dijak je že razstavil prvo sliko. Pozneje je slikal kraljico Natalijo in črnogorskega kneza z rodbino. Naselil se je v Parizu in slikal večinoma za Anglijo. Na raznih razstavah je dobil odlikovanja. Razstavljal je vsako leto vsaj po dve novi večji sliki. Od leta 1893. je bival v Zagrebu, kjer je slikal največ portrete. Tu je ustanovil tudi „Društvo hrvaških umetnikov“, kateremu je bil dalj časa predsednik. V Dubrovniku je slikal dekoracije v gledališču, v Belgradu rajno kraljevo dvojico. Letos je razstavil svoje slike na

DONSKI KOZAKI.

bržkone še truda več let. Če Bog dà zdravja in časa, morda še kaj poslovenim.“ — Obljuba velja!

Staroslovenščina. Vatroslav Jagić je izdal „Kirchenslavische Glossen saec. XI. XII.“, kjer odtiskuje z natančnimi faksimili znamenit kodeks dunajske dvorne knjižnice francoskega izvira s staroslovensko-staročeškimi pripisi.

Kat. tiskovno društvo so osnovali Hrvatje. Na čelu mu stoje nadbiskup dr. Posilović, škofje dr. Strossmayer, dr. Maurović, Drohobecy, Krapac, Voršak, poslanec Bresztyenski in prior Seigerschmied. Društvo bo izdajalo tudi nov dnevnik.

Vlaho Bukovac — profesor na umetniški akademiji v Pragi. Hrvaški slikar Vlaho Bukovac,

Dunaju, in pred nekaj meseci ga je povabil srbski kralj Peter I., naj ga pride slikat. V tem času ga je došel častni poziv na stolico praške akademije.

O Črni gori je izšla nedavno knjiga: „Černá Hora. Fysikálně-geografická črta s úvodom historickým.“ Spisal jo je Bohuslav Horák. V uvodu pisatelj razmotriva, odkod izvira ime „Črna gora“ ter trdi, da je bilo to najprej samo ime katunske nahije, ki je obraščena s temnim gozdom.

Število bolgarskih listov. L. 1903 je izhajalo na Bolga skem 111 listov. Najstarejši politični list je „Državen vëstnik“; izhaja že 25 let. Najstarejši list za leposlovje je „Periodičesko spisanie na bolg. Knjižovno Družestvo.“

Ljuben Karavelov (1879 – 1904.) Dne 29. januarja 1879. je umrl v bolgarskem mestu Ruse sloveč književnik in ob svojem času najbolj nadarjeni bolgarski leposlovec. Hvaležni Bolgari mu bodo postavili v Rusah skromen nagrobni kamen, dasi je Karavelov vreden krasnega spomenika. Karavelov je cela desetletja budil narodno zavest, klical na boj za svobodo svojega naroda, ustanovil lista „Svoboda“ in „Nezavisimost“, pisal v list „Znanje“, izdajal dobre in koristne knjige, a takratna Bolgarija ga ni dovolj cenila. Po njegovi smrti niso napisali o njem nobenega vestnega življenjepisa in niti enega nekrologa! Šele zdaj se Bolgari spominjajo zaslug rajnega Karavelova, za kar gre zahvala Iv. Vazovu in uredniku S. Bobčevu. — Spisi L. Karavelova so izšli v osmih debelih zvezkih; dozdej nenatisnjeni spisi so: „Zapiski za Blgarija i blgaritê“, „Pametnicitê na narodnija byt u blgaritê“ in nekoliko prevedenih povesti iz maloruščine. Ljuben Karavelov je bil enciklopedist; doba, v kateri je živel, je to zahtevala. Pisal je pesmi in prozo, povesti iz narodnega življenja, zgodovinske razprave in članke za liste. Njegova glavna zasluga je, da je seznanil Ruse z Bolgari. V tem pogledu je važna razprava Karavelova „Blgari ot staro vreme“, ki je bila objavljena v „Ruskem Vêstniku“ in tudi spis „Pamjatniki narodnago byta blgar“. Ta spis je izdal Katkov v Moskvi v vseučilišni tiskarni l. 1861.

F. Št.

Michał knez Radziwiłł. 17. novembra je umrl v Varšavi Michał knez Radziwiłł v 50. letu svoje starosti. Rojen je bil 17. majnika l. 1853. v Szpanowi v gub. volinjski. Oče mu je bil Karol, mati pa Jadwiga s Sobańskih. Študiral je v tujini in večji del svojega življenja preživel v Nieborowi pod Lomiczem. Rajni knez se je z veseljem udeleževal javnega življenja in sicer na filantropičnem polju. L. 1896. so ga izvolili za predsednika „Tow. Dobroczyńności“. Največ zaslug na dobrodelnem polju si je pridobil kot oskrbnik „Nazareta“, zavetišča za dečke. Knez Radziwiłł je znan tudi kot literat in publicist. Dolga leta je bil urednik in izdajatelj „Biblioteke Warszawskie“. Razen tega je izdal nekoliko izvirnih slovstvenih del, ki so prenapolnjena z lirčnim čuvstvom. Najbolj znana njegova dela so: „Siostra Anastazy“, „Bliźni“, in „Ojciec Remigi“. Zadnji spis je tudi preveden v češčino.

H. D. Jewniewicz. 18. novembra je umrl v Petrogradu zaslužni poljski profesor Hipolit Dominik Jewniewicz (rojen l. 1831.) Gimnazijo je obiskoval v Pskovi, potem je študiral na petrogradskem vseučilišču fiziko in matematiko. Študije je dokončal l. 1855. Leto pozneje je postal profesor tehnološkega zavoda v Petrogradu; l. 1861. in 18 2. ga je ruska vlada poslala na Angleško, v Belgijo, Francijo in Nemčijo, da bi tu proučeval mehaniko. L. 1863. je bil profesor mehanike na istem zavodu in obenem

profesor v pomorski akademiji in v elektrotehničnem zavodu. Rajni je mnogo pisal in sicer samo strokovne spise. V rokopisu je zapustil: „Teorijo elektrike“, „Matematično teorijo plinov“ in dr. Fr. Št.

30 letnica delavnosti dr. Maryana Sokolowskega. Vseučilišni krogi v Krakovu so nedavno obhajali slavnost na čast dr. M. Sokolowskemu, kateri že 30 let marljivo deluje na poljskem znanstvenem polju, zlasti v estetiki in zgodovini umetnosti. M. Sokolowski, pod katerega duševnim vodstvom je nastopala sedanja velika truma imenitnih zastopnikov poljske književnosti in umetnosti, je bil rojen l. 1839. v gub. lomžinski. Visoke šole je obiskoval v Budimpešti, na Dunaju in v Heidelbergu. L. 1878. je Sokolowski postal profesor zgodovine umetnosti na „Jagiłonski univerzi“. L. 1884. je bil imenovan za rednega člana „Akademije umetnosti“ v Krakovu. Spisal je mnogo del, izmed katerih so najbolj imenitna: „Kaulbach i Courbet“ (1873), „Malarstwo portretowe“, „Badania archeologiczne na Rusi galicyjskiej“, „Die italienischen Künstler der Renaissance in Krakau“, „Bizantyńska i ruska średniowieczna kultura“.

Rusko-japonska vojska.

Zadnji mesec so Japonci opetovano bombardirali Port Artur. Njih namen je bil, da s tem odvrnejo pozornost od drugih točk bojišča in da oškodujejo rusko brodovje; saj na to najbrže niti sami ne mislijo, da bi mogli z morja vzeti to silno trdnjavo. Naša slika str. 244. nam kaže ozki vhod v pristanišče, katero je zavarovano z najmočnejšimi utrdбами.

Velika oklopnica „Retvizan“ je vzdržala najhujše napade. Stala je pred pristaniščem in po nesreči obtičala, tako da je bila izpostavljena japonskim kroglijam. Kakor trdnjava je odbijala napade. Bila je večkrat poškodovana a Rusi so jo sproti popravljali, in zdaj je v pristanišču pri drugem ruskem brodovju Ruski topovi s trdnjave streljajo na japonske ladje, ki bombardirajo mesto z morja.

Dne 6. marca so pa Japonci bombardirali tudi Vladivostok, a brez znatnega uspeha.

Nesrečna usoda je zadela rusko ladjo Mandžur. Bila je v šanghajskem pristanišču. Japonci so jo pa čakali pred pristaniščem ter zahtevali od Kitajcev, da ukažejo „Mandžurju“ v imenu svoje nevtralnosti, da mora zapustiti šanghajsko pristanišče. Ko bi se bilo to zgodilo, bi bil „Mandžur“ izgubljen, ker bi bil jadral naravnost v svojo pogubo. Druge države so pa posredovale, da je „Mandžur“ ostal sicer cel, a vse rusko moštvo ga je moralo zapustiti in se ne sme več udeleževati vojske.

Vojska na suhem je precej izpremenila svoje lice vsled japonsko-korejske pogodbe, po kateri je Koreja priznala japonsko nadoblast. Tako so Japonci dobili trdno podlago na azijski celini za vojsko na

suhem. Slabotni korejski vladar se je udal, in Koreja je postala japonsko podkraljestvo. Vsi Korejci pa niso s tem zadovoljni, kar so pokazali kmalu nemiri v Söulu.

Japonci nameravajo napasti tudi Niučvang ob izlivu reke Liao, ki je zdaj v ruski oblasti. Odtod bi prodirali proti Mukdenu v Mandžuriji.

General Kuropatkin,
vrhovni poveljnik mandžurske armade.

Velikanske težave je provzročila Rusom zgradba železnice čez zamrznjeno Bajkalsko jezero, katero je zamrznjeno od decembra do konca maja. Ta železnica je potrebna, da se pospeši prevažanje vojaških čet in bojnih priprav. V velikanskem mrazu z nepopisnimi žrtvami so Rusi zgradili to železnico.

Danes prinašamo tudi slike nekaterih ruskih poveljnikov. Prvi je carski namestnik **Aleksejev**. — Rojen je bil l. 1843. Obiskoval je rusko mornarsko šolo, potem je vstopil v 4. mornariško divizijo in je na vojni ladji „Varjak“ potoval okrog sveta. L. 1867. je bil pridelen načelniku ruskega ladjevja v Egejskem morju, l. 1875. in 1876. je pa spremljal velikega kneza

Admiral Makarov.

Alekseja Aleksandroviča na njegovem morskem potovanju po Sredozemskem in Atlantskem morju; od l. 1883. do 1893. je bil vojaški pristav pri ruskem poslaštvu v Parizu. V japonsko-kitajski vojski je poveljeval novemu ruskemu brodovju v Tihem oceanu.

Da so mogli Rusi brez posebnih težkoč zasesti Port Artur in Talienvan, se je zahvaliti diplomatičnemu in energičnemu nastopu **Aleksejevemu**. Takoj nato je bil imenovan za podadmirala. Bil je tudi pridelen v pomoč načelniku generalnega štaba pri mornarici in leta 1899. je postal načelnik ozemlju Kuangtung.

General **Linjevič**, poveljnik amurske armade, in **Stössel** sta postala znana tekom kitajske vojske; oba veljata za izvrstna strokovnjaka in neustrašena poveljnika. V portarturskem pristanišču poveljuje zdaj admiral **Makarov**.

Glavni poveljnik ruskih vojaških sil v Vzhodni Aziji je pa zdaj general **Kuropatkin**, na katerega stavijo Rusi svoje nade. Znan je kot izvrsten strateg in odločen mož. Dne 26. marca je prišel v Harbin, odkoder vodi vojne operacije.

P. E. Nakrohin. Nedavno je umrl v Peterburgu nadarjen beletrist **Prokopij Egorovič Nakrohin**. Star je bil šestdeset let in je šele pred petnajstimi leti nastopil na beletrističnem polju. Skromen in tih je

General Linjevič.

bil **Nakrohin** in v tej tišini je izdal tudi svoje povesti „Idile v prozi“, ki so si mahoma osvojile srce ruskega naroda. **Nakrohin** je bil sourednik tednika „Nedelja“ in v tem listu je tudi večinoma priobčeval spise. V vseh njegovih delih se zrcali velika dobrodušnost. **Nakrohin** je najrajši opisoval siromake in zapuščene ljudi, ali v povsem drugačni luči, kot jih opisuje **Gorkij**. V njegovih spisih je mnogo tragike, tuge in milobe.

J. D.

Novo vseučilišče v Vilnu. Ruska vlada je sklenila v severo-zahodnem kraju svoje države ustanoviti novo vseučilišče. Najbolj se potegujejo za nje štiri mesta: **Mohilev**, **Vitebsk**, **Minsk** in **Vilno**. Bržkone bodo novo univerzo ustanovili v Vilnu. Mesto Vilno nima dolgov, v njem prebivajo premožni trgovci, in uspešno tam delujoče privatne banke morejo „almae matri“ priskočiti v gmotnem pogledu na pomoč. Kar zadeva teritorialnih in komunikacijskih pogojev, se ne more mestu Vilnu primerjati nobeno drugo izmed omenjenih štirih mest. Vilno

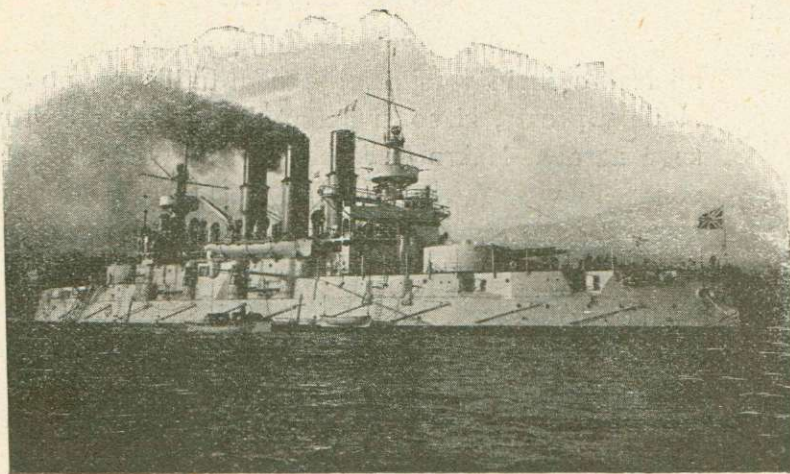
ima železnično zvezo z najbolj samotnimi zakotji severo-zahodnega kraja. Tudi posamezni oddelki univerze, zlasti pravniški in medicinski, morejo samo v Vilnu dobro uspevati. Medicinski oddelki malih mest odgajajo dobre teoretike, a slabe anatome in operaterje, ker tu ni dovolj bolnišnic. Vilno je v tem pogledu dobro oskrbljeno. Osem vrst od Vilna se nahaja norišnica, urejena po najnovejših znanstvenih zahtevah; v Vilnu samem je veliko bolnišnic: oftalmična gr. Przewdziecke, vojaška, sv. Jakopa, židovska in druge privatne. Društvo zdravnikov ima tu bogato knjižnico in velike zbirke. Tudi pravniki, ki hočejo znanstveno delovati, najdejo v Vilnu bogatega gr. diva. Po l. 1864. so iz nekoliko samostanskih in zasebnih knjižnic napravili veliko knjižnico, ki je zdaj v poslopju bivšega frančiškanskega samostana. Tudi javna knjižnica obsega precej dragocenih del. Razen tega je tu še veliko število zasebnih knjižnic, na primer A. gr. Tyszkiewicza. Prirodoslovec in geolog imata tu Ponarske gore, botanik bogato floro in matematik stari vilenski observatorij.

F. Š.

Društvo pisateljev samoukov. V Moskvi se je ustanovilo društvo „Surikovskij literaturnyj kružok“. Udje tega društva so pisatelji - samouki, ki so izšli iz prostega naroda. Svoje ime ima društvo od narodnega ruskega pesnika Ivana Surika. Novo ustanovljeno društvo bode skrbelo za izboljšanje gmotnih razmer članov in obenem se bodo udje vsak teden zbirali k sejam, pri katerih se bodo čitali klasični pisatelji, da bi se tako udje čimdalje bolj izobraževali.

F. Š.

Maloruski jezik in književnost v Upsali. Profesor upsalskega vseučilišča g. Lundel je začel letos predavati o maloruskem jeziku in književnosti. Prof. Lundel je znan slavist. L. 1885. je bival v Kijevu,

Ruska oklopnica „Retvizan“.

da bi proučeval maloruščino. Prvikrat se torej letos glase maloruske besede z vseučiliške stolice v Upsali. Omenjamo še, da „Naukovo Tov. im. Ševčenka“ v Lvovu pošilja upsalski univerzi vse svoje izdane knjige, da bi prof. Lundel mogel proučevati sodobno malorusko književnost.

F. Š.

Novi maloruski časopisi. Začetkom novembra je začel izhajati v Vinipegu (v Kanadi) nov poljuden maloruski tednik pod naslovom „Kanadijskij farmer. Časopis dlja ruskoho naroda v Kanadi.“ Novi tednik se tiska s fonetičnim pravopisom. Naročnina (na leto) znaša v Evropi 1.50 dol. (K 7.50.) — V Tarnopolu

General Stössel,
bivši poveljnik v Port Arturju.

izhaja od novega leta nov mesečnik za srednje-šolsko mladino pod naslovom „Molodiž“; urejuje ga prof. Ev. Mandičevskij.

Svevolod Sergejevič Solovjev, eden najpopularnejših ruskih romanopiscev, je umrl meseca novembra. Z njim je legel v grob ploden in darovit pisatelj, ki se je odlikoval z bogatim zgodovinskim znanjem. Veliko število njegovih romanov, ponajveč zgodovinskih, mu je pridobilo sloveče ime. Solovjev se je rodil l. 1849 v Moskvi kot najstarejši sin zgodovinarja S. M. Solovjeva. Prvi pouk je dobival doma v hiši; dalje se je izobraževal na nemški šoli Zimmermannovi in na moskovskem vseučilišču, kjer je slušal pravo. V prvi mladosti mu je bl. gi oče zanetil v mladem srcu ljubezen do zgodovine in literature — in Solovjev je stopil z osemnajstim letom na literarno polje s prvo pesemco v „Ruskem Vjestniku“. Zatem se je oglašal Solovjev s pesmimi v raznih ruskih leposlovnih listih. Objavljati je jel tudi razne članke v „S. Peterburških Vedomostih“, pod katerimi se je podpisaval s „Sine Ira“. Toda niti pesmi niti članki mu niso pridobili popularnosti. To si je mahoma osvojil leta 1876., ko je objavil v „Nivi“ svojo prvo zgodovinsko povest „Knjažka Ostrožskaja“. Od tega leta je prinašala „Niva“ vsako leto kak zgodovinski roman iz peresa Solovjeva. Vsi ti romani se odlikujejo po globoki zgodovinski znanosti.

Za prvo zgodovinsko povestjo so izšli: „Julij imperator“, „Car djevica“, „Kasimovskaja nevesta“, „Stary Dom“, „Iznanik“ in „Posljednie Gorbatovy“. V letu 1888. je Solovjev v zvezi z Gnjudičem ustanovil ilustrirani list „Sjever“, v katerem je priobčil svoja romana „Volhoy“ in „Veliki Rozenkreicer“. Toda „Sjever“ je mogel izhajati le kratko dobo.

Solovjev je napisal še mnogo romanov kakor „Zlye vihri“, „Carskoje posolstvo“ in dr. Domalega vsi romani Solovjeva so izšli v več izdajah. L. 1887. so izšla njegova dela v sedmih zvezkih; leta 1892. pa so izšli njegovi „Novye razskazy“. Leta 1900. je Solovjev domalega odložil pero ter je svoje delovanje posvetil ustanavljanju popularnih čitalnic in na tem polju prosvete ga je prehitela smrt. J. D.

Bog vetrov pred Buddhovim templjem v Nikku.

Dr. Jožef Nischl, znameniti katoliški teolog, profesor cerkvene zgodovine na vseučilišču v Würzburgu (1879--1892.) in stolni dekan, je pred kratkim umrl. Dr. Nischl slovi kot izvrsten pisatelj učne knjige o patrologiji in patristiki (tri zvezki) kakor tudi o propeviki cerkvene zgodovine. Rojen je bil 24. februarja 1823. v Durchfurtu na Nemškem.

Zakaj ni Ibsen dobil Nobelove nagrade. Nobelovo nagrado so prisodili norveškemu pisatelju Bjørnstjernu Bjørnsonu. Zakaj je ni dobil Ibsen? Na to vprašanje odgovarjajo norveške novine,

da je Nobel v svoji oporoki določil nagrado pesniku „idealne“ tendence; znano je pa, da Nobel ni nikdar Ibsena smatral za idealnega pesnika. Bjørnson je bil pa Nobelov ljubljenec, ker v svojih spisih izraža zaupanje v življenje in v rastočo človeško moč, ki ne prestando hrepeni po vedno višji prostosti in po vedno višjem etičnem naziranju. J. D.

Ozaki Tokutaro, veliki japonski romanopisec, je pred kratkim umrl. Snov njegovih romanov je popolnoma naturalistična.

Japonska kraljica Haruko slovi v svoji deželi kot duhovita pesnica, in najboljši pisatelji kot Šaseguna prevajatelj Tolstega, Turgenjeva in Gorkega ter pisatelj znamenitih novel, ji pripisujejo velik talent. Haruko se jako živo zanima za umetnost in znanstvo; predvsem pa skrbi za dobro in vestno vzgojo japonskih deklic. Pred kratkim je prisostvovala pouku v dekliški šoli v Kiotu, na kar je še posetila vseučilišče, kjer so jo dijaki navdušeno sprejeli. Drugi dan pa je kraljica poslala obema zavodoma veliko denarja v podporo revnim učenkam in dijakom.

P. Hartmann je dovršil nov oratorij „Zadnja večerja“ in ga je poklonil nemškemu cesarju. Besedilo za oratorij je priredil škof Ghezzi v Cività Castellana.

Perosi je dovršil zopet nov oratorij „Il giudizio universale“, kateremu je sam zložil besede.

Društvo umetnosti v Göttingu izdá v kratkem starejše listine papežev.

Umetnostno razstavo v Sieni bodo letos otvorili dné 15. apr. v mestni palači „Palazzo Pubblico“, ki je biser italijanskega stavbarstva in gotovo najzanimivejša mestna hiša v Italiji. Razstava bo zgodovinska in hoče združiti vse, kar se je še ohranilo del sienske umetnosti v slikarstvu, kiparstvu in drugih strokah. Od vseh strani, od vlade in od občin, od cerkva in od zasebnikov, prihajajo krasna umetna dela vsake vrste za to razstavo. Pred vsem bodo

dobro zastopani veliki kipar Jacobo della Quercia, slikarji Duccio, Simone de Martino, brata Lorenzetti, Pinturicchio, Sodoma in se drugi. V kapeli mestne palače bodo razstavljena umetna zlatarska dela sienska; med njimi bo mnogo čudovito lepih relikviarijev, dalje bogata zbirka miniatur iz 12. do 17. stoletja. Razstava bo gotovo lepa in zelo poučna, kajti dela sienskih umetnikov, zlasti v dobi „trecento“, slove v umetnostni zgodovini, in mesto Siena je imelo poleg Florence mnogo časa vodilno vlogo v umetnosti 13. in 14. ter deloma še 15. stoletja, tako da

se mora cela vrsta najboljših umetnikov onega časa prištevati sienski šoli. Tudi mesto samo je znamenito po svoji lepi legi in hrani v sebi veliko bogastvo krščanske umetnosti. Najstarejša in najvažnejša stavba v mestu je stolnica, ki združuje v sebi oblike romanskega, gotskega in renesanškega sloga in ki je zlasti glede gotike kaj značilen umotvor tega sloga v Italiji. Ta stolnica spada tudi med najlepše cerkve krščanstva.

J. D.

Knjižnica za slepce. Velikanska kongresna knjižnica v Washingtonu ima tudi zanimiv oddelek za slepce, kateri so l. 1898. prečitali že 219 zvezkov knjig, 50 godbenih komadov, 40 map, 78 časopisov, 166 tednikov in sedaj vedno bolj obiskujejo knjižnico. Med knjigami, ki so jih dajali slepcem, so povesti Cervantesove, romani Goldsmitha, Bulverja, Skotta, Thakeraya Cooperja itd., pesmi Longfellowa, Bryanta, Macaulaya, Addisona, skladbe Mendelssohna, Beethovna, Chopina, Schuberta, tudi Wisemanova „Fabiola“ in angleški prevod knjige „Kaj je Kristus?“ spisane od jezuita Rota. Slepih čitateljev je bilo leta 1897 — 479, leta 1899 in 1900 — 1233, 1901 pa že 1800. Največ zaslug za to izobrazbo slepcev imajo washingtonske gospe. Petdeset dam se je zavezalo, da vodijo slepce v knjižnico in domov. L. 1891. je bilo 188 predavaj za slepce.

Verske razmere na Japonskem.

Državna vera na Japonskem je *sintoizem*. „Sinto“ pomeni „službo duhov“. Ta vera je torej sorodna kitajski, v kateri igra tudi glavno vlogo čaščenje duhov (šin). Japonsko ime je „kamino-miči“, kar pomenja „pot duhov“. Največji bog se imenuje *Tenka*, kakor v tatarsko-mongolskih verah, pri Kitajcih pa *Tien* in pomenja nebo. *Tenku* so podrejeni drugi nevidni nebeški duhovi, kateri se pa zdé Japoncem mnogo previsoki, da bi jih posebno častili, in zato so uvrstili planetne duhove kot posredovavce. Navadno pa ne časté zvezd samih, ampak duhove, kateri vladajo na zvezdah. K tem pridejo še razni duhovi vetrov, rek, gora, dreves, živali, mest, hiš itd. V marsičem nas spominja japonska vera tudi starogrških pripovedk o bogovih, posebnost v tem, da simbolizira prirodne moči in prikazni v bogovih in polbogovih. Značilno za *sintoizem* je to, da časti duhove slavnih knezov, junakov in učenjakov; te duhove imenujejo *rame*. Japonci v isti vrsti z nebom in zemljo, s solncem in luno časti po božje tudi duhove svojih prednikov. Kdor se je v svojem življenju odlikoval po veliki hrabrosti, učenosti in dobrotljivosti, pa ne pride kar sam med bogove;

pravico imenovati koga med bogove ima mikado s svojimi svetovavci. Ni čuda torej, da imajo *sintovski* bogovi vse človeške prednosti in slabosti.

Razvitih verskih in npravstvenih nauk *sintoizem* nima. *Sintovski* npravstveni nauki so povzeti iz moralne filozofije Konfutseja in drugih kitajskih učenjakov. Konfutsejeva vera se je razširila po Japonskem najbrže v III. stoletju. Ali v kljub temu, da so jo najprej vzprejeli z velikim navdušenjem, se vendar ni nikdar globoko ukoreninila v ljudstvu. Veliko bolj pa je na *sintoizem* vplival *buddhizem*, ki se je v sredini VI. stoletja iz Koreje razširil v prav kratkem času po Japonskem ter se razvil v XIII. stoletju do največje materialne in duševne moči.

V *sintovskih* svetiščih, ki jih imenujejo Japonci „mija“, nahajamo preprosto mizo, na kateri stoji okroglo kovinsko ogledalo „gohej“ — podoba svetlobe in solnca; na robovih ogledala so pritrjeni papirnati koščki in dragoceni kameni ali pa krogla iz kamene strele; to naj pomenja čistost, velikost in moč ramov. Pred svetiščem pa stoji „torij“, vislicam podobna vrata iz dveh stebrov, vrh katerih ležé močoni prečni tramovi.

Ljudstvo časti svoje prednike ob vsakoletnih praznikih z jedjo, pijačo, z glediški predstavami, pantomimami itd. Tudi romanje je v navadi; a to navado so Japonci vzprejeli od *Buddhistov*.

Sintovsko bogoslužje ima precej izrazit obrednik; duhovniki nosijo samo za čas svoje službe posebno obleko. Tudi pridigujejo, toda poslušavcev je vsakokrat prav malo. Čast *sintovskih* duhovnikov je dedna, in mogoče tudi zato niso na glasu, da bi bili tako učeni, kakor so *buddhovski* duhovniki.

L. 1890. je bilo na Japonskem 193.242 *sintovskih* svetišč in 14.717 duhovnov pri desetih raznih sektah.

Glavni sedež *buddhizma* na Japonskem je *Kioto*; svetišča pa so raztresena po vseh japonskih otokih. Tako je bilo leta 1893. dvanajst *buddhovskih* sekt, 71.839 svetišč, 36.247 kapel in 52.054 duhovnikov in 744 nun. Slika str. 253. nam kaže japonskega malika.

Sintoizem in *buddhizem* sta bila do leta 1868. složna. Vsa religiozna opravila pri rojstvu in ob pogrebu kakega Japonca so opravili *buddhovski* duhovniki. Ali tedaj je vlada proglasila *sinto* za državno vero in zaplenila bogata *buddhovska* svetišča. *Buddhovskim* duhovnikom torej ni ostalo nič drugega, kakor prijeti za palico in iti prosjačit. In tako se *buddhovski* duhovniki živé večinoma od milodarov. Veliko *buddhovskih* svetišč je izpremenila vlada v tistem letu v *sintovska* svetišča — in kip *Buddhe* se je moral umakniti ogledalu in toriju. *Sintovska* svetišča podpira vlada in vzdržujejo jih občine.

J. D.

A. BREZNIK.

SLOVARSKI NAVRŽKI.

kri'sčevò (krišču), adv., neznansko, zelo; po-
znamenovanje za superl. (Ihan.) To je kri-
ščevo lepo, kriščevo težko. Nastalo ne iz *
krist+*j*+evo, to bi dalo v lhanu: kriševo,
ampak od nomin. krist^š (^š = giblivi e),
gen. kristša - krišča, torej krišč+evo, kri-
ščevo. Ime Kristus se je ohranilo le v
začudenju (n. pr. o krist^š pomagaj!) kot
krist^š. Razen tega se je pa splošno še
ohranilo poznamenovanje kriščeva martra.

krivi'na, e, s. f., dno pri listnatih koših, brentah.
(Zminec.)

krkali'kanj'e, a, s. n., igra s pirihi o Veliki
noči. (Ihan.) Dve šibici se nastavita poševno
toliko vsaksebi, da gre pirihi po njiju na-
vzdol. Najprej zakrkalika eden izmed igrav-
cev, drugi pa za njim, in kdor zadene dru-
gemu jajce, ga dobi.

ku'ka, e, s. f., krâtko kuko imeti, biti kratko-
viden. (Javornik.) Enako:

kuku' [kukalo?], „ta krâšč kukú“ imeti = kratko
kuko imeti. (Javornik.)

ku'kejca, e, s. f., = kukavica. (Dovge.) Pro-
ces: -kavca, -kajca, -kejca (*a* je pred *j* e.)

ku'tka, e, s. f., neke vrste hruška. (Ihan.) Prim.
Pl. kútnarica, die Quittenbirn; Quitte, bav.
kütten. Iz *кудънъ*, „Cvetje“, III. 7.

la'skovèc, vca, s. m., neke vrste jabolko.
(Velesalo.)

lè'gnat, i, s. f., die Bequemlichkeit. Le z
legnatjo delaj, po legnati, da ti ne bo škodo-
valo. (Ihan in spl. Gorenjsko.) Legnat v
pom. prilika, Gelegenheit, bav. Glèng'jt,
ima Štrekelj (L. Mat. Sl. 1894. 22); sekund.
pomen se je razvil po naslombi na domačo
legota, po legoti, Bequemlichkeit.

lè'nart, ta, s. m., der Fusschemel bei dem
Tisch. (Ihan.) Iz nem. die Lehne, woran
man sich lehnt, po naslombi na domači
lenard: (Štrekelj, Letop. Mat. Sl. 1894. 22);
lenoba, ali leni človek, Faulenzer.
(Ihan.)

lenga'ti, am se, (lengat se), v. impf., brez
dela se okrog klatiti, potepati. (Naklo.) Odtod
tudi psovka takemu človeku: lenga'l, ga'la
lengow, awa.) Prim. léngljati, am se, kdor
noče delati po koristi; língati, am se, lenobo
pasti, lenariti se, Barle, (L. M. Sl. 1893. 19.)

lê'sčniček, a, s. m., neke vrste čmrlj. Za čmrlje
so še imena: rumenoritkar, rdečeritkar, me-
šanica. (Virmaše.)

li'sček, čka, s. m., belkasto rdeč list, fižol.
(Zminec.)

lō'renščica (lor^šnšca), **e**, s. f., neke vrste
hruška, zrela o svetem Lovrencu. (Zminec.)
Tvorba iz adj. lorenški+ica, lorenška hruška.

meči'lka, e, f., mada, das Abliegen des Obstes.
(Virmaše.) Tvorba iz mečilo, zato se *l*
govori čisto. Enak pomen: majka.

mē'dlj'a, e, s. f., mešta, jed iz pšena in moke,
nekak močnik. (Zminec.) V Stražišcn in Bitnu
pri Kranju je taka jed: raševina. Medlja
je tudi metaf. psovka, Plappermaul; od te
podstave:

medlj'a'ti, a'm, plappern, Dummzeug reden.
Iz jedi čežana je metaf. psovka in odtod
tudi čežaniti, plappern. Takih iz metaf. psovk
speljanih glagolov (poniževavnega pomena)
je v slov. veliko.

medveda'r, a'rja, neke vrste jabolka. (Ihan.)
Pl. ima medvedovka, die Saubirne.

meni'h, ni'ha, s. m., neke vrste jabolko. (Ihan.)

mē'rko,vca, e, s. f., med korenjem se nahaja
izrodek, ki napravi veliko perja, koren pa
je zelo droben: merkovca; poruje se prej,
da ne ovira korenja v rasti. (Ihan.)

mevlje. Mevlje koljejo, onega, kateri bi
rad kam šel, pa mu ni dovoljeno. (Ihan.)
Mevlja, glista, die Madenwürmer; mevlja
rabi tudi za metaf. psovko mevžastemu člo-
veku. (Kranj.)

mē'vskati, am, v. impf., navskati, greinen und
nergeln. (Dob.) Glede tvorbe glej Pintar.
(L. M. Sl. 1895. 24.)

mi'hček, čka, s. m., ene vrste sinica. (Virmaše.)
Mlada tvorba, ker bi moralo biti po glaslo-
slovnem pravilu mišček.

mó'čnik a, s. m., izpod nasada vzeta pšenica,
katero morajo še štekljati (Virmaše); močnik
mlatiti.

mo,vda'ti, âm, v. impf., modati Pl., počasi
in nerodno stopati. (Ihan.) Slon mowda,
vol, debel človek. Od tega tudi psovka
movda'n, a'na. Beseda je od starosl. v
IV. vr. ohranjenega gl. māditi, cunctari, kjer
je vredno pripomniti, da se je strsl. a razvil

v *ow* (enako *sòwsət*, *sowsbēda* (Štrekelj, Morphologie, 29); od tega korena je tudi v češ. psovka *n e m u d a*, wer mit seiner Arbeit nicht vorwärts kommt (Vondrák, Archiv für sl. Ph. XII. 65.)

motalja'ti se, a'm, v. impf., sich von oben herab wälzen. (Ihan.) Od kor. *mota-*; *lja* je pomanjševavna priponka.

mo,lža'ti, am, v. impf., slabo, nerodno umivati se (Ihan), *mowžát*. Otroci, ko se še neznajo umivati, se molžajo. Sekund. pomen iz nem. mausen, sich.

moži',lnica, e, s. f., m. obesi na vrata ali na hišo, pravijo, ženska, ki bi se rada možila. (Ihan.) Nav. šaljivo. Nekaj časa je šele, kar je moža pokopala, pa že obeša možilnico vun.

mrzle'č, é'ča, e, adj. mrzloten, kältlich. (Ihan.) Tvorba z naslombo na one adj. na -eč, ki so bili prvotno part. praes. act.

mu'hjik, ka, s. m., konj muhjik, katerega rade muhe pikajo. (Ihan.) Po ljudski veri imajo muhjiki tako sladko kri, da bi morali poginiti, ako bi jih muhe ne vjedale. M. so slabi konji. Govori se muhik poln *i*, kar kaže, da je pravilna pisava muhjik, toda to bi moralo po glas. pravilu dati mušjik, kar pa se ne govori. Mlada beseda, prim. pod mihček.

mu'rglj'a, e, s. f., murga, murba, die Maulbeere, morus. (Ihan.) Ta beseda se je prvotno glasila murva, nato murba; iz *b* pa v tujkah ali izposojenkah postane *g* (n. pr. wógu iz obel (Hobel), wógwat, wogwanje. (Javorniški dialekt.) Ali pa narobe: tavbati iz taugen, Pintar. (L. M. Sl. 1898. 178). Tu pa je pristopil k *g-u* še *lj*; morda vsled zveze, ki tako rada nastopa med *g* in *l* (*lj*), prim. pergelj. Ta *lja* je po naslombi na samostavnike z -ulja; kot češplja poleg češpa.

mu'stica, e, s. f., neke vrste drobne, sladke hruške. (Zminec.)

mu'zda, e, s. f., kraj, kamor se dene sadje muzdit, das Abliegen des Obstes; sadje dati v muzdo. (Javornik.)

mùzdi'ti, dim, (m^zdzdít), sadje v muzdi imeti, maditi d. O. abliegen lassen. (Jav.)

mužga',lnik, a, s. m., orodje, s katerim se mužga. (Ihan.)

nabira',vček, čka, s. m., majhen piskrček, lahko tudi iz lubja. (Ihan.) Ko gredó jagode brat,

vzamejo s seboj večjo posodo, katero položé pod kako drevo, da jim je ni treba s seboj vlačiti, z nabiravčkom v roki pa smučejo in nosijo v veliko posodo.

nabo,vra'ti, a'm, v. pf., bovráti, v. impf., nerodno in veliko natočiti, naliti. (Ihan.)

nakle'niti, nem (Ihan nakleni'ti), v. pf., anfangen, zu Werke gehen. (Ihan.) Nakleniti odgovarja apozitivno glag. skleniti.

naležen, a, o, adj., naleženo jajce, na katerem leži kokoš nekaj dni, in ko še ni skaženo; pozneje je zaprtek. (Zminec.)

napé'tnica, e, s. f., zadnji del čevlja na peti, der Absatz am Schuh. (Cerklje.) Rabi se tudi samo: petnica, Pl. ima napetnik.

napù'h, u'ha, s. m., gosti, črni oblaki na nebu, iz katerih se vsuje toča. (Virmaše.) „Kadar je n., tistikrat ni brez nič.“

nazare'nskò, adv., im ungeheueren Maße (Ihan), naz. neumen.

neusmi'lj'enò, adv., neznansko, nazarensko. (Ihan.) Svet je neusmiljeno učen.

neža, e, s. f., posoda, držeča do 7, 8 litrov, v kateri se prenaša vino. (Škoc. p. Dobr.)

noj, adv., nötig (Ihan.) Ta adv. se je ohranil od strsl. debela nadj- le še v nar. molitvah (v pesmih vsaj v Ihanu ne), n. pr. meni je noj jokati, meni je noj žalovati.

no'rèc, rca, posebna lestva za obiranje črešenj; obstoji samo iz enega debela, v katerem so vdolbeni klini. (Zminec.) Ista priprava se imenuje v Velesalem hlapec.

no'rèn, rna, nò, adj., nor, närrisch. (Ihan.) Po analogiji adj. на -БИТЬ.

oberi'na, e, s. f., kar se obere, oberek, das Abgeklaubte. (Ihan.) Oberine pri košnji; mese sene oberine pri kosteh za klobase.

obtišča'nèc, nca, s. m. (uhtišánc), die Hautverhärtung an den Fussfingern. (Ihan.)

oči. Komu kaj v ô'čì vreči (w ûč, više na Gor.: ôči, čist ozek o). Jemandem Vorwürfe machen (Ihan.)

oda'mo,vka, e, s. f., neke vrste rumene, kisle hruške. (Tunjice.)

odlan, a'na (wadwan, ana), s. m., dlan, i (Ihan.) V tej obliki in m. spolu se nahaja še v Naklem. V žensk. sp. je v č. dlan, ně, p. dloň ni, r. dlan^u, strl. dlan^u, v moškem pa v hrv.: dlan, ana.

Peifsem

od Londgvera al Deshelne Branbe.¹⁾

Oh strashnu je sdei na sveiti,
Oh kai smo dozhakal tu
Nam nabo mogozhe shveiti,
Oh v smili se Bogu,
Ja sdei vse sorte Nadluge,
Nam Poshle sam vezhni Bog,
Ja sdei ene kmalu spet druge,
Bug nas reshi is nadluh.

Strashna voiska se nam kashe,
De she nigdar take ni blu,
De srezhen ta isti bode,
Katir bo ostau taku,
Deb nablu treba skerbeiti,
Deb se voiske nezh na bau,
Oh kulku jeh bo nasveiti,
K bo leben tamkai dau.

Kulku let je she minilu,
Teiga she nigdar ni blu,
Deb se taku blu Godilu,
Deb sam k soji smerti shu,
Sdei se morejo podati,
Gredo kri prelivati,
Sami ja treba se je jokati,
Ozheta Mater sapustiti.

Vse bo mogel soldat biti,
Bodte fanti al Moshé,
Teshku se bo lozhiti,
Od otrok inu od shene,
Kir bo mogel sapustiti
Otrozhizhe inu sheno
Bug pomagai bodo vpili,
Kdu kruhek shlushu nam bo.

Oh serce sem bo stopilu
Oh kader smislim na vas,
Kse bote jokali milu,
Kader bom sapustu vas,
Shena luba te objamem,
More bit te vezh nabom,
Jen od tebe slavu vsamem,
Tu imash ta sadni lon.

Shena vpije Buh se vsmili,
Oh jest sapushena stvar
Oh kam se zhem jest oberiniti,
Kmeje pustu Gaspodar,
Otrozhizhi lubi moji,
Kai boma sazheli sdei,
Kei boma kruhek imeli,
Kdu bo skerbu sanaprei.

Shena luba te objamem
Otrozhizhe ti srozhim,
Bog nei zhes vas gospodari,
Sdei vas jest vse sapustim,
Kir so pershli moi zaiti,
Pomagat namorem vezh,
Sdei morem slavu jemati
Buh vei ok me vidli bote vezh.

Oh kai san klaguvaine
Po Deshal se godi,
Kir je tu slavu jemeine,
Od letih Reunih Ludi,
Starshi so sina sgubili,
Oh kdu jem delau bo,
Tist kadiri so ga Rodili
Sdei zesarju shlushu bo.

O Moi Bog kai sem dozhakal
Na vse moje stare dni,
De bodem sause pretakal,
Is mojnih starih Ozhi
Oh prelubu moje Dete
Nezh vezh me vidlu nabosh
Pokopan bosh v zherna semla,
Preden nasai pershu bosh.

Mati joka moi sin lubi
Kulku sem prezhula nozhi,
Sate niso vedli drugi
Koker sdei k pomagash mi,
Skerbijo semte rodila,
Sdei te vidla vezh nabom,
Ja tu sem si sashlushila,
Jok sause bode moi lon.

¹⁾ To pesem je zložil najbrže kak duhovnik na Mirni na Dolenjskem. Na istem listu je pesem, ki se spominja cesarja Jožefa II., papeža Pija VI. in francoske revolucije. Na zadnji strani so zapisana imena nekaterih mirenskih župljanov.

Lub moj Brat jen Sestrize,
 Kbote ostal doma
 Sdei podam mojo rozhize,
 Kushnem objamem obdva,
 Oh prosite Boga same,
 Jest bom tud prosu savas,
 De Jesus per vas Ostone,
 Sdei inu na sadni zhas.

Sadnezh tud perjatli moji,
 Jest vsemem od vas slavu,
 Padem na kolena doli,
 Preden bom na Oisko shu,
 Katir mu sem se kei sameru,
 Prosem dem odpustio,
 O Jesus odpusti teimu,
 Ktir se teb perporozhio.

O Prelub Ozha inu Mati,
 Prosite same Boga,
 Sdei se morem prez podati,
 Dem Bog tamkai srezha da,
 Ja skerbijo ste me Rodili
 Vas sahvalet prau lepu,
 Sdei bom mogu Gvir nositi
 Vas pa perporozhim Bogu.

Sam Buk nei pervas ostane,
 Jesushek nei bo vash sin,
 Ta prvi slavu vsemi
 Tok jokaite se sain
 Oh moi Ozha slavu vsamam,
 Inu vas kushnem lepu,
 Dolli na kolena padem
 Preden bom na Oisko shu.

Moja Mat lubesniva
 Jest bom o medlu tazhas,
 Kir bova na duje midva,
 Buh se vsmil zhes mé zhes vas,
 Isrozhim vas vsem svetnikam,
 Jen tud vezhnimu Bogu,
 Vsem Nebeshkim pomozhnikam
 Deb pomagal v Nebu. Amen. 1809.

SKRIVALNICA.

Kje je jezdec?